

“ረሃብ ቢመጣ ምን ይኮናል?”
በኢትዮጵያ የታችኛው አም ሸለቆ ተወላጅ
ሕዝቦች ላይ የተፈጸመው በደሎች

Copyright © 2012 Human Rights Watch

All rights reserved.

Printed in the United States of America

ISBN: 1-56432-915-1

Cover design by Rafael Jimenez

ሂዩማን ራይትስ ዎች በዓለም ዙሪያ የሚገኙ ሰዎችን ሰብአዊ መብቶች ለማስጠበቅ የቆመ ነው። አድልዎን ለመከላከልና ፖለቲካዊ ነጻነትን ለማስፈን፣ ሰዎችን በጦርነት ወቅት ከሚፈጸሙ ኢሰብአዊ ድርጊቶች ለመጠበቅ እንዲሁም አጥፊዎች ሕግ ፊት እንዲቀርቡ ለማድረግ ከሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ሰለባዎች እና ከመብት ተሟጋቾች ጎን እንቆማለን። የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶችን በመመርመር የምናጋልጥ ሲሆን የጥሰቶች ፈጻሚዎችም ተጠያቂ እንዲሆኑ እናደርጋለን። መንግስታት እና ሌሎች በስልጣን ላይ የሚገኙ ሃይሎች ሰብአዊ መብቶችን የሚጥሱ አሰራሮችን በማቆም ዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች ሕግጋትን እንዲያከብሩ እንሞግታቸዋለን። ሕዝብና ዓለማዊ ሕብረተሰብ ሰብአዊ መብቶች ለሁሉም ለሚለው ዓላማ ድጋፍ ለማድረግ እንዲሳተፉ እናደርጋለን።

ሂዩማን ራይትስ ዎች ከአርባ በላይ በሚሆኑ ሀገራት ሠራተኞች ያሉት ዓለማዊ ድርጅት ሲሆን በአምስተርዳም፣ በቤይሩት፣ በበርሊን፣ በብራሰልስ፣ በቺካጎ፣ በጄኔቫ፣ በጎማ፣ በጆሃንስበርግ፣ በለንደን፣ በሎስ አንጀለስ፣ በሞስኮ፣ በናይሮቢ፣ በኒው ዮርክ፣ በፓሪስ፣ በሳን ፍራንሲስኮ፣ በቶክዮ፣ በቱኒስ፣ በዋሽንግተን ዲሲ እና በዙሪክ ቢሮዎች አሉት።

ለተጨማሪ መረጃ ድረ ገጻችንን ይጎብኙ፡ <http://www.hrw.org>

“ረሃብ ቢመጣ ምን ይኮናል?” በኢትዮጵያ የታችኛው አሞ ሸለቆ ተወላጅ ሕዝቦች ላይ የተፈጸሙ በደሎች

የሪፖርቱ ዋና ዋና ነጥቦች 1

ሊወሰዱ የሚገባቸው ርምጃዎች 4

 ለኢትዮጵያ መንግስት 4

 ለኬንያ መንግስት 5

 ለልማት አጋሮች ቡድን (ዳግ) 5

 በታችኛው የአሞ ሸለቆ የንግድ ግብርና ኢንቨስት ላይ ለደረገ እና ወደፊት ኢንቨስት ለሚያደርጉ ባለሀብቶች 6

 ለተባበሩት መንግስታት የተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ልዩ ራፖርት 6

 ለአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን የተወላጅ ሕዝቦች የሥራ ቡድን 6

ሪፖርቱ የተዘጋጀበት መንገድ 7

I. መንደርደሪያ 8

 የታችኛው የአሞ ሸለቆ 8

 የታችኛው አሞ እና የቱርካና ሐይቅ [ሕዝቦች] የኑሮ መሠረቶች 8

II. በታችኛው የአሞ ሸለቆ ለማካሄድ የታቀደው በመስኖ የሚለማ ግብርና 11

 የአካባቢ እና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ 13

 የገንዘብ ምንጭ 15

 ትርጉም ያለውና ተገቢ ምክክር አለመደረግ 15

 በአሞ ሸለቆ በፕሮጀክቶቹ የሚከተሉት ማህበረሰቦች 16

 በቱርካና ሐይቅ ላይ የሚኖረው ተጽዕኖ 17

III. በታችኛው የአሞ ሸለቆ ከሚካሄደው ኢንዱስትሪያዊ ልማት ጋር በተያያዘ የተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች 19

 ሕገ ወጥ እስር 20

 ድብደባ እና ማንገላታት 21

 በፍራቻ እና በማሸበር ማስተዳደር 21

 በኢኮኖሚ፣ በማሕበራዊና በባሕሪ መብቶች ላይ የተፈጸሙ ጥሰቶች 23

 ተገዶ መፈናቀል፣ በአንድ አካባቢ ተወስኖ መኖር እና የታችኛው አሞ 23

IV. የምግብ ዋስትና እና የኑሮ መሠረቶች 26

 በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የሚተዳደሩት የቦዲ እና የሙርሲ ብሔረሰቦች 26

 የክዌጉ (ሙጉጂ) ብሔረሰብ 27

 ወደፊት የሚኖረው ሁኔታ 28

V. ከኢትዮጵያ መንግስት እና ከሊጋሾች የተሰጡ ምላሾች	29
VI. አርብቶ አደርነት፣ የመሬት ይዞታ እና የታችኛው አሞ ተወላጅ ሕዝቦች መብቶች	32
የመሬት እና ንብረት የመያዝ መብት	32
ነፃ፣ በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ እና አስቀድሞ የሚሰጥ ስምምነት	34
የሰብአዊ መብቶች ክትትል እና ምክክር ቤታችኛው አሞ	36
ምስጋና	39
አባሪ አንድ፡ ሂደቱን ራይትስ ምች ደቡብ አሞን አስመልክቶ ለኢትዮጵያ መንግስት የጻፈው ደብዳቤ	40

የሪፖርቱ ዋና ዋና ነጥቦች

በደቡባዊው የኢትዮጵያ ክፍል የሚገኘው የታችኛው የአም ሸለቆ ለመድረስ እጅግ በጣም ሩቅ ከሆኑት እና ሰፊ የባሕል ስብጥር ከሚታይባቸው የምሥራቅ አፍሪካ አካባቢዎች አንዱ ሲሆን በጣም ልዩ የሆነ ስነ ምህዳራዊ ባሕሪያት ካላቸው የምድራችን ቦታዎችም አንዱ ነው። በሺዎች ለሚቆጠሩ ዓመታት አካባቢውን አቋርጠው ይጓዙ ለነበሩ ሕዝቦች እንደ መስቀለኛ መንገድ ያገለግል እንደነበረ የሚታመነው ይህ ቦታ እጅግ በጣም ጥንታዊ የሆኑ የሰው ልጅ ቅሪተ አካላትና ከሁለት ሚሊዮን ዓመታት በላይ ዕድሜ ያላቸው የሥራ መሣሪያዎች የተገኙበት ቦታ ነው። ቦታው ለዓለማችን ባጠቃላይ ያለውን ባሕላዊና መልካዎ ምድራዊ ፋይዳ ዕውቅና ለመስጠት፣ የተባባሩት መንግስታት ድርጅት የትምህርት፣ የሳይንስ እና የባሕል ድርጅት (ዩኔስኮ) የዓለም ቅርስ በማለት እ.ኤ.አ. በ 1980 ሰይሞታል። የታችኛው የአም ሸለቆ ከስምንት ብሔረሰቦች የተውጣጡ ከ 200,000 በላይ የሚሆን ሕዝብ የሚኖርበት ሲሆን ብሔረሰቦቹም፡ ሙርሲ፣ ቦዲ፣ ክዌጉ (ሙጉጂ)፣ ካሮ፣ ሃመር፣ ሱሪ፣ ኛንጋቶም እና ዳስነች በመባል ይታወቃሉ። እነዚህ ሕዝቦች ሰብላቸውን ለማብቀልና የግጥሽ ሳር ለማሳደግ ከሐምሌ እስከ መስከረም ወራት በውሃ የሚሞላውን 760 ኪሎሜትር ርዝመት ያለውን የአም ወንዝ ተማምነው የሚኖሩ ናቸው።

ይህ ለጉዳት ተጋላጭ የሆነ የአካባቢ ሥነ ምህዳር እና የእነዚህ ሕዝቦች የአኗኗር ዘይቤ ጊቤ ሶስት በመባል በሚታወቀውና በአም ወንዝ ላይ በመገንባት ላይ በሚገኘው ግዙፍ የሃይል ማመንጫ ግድብ እና ከዚያ ጋር ተያይዞ ለማስፋፋት በታቀደው ሰፊ የመስኖ ግብርና ምክንያት አደጋ እየተጋረጠበት ነው። የኢትዮጵያ መንግስት ሰፊ የኢኮኖሚ ልማት ዕቅድ አካል የሆነው የጊቤ ሦስት ግድብ ግንባታ ከ 1998 ዓ.ም ጀምሮ በመገንባት ላይ ሲሆን ከ 2005 ዓ.ም ጀምሮ ሥራ ይጀምራል ተብሎ ይጠበቃል። ጊቤ ሦስት ሰማንያ ሚሊዮን ለሚሆነው የኢትዮጵያ ሕዝብ እጅግ ተፈላጊ የሆነውን የሃይል አቅርቦት ለማመንጫትና ለጎረቤት ሃገራትም ለመላክ ታሰቦ ከሚሰሩት በርካታ ግድቦች ውስጥ አንዱ ሲሆን በቁመቱ ከአፍሪካ ተወዳዳሪ አይኖረውም። ይሁንና ግድቡ ዋጋ እየተከፈለበት ነው። ጊቤ ሦስት በስፍራው የሚኖረውን ሕብረተሰብ ባህላዊና ማህበራዊ አኗኗር እንዲሁም አካባቢውን በከፍተኛ ሁኔታ መንካቱ የማይቀር ነው። በዚህም ምክንያት ከአካባቢ ጥበቃ እና ከተወላጅ ማህበረሰቦች መብቶች ተሟጋቾች ትችት ሲሰነዘርበት ቆይቷል።

ብዙም ትኩረት ያልተሰጠው ጉዳይ ግን በጊቤ ሦስት ግድብ ወንዝ የታችኛው ክፍል መንግስት ለመስራት ያቀደው ሰፊ የመስኖ ግብርና ነው። በዚህ ጉዳይ ላይ ምንም ዓይነት ዕቅድ ይፋ ያልተደረገ ሲሆን ምንም የተጽዕኖ ግምገማ አልተካሄደም። ለግድቡ ከተደረጉ የተጽዕኖ ግምገማ ጥናቶች በአንዱም ላይ የመስኖ ሥራ ዕቅድ ስለመኖሩ የተጠቀሰ ነገር የለም። የልማት ሥራዎቹ በአካባቢው ነዋሪ ማህበረሰብ እና በኑሮ መሠረታቸው ላይ ስለሚያስከትለው ውጤትም እንዲሁ። ሂደቱን ራይትስ ዎች ያገኛቸው የመንግስት ካርታዎች እንደሚያሳዩት የመስኖ ሥራውና የግብርና ልማቱ የአም ሸለቆን ሰፊ ክልል የሚነኩ ናቸው። የሂደቱን ራይትስ ዎች ጥናት በተጨማሪ እንዲረጋገጠው ከጊቤ ሦስት ግድብ ጋር ተያይዘው ለሚሰሩት ሰፋፊ የመስኖ ልማቶች ቦታ ለማስለቀቅ ሲባል የኢትዮጵያ መንግስት ማስፈራራት፣ ሃይልና ሕገ ወጥ እስርን በመጠቀም የአካባቢውን ተወላጅ ማህበረሰቦች ለዘመናት ከኖሩበት የታችኛው የአም ሸለቆ ለቀው እንዲወጡ እያደረገ ነው።

በግንቦት እና በሰኔ ወራት 2003 ዓ.ም ሂደቱን ራይትስ ዎች ኢትዮጵያ ውስጥ ባካሄደው ጥናት ላይ ተመስርቶ የተዘጋጀው ይህ ሪፖርት የኢትዮጵያ መንግስት በአም ወንዝ የታችኛው ክፍል (ግርጌ) በ 245,000 ሄክታር (600,000 ኤከር ወይም 950 ስኩዌር ማይል) መሬት ላይ ለማካሄድ ያቀደውን በመስኖ የሚለማ የመንግስት የስኳር ልማት፣ የ100,000 ሄክታር የግል የንግድ ግብርና፣ ትልልቅ የመንገድ መሠረተ ልማት እና የነጻጅ ዘይት ፍለጋ ሥራ የሚዘረዝር ነው። ሪፖርቱ ይህ ዕቅድ በታችኛው የአም ሸለቆ በሚኖሩት 200, 000 ተወላጅ ነዋሪዎችና 90 በመቶ የሚሆነውን ውሃውን ከአም ወንዝ በሚያገኘው ኬንያ ውስጥ በሚገኘው በቱርካና ሐይቅ ዙሪያ በሚኖሩ ሌሎች 300,000 ኬንያውያን ሕይወት ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ተጨባጭ እና ከሰብአዊ መብቶች ጋር የተያያዙ ውጤቶች ይዘግባል። የመንግስት ምንጮች የስኳር ልማቱ ከ 150,000 በላይ ለሚሆኑ ሠዎች የሙሉ እና የገሚስ ጊዜ የሥራ እድል እንደሚፈጥር ቢናገሩም አሁን በአካባቢው የሚኖሩት ነዋሪዎች ግን ወደሌሎች አካባቢዎች ሄደው መስፈር እና አማራጭ የኑሮ መሠረቶች ማግኘት አለባቸው። 500,000 የሚሆኑ ሰዎች የኑሮ መሠረት አደጋ ላይ እንደሚወድቅ፣ በአስር ሺዎች የሚቆጠሩ ሰዎች ከመኖሪያቸው እንደሚፈናቀሉ እና የሚኖረውን አናሳ ሃብት ለማግኘት በሚደረግ ፉክክር ምክንያት በአካባቢው የጎሳ ግጭቶች ሊጨምሩ እንደሚችሉ ተጨባጭ ስጋት አለ።

በ 2003 ዓ.ም ሂደቱን ራይትስ ዎች የአካባቢ ባለስልጣናት እና የጸጥታ ሃይሎች ሕገ ወጥ እስርና አካላዊ ጥቃት መፈጸማቸውን፣ እንዲሁም የተወላጅ ነዋሪዎችን ንብረቶች መውሰዳቸውን ወይም ማውደማቸውን አረጋግጧል። ነዋሪዎቹ እንደሚሉት የጦር ሃይል አባላት ከስኳር ልማቱ ጋር ተያይዞ የሚነሱ ተቃውሞዎችን ለማፈን እና ነዋሪዎችን ለማስፈራራት መንደሮቹን በየጊዜው ይጎበኙ ነበር። እንደአካባቢው ነዋሪዎች ገለጻ ከሆነ ለስኳር ልማቱ ሙሉ ድጋፍን ከመግለጽ ያነሰ

ማናቸውም ነገር ድብደባን፣ ማስፈራራትን ወይም እስርን ያስከትላል። በተጨማሪም በታችኛው የአሞ ሸለቆ በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የተሰማሩ ማህበረሰቦች ለሂደቱን ራይትስ ዎች እንደተናገሩት የከብቶቻቸውን ቁጥር መቀነስ እንደሚኖርባቸው፣ በአንድ አካባቢ መስፈር እንዳለባቸውና በአሞ ወንዝ ያላቸውን ተጠቃሚነትም ሊያጡ እንደሚችሉ በመንግስት ወኪሎች ተነግሯቸዋል። እነዚህ ሁሉ ነገሮች ለነዋሪዎቹ የኑሮ መሠረት እና የምግብ ዋስትና እጅግ ወሳኝ ናቸው። ወታደሮችም በየጊዜው ከብቶቻቸውን ሰርቀው ይወስዳሉ ወይም ይገድላሉ።

ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የመሠረተ ልማት አውታሮች ግንባታ እና የመሬት ምንጠራ ከአሞ ወንዝ ምስራቃዊ ዳርቻ በሚገኘው የቦዲ አካባቢ የተጀመረ ሲሆን በአካባቢው የሚገኙ ማሳዎች ተመንጥረዋል፤ የግጦሽ መሬቶች ጠፍተዋል እንዲሁም የነዋሪዎቹ የኑሮ መሠረቶች ወድመዋል። የመንግስት ካርታዎች እና ሌሎች የአካባቢው ምንጮች እንደሚያሳዩት ይህ በታችኛው የአሞ ሸለቆ ለማካሄድ ከታሰበው ሰፊ የለውጥ ስራ ገና የመጀመሪያው ክፍል ብቻ ነው።

እነዚህ ለውጦች የሚካሄዱት ምንም ትርጉም ያለው ምክክር ሳይደረግ፣ ስምምነት ሳይኖርና ነዋሪዎቹ ለሚያጡት መሬት፣ የኑሮ መሠረቶች፣ የምግብ ዋስትና እና ለኑሮአቸው እጅግ አስፈላጊ የሆኑ ሃብቶች ካሳ ሳይከፈል ነው። ይህ ደግሞ ብሔራዊና ዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች መርሆችን የሚጥስ ነው። በተጨማሪም በሰፊው የሚካሄደውን የመስኖ የንግድ ግብርና ልማት እና የጊቤ ሦስት ግድብ ግንባታ ጥምር ውጤት ተከትለው በአካባቢው የሚከሰቱት ከፍተኛ ለውጦች ከዚህ ቀደም በታችኛው የወንዙ ክፍል በተለይም በቱርካና ሐይቅ ላይ ስለሚከተለው ተጻላኝ ተደርሶበት የነበረውን መደምደሚያ ውድቅ የሚያደርጉ ናቸው። ምክንያቱም ከዚህ በፊት የተሰራው የአካባቢ ተጽእኖ ግምገማ የመስኖ ግብርናው በዚህ ስፋት የሚካሄድ ስለመሆኑ የጠቀሰው ነገር ባለመኖሩ ነው።

ዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች ሰነዶች፣ የተባበሩት መንግስታት የተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ድንጋጌ፣ እንደ የአፍሪካ የሰብአዊና የህዝቦች መብቶች ኮሚሽን ያሉ አህጉራዊ ተቋማት እንዲሁም በየጊዜው እየጨመሩ የመጡት በፍርድ ቤቶችና በእነዚህ ተቋማት የሚሰጡ ውሳኔዎች ተወላጅ ማህበረሰቦች ለዘመናት ከኖሩባቸው መሬቶች ተገደው እንዳይፈናቀሉ የሚያስችሏቸውን መብቶች መጠበቅ አስፈላጊ መሆኑን የሚያረጋግጡ ናቸው። በእነዚህ መርሆች መሰረት ተወላጅ የመሬት ባለይዞታዎች በመሬታቸው ላይ የባለቤትነት መብት ያላቸው ሲሆን ከመሬታቸው ሊነሱ የሚችሉትም ጉዳዩን በተገቢው ሁኔታ ተረድተው ስምምነታቸውን ተጠይቀው ሲሰማሙ ብቻ ነው። ለሚያጡት መሬትም ተመጣጣኝ የካሳ ክፍያ ሊከፈላቸውና አማራጭ የኑሮ መሠረቶች ሊመቻላቸው ይገባል። ይሁንና እጅግ አናሳ የመደበኛ ትምህርት ያላቸው የታችኛው የአሞ ሸለቆ ተወላጅ ነዋሪዎች በእነዚህ የልማት ዕቅዶች ላይ ሃሳባቸውን ለመግለጽ ዕድል አግኝተዋል ለማለት አይቻልም፤ በመሬታቸው ላይ የይዞታ ዋስትና እና ምዝገባም የላቸውም።

በዚህ ምትክ ገዢው የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዲሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዲግ) በታችኛው የአሞ ሸለቆ ለሚኖሩ ተወላጅ ማህበረሰቦች የኑሮ ዘይቤ ዋጋ እንደማይሰጥና አርብቶ አደርነት ከደቡብ ኢትዮጵያ ቀስ በቀስ እንዲጠፋ ለማድረግ ያለውን እቅድ በይፋ ገልጿል። ጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ በጥር 2003 የደቡብ አሞ ዞን ዋና ከተማ በሆነችው ጂንካ ላይ ባደረጉት ንግግር እንደገለጹት “ምንም እንኳ ይህ የታችኛው አሞ አካባቢ በስልጣኔ ወደኋላ የቀረ ቢሆንም፤ የፈጣን ልማት ምሳሌ ይሆናል።” ብለዋል።

የኢትዮጵያ የውጭ አጋሮች በአሁኑ ወቅት በታችኛው አሞ በመካሄድ ላይ ስላለው የልማት እንቅስቃሴና ከዚህ ጋር ተያይዞ በመፈጸም ላይ ስላሉት በደሎች ያላቸው ዕውቀት ውሱን ይመስላል። በአካባቢው ምንም መንግስታዊ ያልሆነ ድርጅት የማይንቀሳቀስ ሲሆን የተወላጅ ማህበረሰቦቹ አባላት ከመጤዎች ጋር በተለይም ከውጭ ዜጎች ጋር እንዳይነጋገሩ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቷቸዋል።

የኢትዮጵያ መንግስት የልማት እንቅስቃሴዎቹ ከብሔራዊና ዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች መርሆች ጋር በተጣጣመ መልኩ መካሄድ እስኪችሉ ድረስ ከመስኖ ግብርናው እና ከስኳር ልማቱ ጋር ተያይዞ የሚካሄዱ የመሬት ምንጣርና የመንገድ ስራዎችን እንዲያቆም ሂደቱን ራይትስ ዎች ጥሪውን ያቀርባል። ሰዎችን ከመኖሪያ አካባቢያቸው አንስቶ ወደሌሎች አካባቢዎች የማስፈር ስራ ዓለማዊና የኢትዮጵያ ሕጎችን ያከበረ መሆን አለበት። መሬትን መውረስ (የካሳ ክፍያ ፈጽሞም ቢሆን) የመጨረሻ አማራጭ መሆን ያለበት ሲሆን መፈጸም ያለበትም ሕጉን ተከትሎ ብቻ መሆን ይኖርበታል። የኢትዮጵያ መንግስት የመስኖ ግብርና እንቅስቃሴው፣ የጊቤ ሦስት ግድብ ግንባታ እና ሌሎች በታችኛው አሞ የሚካሄዱ የልማት እንቅስቃሴዎች በታችኛው አሞ እና በቱርካና ሐይቅ ላይ የሚያስከትሉትን አካባቢያዊና ማህበራዊ ጥምር ተጽእኖዎች የሚዳስስ ግምገማ ማካሄድ አለበት። የልማት እንቅስቃሴዎቹ በኬንያው የቱርካና ሐይቅ እና በአካባቢው በሚኖሩ ኬንያውያን የኑሮ መሠረት ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ የሚያስከትሉ በመሆኑ፣ የተሟላ የተጽዕኖ ግምገማ እንድታካሄድ ኬንያ ኢትዮጵያ ላይ ግፊት ማድረግ አለባት።

“ረሃብ ቢመጣ ምን ይኮናል?”

የኢትዮጵያ ፌዴራል መንግስት የክልሉ ወታደራዊና የፖሊስ ሃይሎች የተወላጅ ማህበረሰቦቹን መብቶች እንዲያከብሩ ትዕዛዝ ማስተላለፍ ያለበት ሲሆን በሁሉም ደረጃ የሚገኙና በታችኛው አም በተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ተሳትፈው የተገኙ የአስተዳደርና ወታደራዊ ባለስልጣናት ላይ የሰነሰርዓት እርምጃ መውሰድና ለፍርድ እንዲቀርቡ ማድረግ አለበት። በተጨማሪም መንግስት በታችኛው አም ተጨማሪ ኢንዱስትሪያዊ ልማት ከማካሄዱ በፊት ከዓለማዊ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችና ከሌሎች ማህበረሰብ ጋር በመተባበር ለተወላጅ ነዋሪዎች አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን ማመቻቸት በሚያስችሉ ስልቶች ላይ ትርጉም ያለው ውይይት ማድረግ መጀመር አለበት።

የታቀዱ የልማት ስራዎችን አስመልክቶ የኢትዮጵያ መንግስት ከአም ሸለቆ ተወላጅ ነዋሪዎች ጋር በሚያደርጋቸው ውይይቶች በሙሉ የንብረት መብት፣ የልማት መብት እንደዚሁም አስቀድሞ በሚገኝ በቂ መረጃ ላይ ተመስርቶ የሚሰጥ ነፃ ስምምነት፣ ምክክርና የካሳ ክፍያ መሠረታዊ መርሆች መሆን አለባቸው። ይህ ሳይደረግ ቢቀር የአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን ከዚህ ቀደም በኬንያ የሚገኙ የኢንዱስትሪ ተወላጅ ማህበረሰቦችን መብቶች አስመልክቶ ያስቀመጣቸውን መርሆች እዚህም ማጽናት አለበት።

ሂደቱን ራይትስ ዎች በተጨማሪም የዓለም ባንክን ጨምሮ የኢትዮጵያ ለጋሽ ሀገራት ተገቢው ማህበራዊና የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ እንዲካሄድ ግፊት እንዲያደርጉ አጥብቆ ይጠይቃል። አሁን ያሉና ወደፊት የሚመጡ ባለሀብቶችም ለኮርፖሬት ማህበራዊ ሃላፊነት ምርጥ ተሞክሮዎች ተገቢ መሆን፣የተፈጸሙ የመብቶች ጥሰቶች ተጣርተው መፍትሔ እስኪሰጣቸው ድረስም የመሬት ባለቤትነት ውዝግብ ባለባቸውና የግዳጅ ሠራራ በሚካሄድባቸው አካባቢዎች ኢንቨስት ከማድረግ መታቀብ ይኖርባቸዋል።

ሊወሰዱ የሚገባቸው ርምጃዎች

ለኢትዮጵያ መንግስት

- የመስኖ ግብርና ዕቅድ በሚያስከትለው የአካባቢና ማህበራዊ ተጽዕኖ ላይ ጥናት እስኪደረግ እና የመልሶ ማስፈር ስራ በኢትዮጵያ ሕግ እና በዓለማዊ ምርጫ ተሞክሮዎች መሠረት መከናወን እስኪችል ድረስ በታችኛው የአጭ ሽለቆ የሚካሄዱ የመልሶ ማስፈር ዕቅዶችን ባስቸኳይ እንዲያቆም።
- የዩኔስኮ የዓለም ቅርስ ኮሚቴ ያቀረባቸውን ሃሳቦች በተለይም “በሁሉም የግድብ ሥራዎችና ከዚህ ጋር ተያይዞ በአጭ ወንዝ ላይ በሚካሄደው የመስኖ ግብርና ላይ የተሰሩ የግምገማ ጥናቶችን እንዲያቀርቡ” የሚለውንና “ከዓለም ቅርስ ኮሚቴ እና ከዓለማዊ የተፈጥሮ ጥበቃ ህብረት (አይዩሲኤን) የተውጣጣ የልዑካን ቡድን የጊቤ ሦስት ግድብ የቱርካና ሐይቅ ባለው ሁለንተናዊ እሴት ላይ የሚያስከትለውን ተጽዕኖ ለመገምገም እንዲችል ግብጥ እንዲያደርግ እንዲሁም በአጭ አካባቢ ሊሰሩ የታቀዱ ሌሎች የሃይድሮ ኤሌክትሪክና ተያያዥ ሰፋፊ የመስኖ ግብርና ልማቶችን አስመልክቶ የተሟላ መረጃ እንዲያቀርቡ” የሚለውን እንዲቀበል።
- በሁሉም ደረጃ የሚገኙና በታችኛው አጭ በተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ተሳትፈው የተገኙ የአስተዳደርና ወታደራዊ ባለስልጣናት ላይ የሰነስርዓት እርምጃ እንዲወስድና ለፍርድ እንዲቀርቡ እንዲያደርግ።
- ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን በመፈጸም በዓለማዊ ሕግ እና በኢትዮጵያ ሕግ መንግስት የተረጋገጡትን የታችኛው አጭ ተወላጅ ሕዝቦች መብቶች በፍጥነት እንዲያስከብር፡
 - የታችኛው አጭ ሕዝቦች በመሬታቸው ላይ ሊገፈፉ የማይችሉ መብቶች ያሏቸው መሆኑን እና ለዘመናት በይዘታቸው ስር አድርገው ሲጠቀሙበት በኖሩት መሬት ላይ ላላቸው የንብረት ባለቤትነት መብት እውቅና በመስጠት ፣
 - በተለይ ለአርብቶ አደሮች የጋራ የግጦሽ ክልልን የሚያካትት የመሬት ይዘታ ዋስትናን የሚያረጋግጥ የይዘታ ምዝገባ ስርዓት በመዘርጋት፣
 - የአካባቢውን ነዋሪዎች ከመሬት መወረስ በመጠበቅ እና፣
 - እውነተኛ የምክክር እና የካሳ ክፍያ ስርዓት በመዘርጋት።
- በተጨማሪም መንግስት በታችኛው አጭ ተጨማሪ ኢንዱስትሪያዊ ልማት ከማካሄዱ በፊት ከዓለማዊ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችና ከሊጋሽ ማህበረሰቡ ጋር በመተባበር ለተወላጅ ነዋሪዎች አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን ማመቻቸት በሚያስችሉ ስልቶች ላይ ትርጉም ያለው ውይይት ማድረግ መጀመር አለበት። እነዚህ ስልቶች በተቻለ መጠን የተወላጅ ሕዝቦችን ዘመን ያሰቆጠረ የአኗኗር ዘይቤ በማክበርና እነዚህ ወገኖች በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ እንዲሁም ምንም ዓይነት ርምጃ ከመወሰዱ በፊት የሚሰጡትን ነፃ ስምምነት የማክበርን ግዴታ የኢትዮጵያ መንግስት በአካባቢው ያቀደውን የልማት ግብ ለማሳካት ባለው ፍላጎት መካከል ያለውን ሚዛን ለመጠበቅ የሚያስችሉ መሆን አለባቸው ።
- በታችኛው አጭ የሚካሄዱ የግብርና ልማት እንቅስቃሴ ዕቅዶች ከዓለማዊ ምርጫ ተሞክሮዎችና ከኢትዮጵያ ሕግ (የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ አዋጅ ቁጥር 299/94) ጋር የተጣጣመ እና ሰፊ፣ ግልጽነት ያለው እንዲሁም በዓለማዊ ደረጃ ሊረጋገጥ የሚችል የአካባቢና ማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ እንዲያካሂድ። ይህም የሚከተሉትን ያካተተ እንዲሆን፡
 - ይፋ የተደረጉት የልማት ሥራዎች ማለትም የጊቤ ሦስት፣ አራት እና አምስት፣ የመስኖ ሥራ ዕቅዶች እንዲሁም የመንገድ መሠረተ ልማቶች በታችኛው የአጭ ሽለቆ እና በቱርካና ተፋሰስ በሚኖሩ ተወላጅ ሕዝቦች የኑሮ መሠረት እና ኢኮኖሚያዊ፣ ማህበራዊና ባህላዊ መብቶች ላይ የሚያስከትሉትን ጥምር ተጽዕኖ የሚተነትን።
 - በፕሮጀክቱ ሳቢያ ሊጨምር ከሚችለው ሃብትን ለመያዝ የሚደረግ ፉክክር ጋር ተያይዞ ሊከሰት የሚችለውን ግጭት እና የግጭቱን ባሕርይ ከግምት ውስጥ ያስገባ፣ የግጭት ተጋላጭነት ግምገማን።

- የአካባቢው ተወላጅ ማህበረሰቦችን ልዩ ሁኔታና ፍላጎት የሚያንጸባርቅ እንዲሁም በዓለማዊና በኢትዮጵያ ሕጎች መሠረት በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተና መሬታቸው ከመወሰዱና ጥቅም ላይ ከመዋሉ በፊት ነጻ ስምምነታቸውን የመግለጽ መብታቸውን ያከበረ ትርጉም ያለው ውይይት ማካሄድን።
- የበጎ አድራጎት ድርጅቶችና ማህበራት ሕግ፣ የመገናኛ ብዙሃንና የመረጃ ነፃነት ሕግ እንዲሁም የፀረ ሽብርተኝነት ሕግ መሻር ወይም ከኢትዮጵያ ሕገ መንግስትና ከዓለማዊ መርሆች ጋር የተጣጣሙ እንዲሆኑ ማሻሻል እንደዚሁም ነፃ የሰብአዊ መብቶች መርማሪዎች እና መገናኛ ብዙሃን በታችኛው አም አካባቢ ያለገደብ እንዲንቀሳቀሱ መፍቀድ።

ለኬንያ መንግስት

- የጊቤ ግድቦችና በታችኛው አም የሚካሄደው የመስኖ ግብርና ልማት በቱርካና ሐይቅ እና በኬንያ ዜጎች ላይ የሚያስከትሉትን ጥምር ተጽዕኖ የሚመለከት አዲስ ግልጽነት ያለውና ሊረጋገጥ የሚችል የአካባቢ፣ ማህበራዊና የግጭት አደጋ ግምገማ እንዲያካሂድ የኢትዮጵያ መንግስት ላይ ግፊት ማድረግ።
- ከኢትዮጵያ መንግስት እና ከሚመለከታቸው የቱርካና ሐይቅ አካባቢ ተወላጅ ነዋሪዎች ጋር የኑሮ መሠረት መብቶቻቸውን ጨምሮ ያሏቸው መብቶች በሚከበሩበት ሁኔታ ላይ እንዲሁም በቱርካና እና በታችኛው አም አካባቢዎች ግጭቶችን መከላከል በሚቻልባቸው ስልቶች ላይ መወያየት።
- ከዓለማዊ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች እና ከለጋሽ ሃገራት ጋር በመተባበር አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን አስመልክቶ ኬንያ ውስጥ በቱርካና ሐይቅ አካባቢ ከሚኖሩ ተወላጅ ማህበረሰቦች ጋር ትርጉም ያለው ውይይት ማካሄድ።

ለልማት አጋሮች ቡድን (ዳግ)

- የኢትዮጵያ መንግስት የግብርና ልማት ዕቅዶቹና በታችኛው የወንዙ ክፍል የሚያስከትሉትን ጥምር ተጽዕኖ የሚዳስስ ተገቢውን የማህበራዊና የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ እንዲያካሂድ እንዲሁም የአካባቢው ተወላጅ ሕዝቦች ላሏቸው የመሬት ይዞታ ዋስትና፣ የምክክር፣ነጻና በበቂ መረጃ ላይ ተመስርቶ የሚሰጥ ስምምነትን የመግለጽ እና የካሳ ክፍያ መብቶች እውቅና እንዲሰጥ ግፊት እንዲያደርጉ። የኢትዮጵያ መንግስት ከብሔራዊ ሕጎቹ እና በዓለማዊ ደረጃ ካሉበት የሰብአዊ መብቶች ግዴታዎቹ ጋር በተጣጣመ መልኩ እና ተገቢና ግልጽነት ባለው መልኩ መካሄድ አስኪቸሉ ድረስ ቀጣይ የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴዎችን እንዲያቆም ግፊት እንዲያደርጉ።
- በዕርዳታ የሚሰጡት ገንዘብ በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ በታችኛው አም አካባቢ የሚካሄድን ሕገ ወጥ የመሬት መውረስ ለመደገፍ መዋል አለመዋሉን ለማረጋገጥ ነጻ እና ጥልቀት ያለው ማጣራት እንዲካሄድ እንዲያደርጉ።
- የሚሰጡት ማናቸውም ዓይነት ድጋፍ ማለትም የገንዘብ (ቀጥተኛም ሆነ ቀጥተኛ ያልሆነ የበጀት ድጋፍ)፣ የዲፕሎማቲክ ወይም የቴክኒክ ድጋፍ ከታችኛው አም ተወላጅ ማህበረሰቦች ላይ የዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች ሕግን በመጣስ በተወረሰ መሬት ላይ የሚካሄድን የልማት እንቅስቃሴ ለማገዝ እንዳልዋለ እንዲያረጋግጡ።
- የካርታ ዝግጅትንና የመሬት ባለቤትነትን ወሰን ክለላ ሥራን ጨምሮ በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የሚተዳደሩ የአካባቢው ተወላጅ ማህበረሰቦችን የመሬት ይዞታ ዋስትና ስርዓት ወቅቱን በጠበቀ መንገድ ስራ ላይ ለማዋል የሚያስችል ድጋፍ እንዲሰጡ።
- የታቀዱት የልማት ሥራዎች ተግባራዊ ከመደረጋቸው በፊት መንግስት ከአካባቢው ተወላጅ ማህበረሰቦች ጋር አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን ማመቻቸትን አስመልክቶ ውይይት እንዲያደርግ በኢትዮጵያ መንግስት ላይ ግፊት እንዲያደርጉ።
- ኢትዮጵያ የበጎ አድራጎት ድርጅቶችና ማህበራት አዋጅ፣ የመገናኛ ብዙሃንና የመረጃ ነጻነትን አዋጅ እንዲሁም የፀረ ሽብርተኝነትን አዋጅ እንድታሻሽል ወይም እንድትሻሻል በይፋ ጥሪ እንዲያቀርቡ።

- የኢትዮጵያ መንግስት የሚያካሂዳቸው የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴዎች በተገቢና ግልጽነት ባለው መንገድ እንዲሁም ከብሔራዊ ሕጎች እና ከዓለማዊ የሰብአዊ መብቶች ግዴታዎቹ ጋር በተጣጣመ መልኩ የሚካሄዱ መሆኑን እስኪያሳይ ድረስ የመሬት መወረስ ስጋት ሊያስከትሉ የሚችሉ አዳዲስ መርሃ ግብሮችን ከመደገፍ እንዲታቀቡ።

በታችኛው የአሞ ሸለቆ የንግድ ግብርና ኢንቨስት ላደረጉ እና ወደፊት ኢንቨስት ለሚያደርጉ ባለሀብቶች

- በዚህ ሪፖርት የተዘረዘሩት የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች እስኪገቱና መፍትሔ እስኪሰጣቸው ድረስ፣ የታችኛው አሞ አካባቢ ተወላጅ ነዋሪዎች ነጻ እና በበቂ መረጃ ላይ ተመስርቶ አስቀድሞ የተሰጠ ስምምነት በሌለበት ሁኔታ በተገኘ አወዛጋቢ መሬት ላይ በሚካሄድ የግብርና ልማት እንቅስቃሴ ላይ ከመሰማራት እንዲታቀቡ።

ለተባበሩት መንግስታት የተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ልዩ ራፖርተር

- በኢትዮጵያ የተወላጅ ሕዝቦች የሰብአዊ መብቶች ያለበትን ሁኔታ ለመገምገም እንዲችል የኢትዮጵያ መንግስት የጉብኝት ፈቃድ እንዲሰጠው እንዲጠይቅ።

ለአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን የተወላጅ ሕዝቦች የሥራ ቡድን

- በኢትዮጵያ የተወላጅ ሕዝቦች የሰብአዊ መብቶች ያለበትን ሁኔታ ለመገምገም እንዲችል የኢትዮጵያ መንግስት የጉብኝት ፈቃድ እንዲሰጠው እንዲጠይቅ።

ሪፖርቱ የተዘጋጀበት መንገድ

ይህ ሪፖርት የተዘጋጀው የሂደቱን ራይትስ ምች መርማሪዎች በግንቦት እና ሰኔ 2003 ዓ.ም ለአራት ሳምንታት ኢትዮጵያ ውስጥ ባደረጓቸው 35 ቃለ ምልልሶች ላይ በመመስረት ነው። ቃለ ምልልሶቹ የተካሄዱት በሪፖርቱ ውስጥ የተዘረዘሩት የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች በተፈጸሙ በሦስት ሳምንታት ጊዜ ውስጥ ነው።

ቃለ መጠይቅ ከሰጡ ሰዎች መካከል የማህበረሰብ መሪዎች፣ አርሶ አደሮች፣ አርብቶ አደሮች፣ ተማሪዎች፣ የሰነ ሰብዕ ጥናት ባለሙያዎች፣ የሃይማኖት ሰዎች፣ እና መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ሠራተኞች ይገኙባቸዋል። እነዚህ ሰዎች በታችኛው አም ከሚኖሩ የሙርሲ፣ የቦዲ፣ የሃመር፣ የሱሪ፣ የካሮ፣ እና የኛንጋቶም ተወላጅ ማህበረሰቦች የተውጣጡ ናቸው። ማንነታቸው እንዳይገለጽ የጠየቁ በርካታ የመንግስት ሠራተኞችም በቃለ መጠይቁ ተሳትፈዋል። በተጨማሪም ሂደቱን ራይትስ ምች ምሁራንን፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችን፣ ተሟጋቾችን፣ እንዲሁም ስለታችኛው አም እውቀት ያላቸውን ሌሎች ግለሰቦችና ድርጅቶችን አነጋግሯል።

በመስከረም ወር 2004 ዓ.ም ሂደቱን ራይትስ ምች ከዋና ዋና የሊጋሽ ሀገራት/ድርጅቶች ተወካዮች እና ከሂደቱ ራይትስ ምች ጋር ለመነጋገር ፈቃደኛ ከሆኑ የኢትዮጵያ መንግስት ባለስልጣናት ጋር አስር ሌሎች ቃለ ምልልሶችን አድርጓል። የግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ባለስልጣናት አስተያየት ለመስጠት ፈቃደኛ ያልሆኑ ሲሆን የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትሩ ደግሞ ቃለ መጠይቅ ለማድረግ ለቀረበላቸው ጥያቄ ምላሽ ሳይሰጡ ቀርተዋል። የመንግስት ኮሚዩኒኬሽን ጉዳዮች ሚኒስትሩ በረከት ስምዖን ደግሞ የሂደቱን ራይትስ ምች መርማሪ ኢትዮጵያን ከለቀቀ ከሳምንት በኋላ ምላሽ ሰጥተዋል።

በቃለ መጠይቁ የተሳተፉ ሁሉም ወገኖች ስለ ቃለ መጠይቁ ዓላማ፣ በፈቃደኝነት የሚካሄድ ስለመሆኑ፣ እንዲሁም መረጃው ስለሚሰበሰብበትና ጥቅም ላይ ስለሚውልበት ሁኔታ ማብራሪያ የተሰጣቸው ሲሆን ቃለ መጠይቁን ለማድረግ ስምምነታቸውን በቃል ገልጸዋል። ተሳታፊዎቹ ምንም ዓይነት ክፍያ አልተከፈላቸውም።

በሰኔ ወር 2003 የተደረገውን የመስክ ጉብኝት ተከትሎ በአካባቢው ከሚንቀሳቀሱ አስተባባሪዎች፣ ከተገኪዎች እንዲሁም አካባቢውን ከጎበኙ ሰዎች ጋር ግንኙነቶች ተደርገዋል። በተጨማሪም በመስክ ጥናት የተገኙትን መረጃዎች የሚያጠናክርና በህዳርና ታህሳስ ወራት 2004 ዓ.ም በታችኛው አም ነዋሪ ከሆኑ ሰዎች ጋር የተደረጉ ቃለ ምልልሶችን የያዘ የቪዲዮ ምስል ሂደቱን ራይትስ ምች ለማግኘት ችሏል።

በቃለ መጠይቁ የሚሳተፉ ሰዎችን ለማግኘት ሂደቱን ራይትስ ምች ልዩ ልዩ የግንኙነት መስመሮቹን የተጠቀመ ሲሆን የተወሰደው ናሙና በጾታ፣ በዕድሜ፣ በብሄር ተዋጽኦና በአካባቢ ተመጣጣኝ ውክልናን የሚያሳይ እንዲሆን ጥረት ተደርጓል። ቃለ መጠይቆቹ ለደህንነት በማያሰጉና ወጣ ባሉ ቦታዎች፣ በአብዛኛው በመንደሮች ውስጥ ባሉ መኖሪያ ቤቶች የተካሄዱ ሲሆን በእንግሊዝኛ፣ በአማርኛ እና አስፈላጊ በሆነበት ጊዜ በአካባቢው ያሉ አስተርጓሚዎችን በመጠቀም በአካባቢው ከሚነገሩት በርካታ ቋንቋዎች በአንዱ ተካሂደዋል።

የበጎ አድራጎት ድርጅቶችና ማህበራት አዋጅ፣ የፀረ ሽብርተኝነት አዋጅ፣ በመገናኛ ብዙሃን ነጻነት ላይ የተቀመጠው ገደብ፣ የተለዩ ሃሳቦችን ለማስተናገድ ያለው የፈቃደኝነት ማጣትና በአጠቃላይ በኢትዮጵያ የሰፊው የማወክብና የፍርሃት ድባብ በውጭ ሀገር ዜጎችም ሆነ በኢትዮጵያውያን ግለሰቦችና ድርጅቶች የሚደረግ የሰብአዊ መብቶች ምርምራ እና ክትትል ስራ እጅግ ፈታኝ አድርጎታል። ባለፉት ጥቂት ዓመታት ከዓለማዊ መርማሪዎች ጋር የተገናኙ በደንብ የሚታወቁ ኢትዮጵያውያን ሳይቀሩ ለሕገ ወጥ እስር እና ፖለቲካዊ መነሻ ላላቸው ክሶች ተዳርገዋል።

በሰፊው የፍርሃት ድባብና በቃለ መጠይቅ ተሳታፊዎች ደህንነት ላይ ሊደርስ በሚችለው ከባድ መዘዝ ሳቢያ ደህንነታቸውን እና ምስጢራዊነትን በጠበቀ መልኩ ቃለ መጠይቅ የሚሰጡ ሰዎችን የማፈላለግ እና የመለየት ሥራ አስቸጋሪ ነው። በቃለ መጠይቁ የተሳተፉ አብዛኞቹ ሰዎች በመንግስት ሊወሰዱባቸው የሚችለውን የበቀል ርምጃ አስመልክቶ ስጋታቸውን ገልጸዋል። እነዚህ ስጋቶች ደግሞ ትክክለኛ ናቸው። ስለዚህ በእነዚህ ስጋቶች ምክንያት እና በሰብአዊ መብቶች የአስረር መርሆች መሠረት ለዚህ ሪፖርት ዝግጅት ቃለ መጠይቅ የሰጡ ግለሰቦችን እና ማህበረሰቦችን ስሞች፣ ቀኖች እና ሌሎች መለያ ሊሆኑ የሚችሉ ጠቋሚዎችን በግለሰቦቹ ወይም በሚወክሉት ማህበረሰብ ላይ መንግስት የበቀል ርምጃ ሊወስድ የሚችልበትን ዕድል ለመቀነስ ሲባል ሂደቱን ራይትስ ምች ከመግለጽ ተቆጥቧል።

I. መንደርደሪያ

የታችኛው የአሞ ሸለቆ

በኢትዮጵያ የደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል የሚገኘው የታችኛው አሞ ሸለቆ በምድር ላይ እጅግ ሰፊ የሥነ ሕይወትና የባሕር ስብጥር ከሚገኝባቸው ቦታዎች አንዱ ሲሆን ከመሃል ሀገር በጣም ርቆ የሚገኝና በልማት ወደኋላ የቀረ አካባቢ ነው። ከኬንያ እና ከደቡብ ሱዳን ጋር የሚዋሰነው የታችኛው አሞ እና የአሞ ወንዝ በሚፈሰሱት ተጎራባቹ የቱርካና ሐይቅ የሚገኙት ብሔራዊ ፓርኮች እ.ኤ.አ. ከ1980 እና 1997 ጀምሮ በቅደም ተከተል በዩኔስኮ በዓለም ቅርስነት የተመዘገቡ ናቸው።

በታችኛው አሞ የሚኖሩት 200,000 የሚሆኑ ሕዝቦች ከስምንት ተወላጅ ማህበረሰቦች የተውጣጡ ናቸው። መንገዶችና የመሠረተ ልማት አውታሮች ውሱን ናቸው፤ ያሉት የጤና ተቋማትና ትምህርት ቤቶች ቁጥርም በጣም ጥቂት ነው። በመንግስት እና መንግስታዊ ባልሆኑ ድርጅቶች የሚሰጡ አገልግሎቶች አሉ ማለት አይቻልም። በርከት ያለ ቁጥር ያላቸው ተወላጅ ማህበረሰቦች ከሚኖሩባቸው ሌሎች የኢትዮጵያ አካባቢዎች ለየት ባለ ሁኔታ በታችኛው የአሞ ሸለቆ ወጣ ብለው በሚገኙ ዋና ዋና ከተሞች የሚኖሩት ተወላጅ ያልሆኑ ሕዝቦች ቁጥር አነስተኛ ነው። ስለሆነም ተወላጅ ማህበረሰቦቹ ስለ ሰፊ የኢንዱስትሪ ልማት ያላቸው ተሞክሮ ውሱን ነው።²

አብዛኞቹ ተወላጅ ማህበረሰቦች አርብቶ አደሮች ወይም በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ³ ላይ የተሰማሩ ሲሆን በተለያዩ ብሔረሰቦች አባላት መካከል እጥረት ባለበት የግጦሽ መሬት እና በውሃ ሳቢያ አነስተኛ ግጭቶች በየጊዜው ይከሰታሉ።⁴ እያንዳንዱ ማህበረሰብ አነስተኛ ቁጥር ያለው ሲሆን ብዙዎቹም ከተጎራባች ማህበረሰቦች ወይም ከመንግስት ጋር በየጊዜው አይገናኙም። እስካሁን ድረስ መንግስት አካባቢውን ለማልማት የነበረው ትኩረት ብሔራዊ ፓርኮችን እና ቱሪዝምን በማስፋፋት ላይ ያተኮረ ነበር።⁵ የአሞ ብሔራዊ ፓርክ በ1950 ዎቹ መጨረሻ፣ የማኅ ብሔራዊ ፓርክ ደግሞ በ1960 ዎቹ አጋማሽ ላይ ተቋቁመዋል።

የታችኛው አሞ እና የቱርካና ሐይቅ [ሕዝቦች] የኑሮ መሠረቶች

ምግብና የኑሮ መሰረት የማግኘት፣ የልማት እና ንብረት የማፍራት መብቶች አርብቶ አደሮችን ጨምሮ ለሁሉም ተወላጅ ማህበረሰቦች በዓለማዊ ደረጃ እና በኢትዮጵያ ሕገ መንግስትም የተረጋገጡ መብቶች ናቸው።⁶

¹ ስምንቱ ተወላጅ ሕዝቦች ሙርሲ፣ሱሪ፣ከዌጉ፣ዳሰነች፣ኛንጋቶም፣ካሮ፣ሃመር እና ቦይ በመባል ይታወቃሉ። ሌሎች በርካታ ብሄረሰቦች በዙሪያው የሚኖሩ ሲሆን እነዚህ ስምንቱ ግን በመስኖ ልማት በዋናነት የሚነኩት ናቸው። ስለ ተወላጅ ሕዝቦቹ ጠቅላላ ያለ መረጃ እና የጊቤ ሦስት ግድብ በኑሮ መሠረታቸው ላይ ስለሚያስከትለው ተጽዕኖ ኢንተርናሽናል ሪፖርት “Facing Gibe 3: Indigenous Communities of Ethiopia’s Lower Omo Valley,” በሚል ርዕስ እ.ኤ.አ. በጃንዋሪ 2009 ያወጣውን ዘገባ በ <http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/loweromovalleyfinal.pdf> (ጁን 29/2011 የታየ) ይመልከቱ። በተጨማሪም የአፍሪካ ልማት ባንክ “Gibe III Hydroelectric Power Project Environmental and Social Impact Assessment,” 2009, http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Gibe%2011_EIA_%20Executive%20Summary%20EBJK%2006-08-06.pdf (ዲሴምበር 13/2011 የታየ)

² እንደ ቤኒቫንጉል ጉሙዝ እና ጋምቤላ ባሉ ሌሎች ቆላማ አካባቢዎች ከደጋማ አካባቢዎች ሰዎች መጥተው መስፈራቸው ከረጅም ጊዜ ጀምሮ የተለመደ ነው። ይህ ከደጋማ አካባቢዎች ወደ ቆላማ አካባቢዎች የሚደረግ የሕዝቦች ሰፊ ቦታችኛው አሞ ብዙም አልተካሄደም።

³ የአርብቶአደርነት ትርጓሜ በሰፊው የሚለያይ ቢሆንም ሁሉም ትርጓሜዎች ግን ከብት ማርባትን እና አንድ ዓይነት ከቦታ ቦታ የመዘዋወር ገጽታ ያለው በመሆኑ ላይ የሚያተኩሩ ናቸው። ከፊል አርብቶ አደርነት እና ግብርና ደግሞ አርብቶ አደርነትንና በአንድ ቦታ ላይ በመስፈር የሚሰራ ግብርናን ጥምር ባሕሪያት የያዘ ነው። ብዙዎቹ የታችኛው አሞ ተወላጅ ነዋሪዎች በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ ላይ የተሰማሩ ሲሆን ከብት ከማርባት በተጨማሪ በአሞ ወንዝ ዳርቻ እና በሌሎች ለም መሬቶች ላይ እህል ያበቅላሉ። በአርብቶ አደርነት ትርጓሜ ላይ ተጨማሪ ማብራሪያ ለማግኘት አይሲዩኤን ያወጣውን “Definitions for WISP,” 2006, <http://data.iucn.org/wisp/pastoralism-definitions.html> ይመልከቱ

⁴ ፋርም አፍሪካ፣ “Integrated Patoralist Project, South Omo,” 2012, <http://www.farmafrica.org.uk/ethiopia/integrated-pastoralist-project> (ኦገስት 18/2011 የታየ)

⁵ ቱሪ ሃታዌይ፣ “Ethiopia’s Endangered Lower Omo Valley,” ጃንዋሪ 2009፣ <http://www.internationalrivers.org/en/node/2794> (ጁላይ 13/2011 የታየ)

⁶ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግስት ቁጥር 1/1995፣ አንቀጽ 40፣ 41 እና 43

ኤስኤጂአርኤኤኤች አማካሪዎች የተባለ ድርጅት ለአውሮፓ የኢንቨስትመንት ባንክ ሰርቶ በ ግንቦት ወር 2002 ባጠናቀቀው ነጻ ጥናት ላይ እንደገለጸው 48 በመቶ የሚሆነው የታችኛው አም ሕዝብ በወንዙ ፍሰት ለሚካሄድ ግብርና ወይም የግጥሽ ሳር ለማብቀል በአም ወንዝ ላይ ሙሉ በሙሉ ተማምኖ የሚኖር ነው።⁷ ይህም በየዓመቱ ከሐምሌ እስከ መስከረም ወራት ባለው ጊዜ በመምጣት ለእርሻ ተስማሚ የሆነ ለም እና እርጥብ አፈር ትቶ የሚሄደውን ጎርፍ በመከተል ወቅታዊ ግብርና የሚያካሂዱትን የቦዲ፣ የሙርሲ፣ የክዌጉ፣ የካሮ፣ የኛንጋቶም እና የዳሰነች ብሔረሰቦች ይጨምራል። የዳሰነች ብሔረሰብ አባላት በተጨማሪም በደረቅ ወራት የሚጠቀሙበትን የግጥሽ መሬት ለማልማት ዓመታዊውን ጎርፍ ይፈልጉታል።⁸ ጥናቱ በወንዙ ዳርቻዎች የግብርና ሥራን ከሚሰሩት ሕዝቦች ጋር የንግድ ግንኙነት ያላቸውን እና በዚህም ምክንያት በተዘዋዋሪ መንገድ በአም ወንዝ ላይ ጥገኛ የሆኑትን ሕዝቦች ያካተተ አይደለም።

አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ ተወላጅ እንደተናገሩት፡

የአም ወንዝ ሕይወታችን ነው፤ ኑሮአችንን ለመምራት በከፍተኛ ሁኔታ የምንተማመነው በወንዙ ነው። የኑሮአችን መሠረት እንደመሆኑ ሕይወትን ከወንዙ ውጭ ማሰብ አንችልም። ስለዚህ አንድ ሰው ሕይወቱ ፍጹም አደጋ ላይ እንደሆነ ሲነገረው ሊሰማው የሚችለውን ስሜት መገመት ይቻላል።⁹

በታችኛው አም የሚኖሩት አብዛኞቹ ህዝቦች በተወሰነ ደረጃ በከብት ማርባት ላይ የተሰማሩ ናቸው። የኢትዮጵያ መንግስት እነዚህ ሕዝቦች የአርብቶ አደርነት የኑሮ ዘይቤአቸውን እንዲተው ያለው ፍላጎት ከማንም የተደበቀ አይደለም። አርብቶአደሮች የሕይወት ዘይቤአቸውን ወደ ቋሚ ግብርና እንዲለወጡ መገፋፋት ኢትዮጵያ ውስጥ ከረጅም ጊዜ ጀምሮ ሲደረግ የነበረ ነው።¹⁰ በ 1998 የወጣው የኢትዮጵያ የአርብቶ አደር ልማት ፖሊሲ ከቦታ ቦታ በመዘዋወር የሚኖሩ አርብቶ አደሮች በፈቃደኝነት ወደቋሚ ግብርና እንዲሸጋገሩ በማድረግ ኑሮአቸውን በቋሚ ግብርና እና በቅጥር ሠራተኝነት እንዲመሩ ስለማስቻል ይናገራል።¹¹ በወቅቱ የግብርና እና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ሚኒስትር ደ ኤታ የነበሩት አበራ ደሬሳ መንግስት ስለ አርብቶ አደርነት ያለውን አመለካከት ለቢ.ቢ.ሲ ሲገልጹ እንደተናገሩት፡

ዘሮ ዘሮ አርብቶ አደሮች ባሉበት ሁኔታ መቅረታቸውን ብዙም የምንደግፈው ነገር አይደለም። የሥራ ዕድሎችን በመፍጠር የኑሮ መሠረታቸውን ማሻሻል አለብን። አርብቶ አደርነት በራሱ ዘላቂነት የለውም። ያለውን ሁኔታ መቀየር እንፈልጋለን።¹²

በኢትዮጵያ የአርብቶ አደር አካባቢዎች የሚሰራው ሥራ ዋነኛ ዓላማ “የከብቶችን ከቦታ ቦታ ዝውውር ለመቀነስ፣ ወቅትን ተከትሎ በሚደረግ የሰዎችና የከብቶች ከቦታ ቦታ ዝውውር ላይ ከተመሰረተ የሕይወት ዘይቤ ይልቅ በአንድ ቦታ በመስፈር የሚካሄድን ቋሚ የጥምር ግብርና ልማት ለማበረታታት የታለመ ነው።”¹³ በደረቅና ከፊል ደረቅ በሆኑ አካባቢዎች የሚካሄድ አርብቶ አደርነት ከብቶች ዓመቱን ሙሉ ሊግጡ የሚችሉት ሳር እና ውሃ የሚገኝበት ሰፊ መሬትን ይፈልጋል። ይህ የአኗኗር

⁷ ኤስኤጂአርኤኤኤች አማካሪዎች “Independent Review and Studies regarding the Environmental and Social Impact for the Gibe 111 Hydroelectric Project,” ግንቦት 2009 ሂደት ራይትስ ዎች ዘንድ የሚገኝ
⁸ ስለታችኛው አም ተወላጅ ሕዝቦች የኑሮ መሠረቶች ተጨማሪ ማብራሪያ ለማግኘት የኤስኤይድ፣ “SNNPR Ethiopia Livelihood Profiles,” ቅንብረ 2006 ይመልከቱ። <http://www.dppc.gov.et/Livelihoods/Downloadables/Regional%20ooreview.pdf> በተጨማሪም የደላል ግብርና ተብሎ የሚታወቀው የእርሻ ስራ ዓመታዊ ጎርፍ በሚያገኙት የአም ወንዝ ዳርቻዎች ይካሄዳል። የጎርፉ ውሃ ሲቀንስ ጎርፉ ባመጣው ርጥብ ለም የአፈር ደለል ላይ እርሻው ይጀመራል።
⁹ ይህ ጥቅስ የተወሰደው የኢትዮጵያ መንግስት በሚያዝያ 2003 የጊቤ ሦስት ግድብ የሚሰሩበትን አካባቢ ለአርብቶ አደሮች ባስገብኛበት ወቅት ካወጣው ሪፖርት ከገጽ 5-6 ነው። <http://www.gibe3.com.et>
¹⁰ የአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን “Report of the African Commission’s Working Group of Experts on Indigenous Populations/Communities” 28th ordinary session, 2005, <http://pro169.org/res/materials/en/identification/ACPHR%20REport%2000%20indigenous%20populations-communities.pdf> (ሴፕቴምበር 4/2011 የታየ)
¹¹ የኢትዮጵያ መንግስት የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስቴር “በአርብቶ አደር ልማት ፖሊሲ ላይ የተሰጠ መግለጫ” 1994
¹² የግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ሚኒስትር ደ ኤታ አበራ ደሬሳ ከቢ.ቢ.ሲ ጋር ታህሳስ 7፣ 2003 ያደረጉት ቃለ ምልልስ <http://www.bbc.co.uk/news/business-11991926>
¹³ ኤ.ሙሉጌታ እና ቲ.ሃግማን “Governing Violence in the Pastoralist Space: Karrayu and state notions of cattle raiding in the Ethiopian Awash Valley” Afrika Focus 21(2): 71-87, 2008 http://www.nccrr-north-south.unibe.ch/publications/Infosystem/Online%20Dokumente/Upload/2008_Mulugeta_Hagmann_Governing%20violence.pdf (ኦገስት 3/2011 የታየ)

ዘይቤ ኢትዮጵያ ለታችኛው አሞ ካላት የልማት ዕቅድ ጋር የሚጣጣም አይደለም። ምክንያቱም ይህ ዕቅድ መሬትን በሰፊው ለመጠቀም ሲባል የግጥሽ መሬቶችን እና በጅረቶች አካባቢ የሚበቅልን አነስተኛ ጫካ መመንጠርን የሚያካትት በመሆኑ ነው። አሁን ያለውን የአርብቶ አደር የኑሮ ዘይቤ የኢኮኖሚ ልማት በደረቅ ወቅት የግጥሽ መሬት ላይ ከሚፈጥረው ጫና ጋር አጣጥሞ ማስኬድ ያለምንም ጥርጥር ከሰሜናዊ አፍሪካ ከሴኔጋል እስከ ሱዳን ድረስ በሳህል አካባቢ ያሉ የምስራቅና የሰሜን አፍሪካ ሀገራት የሚጋፈጡት ትልቅ ፈተና ነው። ሆኖም ግን በአርብቶ አደር አካባቢዎች የሚደረግ የልማት ስራ በተፈጥሮው ፈታኝ መሆኑ ቢታወቅም ኢትዮጵያ ግን አርብቶ አደርነት ለሚኖረው እምቅ ኢኮኖሚያዊ አቅም እውቅና የሚሰጡ እና ለአርብቶ አደር ልማት ስርዓት ቁልፍ የሆኑ የጋራ እና ባህላዊ የመሬት ይዘታ መብቶችን የሚያረጋግጡ ሌሎች አማራጮችን ከመፈተሽ ይልቅ መፍትሔ ሊሆኑ የሚችሉ ሀሳቦችን ሁሉ አርብቶ አደሮችን ወደቋሚ የኑሮ ዘይቤ ማሸጋገር ላይ ብቻ ማተኮሯን ቀጥላለች።¹⁴

ከአርብቶ አደርነት በአንድ ቦታ ተወስኖ ወደመኖር የሕይወት ዘይቤ ሽግግርን ለማምጣት በሌሎች የኢትዮጵያ ክልሎች የተደረጉ ሙከራዎች (ለምሳሌ በምስራቃዊ ኢትዮጵያ የአዋሽ ሸለቆ¹⁵) ስምምነት ሳይኖር እና በቂ ዝግጅት ሳይደረግ በሃይል ከላይ ወደታች የወረዱ በመሆናቸው ምክንያት በርካታ ያልታሰበባቸው አደጋዎችን አስከትለዋል።¹⁶

¹⁴ ፒተር ዲ. ሊትል እና ሌሎች “Policy Options for Pastoral Development in Ethiopia and Reactions from the Regions: Report Number 4, Pastoral Economic Growth and Development,” ኦክቶበር 2010

¹⁵ ሂደቱን ራይትስ ዎች “Waiting Here for Death”: Forcible Displacement and Villagization in Ethiopia’s Gambella Region, ጃንዋሪ 2012፣ <http://hrw.org/reports/2012/01/16/waiting-here-death> እና አያሌው ገብሬ፣ “When Pastoral Commons are Privatized: Resource Deprivation and Changes in Land Tenure Systems among the Karrayu in the Upper Awash Valley Region of Ethiopia,” የ 16ኛው ዓለማዊ የኢትዮጵያ ጥናት ጉባዔ ሪፖርት 2009

¹⁶ “ከላይ ወደታች” የሚወርድ ልማት ማለት በበላይ አካላት ቁጥጥር እና አመራር የሚካሄድና በሚቀረጽበት ጊዜም ሆነ በሌላ በየትኛውም ደረጃ ተጠቃሚዎቹ ትርጉም ባለው መልኩ የማይሳተፉበት የልማት ሞዴል ነው።

II. በታችኛው የአም ሸለቆ ለማካሄድ የታቀደው በመስኖ የሚለማ ግብርና

የኢትዮጵያ መንግስት በታችኛው የአም ሸለቆ እና በዚያ በሚኖሩ ሕዝቦች የኑሮ ሁኔታ ላይ ከፍተኛ ለውጥ ለማምጣት ሰፊ ዕቅድ አለው። የሃይድሮኦክሎክትሪክ ልማት፣ በመስኖ የሚለማ የንግድ ግብርና በተለይም የስኳር ልማት እንዲሁም ከፍተኛ የመንገድ ስራ መሠረተ ልማቶች እና የነዳጅ ዘይት ፍላጎት ስራ በአካባቢው ሊሰሩ እንደታቀዱ ከሚታወቁት ዕቅዶች ውስጥ ይገኛሉ። ጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ በጥር ወር 2003 እንደተናገሩት፡

በሚቀጥሉት አምስት ዓመታት በዚህ ዞን የሚሰራ በጣም ትልቅ የመስኖ ፕሮጀክትና ተያይዘው የሚሰሩ የግብርና ልማቶች ይኖራሉ። ቃል አገባላችኋለሁ፣ ይህ አካባቢ በስልጣኔ ወደኋላ በመቅረቱ የሚታወቅ ሲሆንም የፈጣን ልማት ምሳሌ ይሆናል።¹⁷

ይሁንና እስካሁን ድረስ ከፕሮጀክቱ ጋር የተያያዙ የአካባቢ እና ማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ዕቅድ ይፋ አልተደረገም። ከአካባቢው ተወላጅ ሕዝቦችም ጋር በሃይል ሊጫንባቸው የታሰቡትን ለውጦች አስመልክቶ ምንም ዓይነት ትርጉም ያለው ወይይት አልተደረገም። የመስኖ ፕሮጀክቱ ተጀምሮ በደንብ በመካሄድ ላይ ሲሆን ነዋሪዎችም ከመኖሪያቸው እንዲለቁ እየተደረገ ነው።

ሂደቱን ራይትስ ምች ያገኛቸው የመንግስት ካርታዎች እንደሚያሳዩት እ.ኤ.አ. ከ2008¹⁸ ጀምሮ የኢትዮጵያ መንግስት 450,000 ሄክታር የሚደርስ በታችኛው የአም ሸለቆ የሚገኝ መሬት ለንግድ ግብርና የመደብ ሲሆን ይህም በመንግስት ባለቤትነት ለሚካሄደው የመስኖ የስኳር ልማት¹⁹ የተመደበውን 245,000 ሄክታር የሚጨምር ነው። ዕቅዱ ከአም ወንዝ የምዕራብ እና የምስራቅ ዳርቻዎች ትይዩ የሚያልፉ ከ200 ኪሎሜትር በላይ ርዝመት ያላቸው የመስኖ መስመሮች፣ ከ750 ኪሎሜትር በላይ የውስጥ ለውስጥ መንገዶች እና ስድስት የስኳር ማምረቻ ፋብሪካዎችን ግንባታ የሚጨምር ነው።²⁰ ሌሎች በአካባቢው ከታቀዱ ልማቶች መካከል ክልሉን እንደ ሞምባሳ-ናይሮቢ-አዲስ አበባ ኮሪዶር ካሉ ክፍለ አህጉራዊ የትራንስፖርት መረቦች ጋር ለማገናኘት ታስቦ የታቀደው የምስራቅ-ምዕራብ እና የሰሜን-ደቡብ የመንገድ መሠረተ ልማት ይገኝበታል።²¹ በተጨማሪም የነዳጅ ዘይት ፍላጎት እንቅስቃሴ ከኬንያ ድንበር አጠገብ በታችኛው አም ደቡባዊ ክፍል በኖንጋቶም እና ዳስነት አካባቢዎች በመካሄድ ላይ ይገኛል። በዚህ አካባቢ ያለው ባህልና የተፈጥሮ ሃብት ከፍተኛ ጫና ያርፍበታል ተብሎ ይጠበቃል።²² ኢትዮጵያ በተጨማሪም የጊቤ አራትና አምስት ግድቦችን በአም ሸለቆ የታችኛው ክፍል የመስራት ዕቅድ አላት።²³

¹⁷ ጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ 13ኛው ዓመታዊ የአርብቶ አደሮች ቀን በደቡብ አም ጄንካ ውስጥ በተከበረበት ዕለት፣ ጥር 17 ቀን 2003፣ www.murs.org/pdf/Meles%20Jinka%20speech.pdf (ጁላይ 23, 2011 የታየ)

¹⁸ ይህ መረጃ ሂደቱን ራይትስ ምች በመጋቢት እና በሰኔ ወራት 2003 ባገኛቸው የመንግስት ካርታዎች እና በመሬት ኢንቨስትመንት ውሎች ላይ የተመሠረተ ነው። በዙዎቹ ውሎች በግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ድረ ገጽ <http://www.eap.gov.et/index.php?q+=node/835> ላይ ይገኛሉ

¹⁹ ይህ መረጃ ሂደቱን ራይትስ ምች በሰኔ ወር 2003 ባገኛቸው የመንግስት ካርታዎች ላይ የተመሰረተ ነው። የመንግስት የሆነው ኩራዝ ስኳር ኮርፖሬሽን ዳይሬክተር ጄነራል አባይ ፀሐዬ ከ 1999-1997 ድረስ የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትር የነበሩ ናቸው። ይህ የሚኒስቴር መስሪያ ቤት በሃገሪቱ የፖሊስ እና የደህንነት ስራን ይቆጣጠራል። ግለሰቡ አሁንም የጠቅላይ ሚኒስትሩ የጸጥታ እና የኢንተላጀንስ አማካሪ ናቸው። የሕዝባዊ ወያኔ ሃርነት ትግራይ (ሕሃት) መስራች አባልም ናቸው።

²⁰ ቸሬ እናውጋው፣ ደርቤ ደከሲዎስ እና ግርማ ቲሙር፣ “Existing Challenges: Plantation Development versus Wildlife Conservation in the Omo-Tana-Mago Complex” የኢትዮጵያ ዱር አራዊት ጥበቃ ባለስልጣን፣ ሴፕቴምበር 2010

²¹ አብነት አሰፋ፣ “Omo River Bridge Caves in Mid-Construction” አዲስ ፎርቶን ሜይ 8, 2011

²² 29,465 ኪሎ ሜትር የሚገመው የነዳጅ ዘይት እና ጋዝ ፕሮጀክት በአፍሪካ አይል ኮርፖሬሽን (30 በመቶ)፣ ቱሎው አይል (50 በመቶ)፣ እና ዋይት ናይል (20 በመቶ) በጋራ ባለቤትነት የተያዘ ነው። ይህ ውል ባለቤቶቹ ቢያንስ 500 ኪሎሜትር የርደት እና አንድ የጥልቅ ጉድጓድ ቁፋሮ ፍላጎት እንዲያካሂዱ ያስገድዳል። አፍሪካ አይል ኮርፖሬሽን፣ “ኢትዮጵያ”፣ <http://www.africaoilcorp.com/s/Ethiopia.asp?ReportHD=352253> ከአፍሪካ አይል ኮርፖሬሽን በቅርብ ጊዜ የተገኘ መረጃ 1018 ኪሎሜትር በርደት የሚሰራ የፍላጎት እንቅስቃሴ በ2012 የመጀመሪያ ፋብሪካ ማስተካከያ ለተጠናቀቀ የጉድጓድ ፍላጎት ስራ ደግሞ በ2012 ሁለተኛ ግማሽ ዓመት እንደሚጀመር ያሳያል። አፍሪካ አይል ኮርፖሬሽን ሌሎች አራት የነዳጅ ፍላጎት ውሎች በአጋዴን ያሉት ሲሆን ይህ አካባቢ የአጋዴን ብሔራዊ ነፃነት ግንባር ለረጅም ጊዜ የቆየ የሽምቅ ውጊያ የሚያካሂድበት ነው። ሂደቱን ራይትስ ምች በዚህ ውጊያ ውስጥ የጦር ወንጀሎች እና በሰብአዊ ፍጡር ላይ የሚፈጸሙ ወንጀሎች መፈጸማቸውን የሚያሳዩ መረጃዎችን አሰባስበዋል። ሂደቱን ራይትስ ምች “Collective Punishment: War Crimes and Crimes Against Humanity in the Ogaden area of Ethiopia’s Somali Region” በሚል ርዕስ በጁን 2008 ያወጣውን ሪፖርት <http://www.hrw.org/reports/2008/06/11/collective-punishment> ላይ ይመልከቱ

²³ ጄን ባልባላ፣ “China, Ethiopia strike \$ 1.9 B hydroelectric deal” Shanghai Daily, ጁላይ 17, 2009

እንደ መንግስት ምንጮች ገለጻ ከሆነ እነዚህ ልማቶች ከ 150,000 በላይ የሙሉ እና የገሚስ ጊዜ ሥራዎችን እንደሚፈጥሩ ይጠበቃል።²⁴ ይሁንና በታችኛው የአም ሸለቆ የሚገኘው አብዛኛው መሬት በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ ኑሮአቸውን በሚገፉ ተወላጅ ማህበረሰቦች የተያዘ ነው (ካርታ 2ን ይመልከቱ)። እንደካርታዎቹ ከሆነ አሁን በአካባቢው የሚኖሩት ነዋሪዎች ወደሌላ አካባቢ ሄደው መስፈርና ኑሮአቸውን ለመምራት የሚያስችላቸው አማራጭ የኑሮ መሠረት ማግኘት እንደሚኖርባቸው ግልጽ ነው።

የመልሶ ማስፈር ሥራ በኢትዮጵያ ያለው ታሪክ መልካም የሚባል አይደለም። በሌሎች የኢትዮጵያ ክልሎች መንግስት እ.ኤ.አ ከ 2010 መጨረሻ ጀምሮ በአራት የተለያዩ ክልሎች የሚገኙ 1.5 ሚሊዮን የሚደርሱ አርብቶ አደሮችን፣ ከፊል አርብቶ አደሮችን እና ከቦታ ቦታ በመዘዋወር መሬት የሚያርሱ ወገኖችን “የመንደር ምስረታ/ሰፈራ” በሚባለው ፕሮግራም ቋሚ በሆኑ መንደሮች እንዲሰፍሩ እያደረገ ነው።²⁵ “ሞትን እዚሁ መጠበቅ”፣ የግዲጅ ማፈናቀልና ሰፈራ በኢትዮጵያ የጋምቤላ ክልል በሚል ርዕስ በቅርቡ ሂደት ራይትስ ምች ያወጣው ሪፖርት እንደሚያሳየው በዚያ ክልል የተደረጉት የመልሶ ማስፈር ስራዎች በፈቃደኝነት ላይ ያልተመሰረቱ፣ ይህም ተብሎ ቃል የተገቡ የመሠረተ ልማት ተቋማትና አገልግሎቶች ያልተሟሉባቸው እንዲሁም የጦር ሃይሉ በሰላማዊ ዜጎች ላይ የተለያዩ በደሎችን ሲፈጽም የተስተዋለባቸው ነበሩ።²⁶

በታችኛው አም ከሚካሄደው የስኳር ልማት ጋር ተያይዘው የሚካሄዱት የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴዎች የፌዴራል መንግስቱ በሚያካሂደው የሰፈራ ፕሮግራም ውስጥ የተካተቱ አይደሉም። ይሁንና በቅርቡ የተደመጡ የኢትዮጵያ መገናኛ ብዙሃን ሪፖርቶች በታችኛው አም የሚካሄዱትን የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴዎች የሰፈራው አካል እንደሆኑ አድርገው ማቀረብ ጀምረዋል።²⁷ ለምሳሌ ያህል በኢትዮጵያ የመንግስት መገናኛ ብዙሃን የወጣ ሪፖርት እ.ኤ.አ በ2010 እና 2011 ብቻ 10,995 የሚሆኑ አርብቶአደር ቤተሰቦች በደቡብ አም ዞን ሰላማን ወረዳ²⁸ እንዲሰፍሩ መደረጉንና ሌሎች 20,000 ቤተሰቦችም በ2011 እና 2012 ሊሰፍሩ ፕሮግራም የተያዘላቸው መሆኑን ያመለክታል።²⁹ በመከተል በየካቲት 2004 የወጣ ሌላ የመንግስት መገናኛ ብዙሃን ሪፖርት ደግሞ በተያዘው የባጅት ዓመት መንግስት 10,300 ፈቃደኛ አርብቶ አደሮችን በደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል በተለይም በደቡብ አም ዞን መልሶ ለማስፈር ዕቅድ መያዙን ይገልጻል። ሪፖርቱ በተጨማሪም “ፕሮግራሙ የሃገሪቱን አርብቶ አደር አካባቢዎች የልማት ተጠቃሚነት ለማረጋገጥ መንግስት በከፍተኛ ጥንቃቄ የቀየሰው ሰፊ የመልሶ ማስፈር መርሃ ግብር ስልት አካል ነው። ሁሉም የሰፈራ ፕሮግራሙ ተጠቃሚዎች አስፈላጊው የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ መሠረተልማቶች የተሟሉላቸው መሆኑን” ያትታል።³⁰ የኢትዮጵያ ለጋሾች ከሰፈራ ፕሮግራሙ ጋር የተያያዙ አገልግሎቶች አለመኖራቸውን አስመልክተው ስጋታቸውን ገልጸዋል።³¹ እነዚህ ስጋቶች በታችኛው አም የሚካሄደውን የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴ የሚመለከቱ መሆን ይኖርባቸዋል።

ስለዕቅዶቹ በርግጠኝነት የሚታወቀው ጉዳይ የመስኖ መስመሮቹ እና የስኳር ልማቱ በሚካካቸው አካባቢዎች በአሁኑ ጊዜ የሚኖሩት ማህበረሰቦች በአም ወንዝ ያላቸውን ተጠቃሚነት በከፊል ወይም በሙሉ እንደሚያጡ ነው። ይህም የኑሮ መሠረታቸውን እና የከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የሕይወት ዘይቤአቸውን ለከፋ አደጋ የሚያጋልጥ ነው። በግንቦት ወር 2003 የስኳር ልማቱን በሚመለከት በሃና ከተማ በተካሄደ ሕዝባዊ ስብሰባ ላይ የተሳተፉ አንድ ሰው በዚያ የሆነውን ሲያስታውሱ፡

መንግስት አብዛኛውን መሬት እንደሚወስድና ሕዝቡን በትልልቅ መንደሮች እንደሚያሰፍር፣ ለጠቅላላው የቡዲ ሕዝብ የመስኖ መስመሩን ተከትሎ የሚመሰረቱ አምስት መንደሮች እንደሚኖሩ ባለስልጣናቱ ግልጽ

²⁴ ይህ ፕሮጀክት የመንግስት የአምስቱ ዓመት “የዕድገት እና የትራንስፎርሜሽን ዕቅድ” አካል ሲሆን በ2006/2007 የስኳር ምርትን ከ 300,000 ቶን ወደ 2,300,000 ቶን ለማሳደግ ያለመ ነው። አሁን ያለው የስኳር ፍጆታ 500,000 ቶን ሲሆን ጉድለቱ ከውጭ የሚገባ ነው። ቸሬ እናውጋው፣ ደርቤ ደክሲዎስ እና ግርማ ቲምር (ከላይ የግርጌ ማስታወሻ 20 ላይ የተጠቀሰውን ይመልከቱ)

²⁵ ዊሊያም ዳቪሲን፣ “Ethiopia plans ambitious resettlement of people buffeted by East African drought” ከሮስቲያን ሳይንስ ሞኒቲር፣ ኦገስት 1, 2011, <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2011/0801/Ethiopia-plans-ambitious-resettlement-of-people-buffed-by-East-Africa-drought> (ኦገስት 1, 2011 የታየ)

²⁶ ሂደትን ራይትስ ምች፣ “Waiting Here for Death”

²⁷ “State to Villagize over 20,200 pastoralist household,” ዋልታ ኢንፎርሜሽን ማዕከል ዲሴምበር 26, 2011 http://www.waltainfo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1111:state-to-villagize-over-20000-pastoralist-households&catid=52:national-news&Itemid=291 (ዲሴምበር 28, 2011 የታየ)። ስለሰፈራው ወይም “ጋርዮሽ” ቀደም ብለው በመንግስት የወጡ መግለጫዎች የተቀሰት አራቱን ማለትም ጋምቤላ፣ አፋር፣ ቤኒሻንጉል ጉሙዝ እና ሰማሊ ክልሎችን ብቻ ነበር። ለተሟላ ማብራሪያ “Waiting Here for Death” ይመልከቱ

²⁸ ወረዳ የአካባቢ አስተዳደር ነው

²⁹ “State to Villagize over 20,200 pastoralist household,” ዋልታ ኢንፎርሜሽን ማዕከል

³⁰ “SNNPR plans to benefit a hundred thousand pastoralists,” ዋልታ ኢንፎርሜሽን ማዕከል, ፌብሩሪ 27, 2012, http://www.waltainfo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2076:snnpr-plans-to-benefit-a-hundred-thousand-pastoralists&catid=52:national-news&Itemid=291 (ፌብሩሪ 28, 2012 የታየ)

³¹ ሂደትን ራይትስ ምች ከብሪታንያ፣ ከኔዘርላንድስ፣ ከስዊድን፣ ከፍርዌይ፣ ከዩናይትድስቲትስ እና ከላላም ባንክ ዲፕሎማቶች ጋር ያደረገው ቃለ መጠይቅ ፕሮ-የካቲት 2004

አድርገዋል። ሰፋሪዎቹን በሰኳር እርሻ ልማቶቹ እንዲሰሩ አበረታታተዋቸዋል። በቀን 70 ብር እንደሚከፈላቸውም ተነግሯል።³²

የአካባቢው ነዋሪዎች ለሂደቱ ራይትስ ዎች እንደተናገሩት የቦዲ ብሄረሰብ አባላት ቢያንስ በሦስት የተለያዩ የሰፈራ ጣቢያዎች እንዲሰፍሩ ተደርገዋል። የዐይን ምስክሮች እንደገለጹትም የመልሶ ማስፈር እንቅስቃሴው እስከ የካቲት ወር 2004 ድረስ እየተካሄደ ነበር።³³

የአካባቢ እና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ

የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን በ1997 ዓ.ም “የአካባቢ እና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ” ፤ “ተጨማሪ የታችኛው ተፋሰስ ተጽዕኖ ጥናት” እና ሁለት ቅጽ ያለው ለጊቤ ሦስት ግድብና ውሃ ማጠራቀሚያ የመልሶ ማስፈር የድርጊት መርሃ ግብር አሰርቷል።³⁴ እነዚህ ሰነዶች ይፋ የተደረጉት የግድብ ግንባታ ሥራው ከተጀመረ ከሦስት ዓመታት በኋላ በጥር 2001 ዓ.ም ነው። ጥናቶቹ ሰፋሪ የመስኖ ግብርና ሥራዎቹና ሊሰሩ የታቀዱት የጊቤ አራትና አምስት ግድቦች በታችኛው የተፋሰሱ ክፍል ሊኖራቸው የሚችለውን ተጽዕኖ ከግምት ውስጥ ያስገቡ አልነበሩም። የመልሶ ማስፈሩ የድርጊት መርሃ ግብር ለኤሌክትሪክ ማስተላለፊያ መስመሮች፣ ለመንገድ ቅየሳና ከጊቤ ሦስት ግድብ ጀርባ ለሚሰራው የውሃ ማጠራቀሚያ ሲባል ከመኖሪያቸው ስለሚፈሩባቸው ወደሌሎች አካባቢዎች ስለሚሰፍሩ 2278 ዜጎች ብቻ የሚናገር ነበር።³⁵ የመልሶ ማስፈሩ የድርጊት መርሃ ግብር በአሁኑ ወቅት ከጊቤ ሦስት ግድብ ግርጌ በሚገኙ የሰኳር ልማት ሥራ በሚካሄዱባቸው አካባቢዎች በመከናወን ላይ ያለውን መልሶ ማስፈር የሚጨምር አይደለም።

የኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን ያሰራው ይኸው የተጸዕኖ ግምገማ ከተለያዩ ወገኖች ትችት ተሰንዝሮበታል። አፍሪካን ሪሶርስስ ግሩፕ የተባለ ጉዳዩ ያሳሰባቸው ኤክስፐርቶችን³⁶ ያካተተ ጥምረት በጊቤ ሦስት ግድብ ምክንያት የሚመጡ ያላቸውን ዋና ዋና ተጽዕኖዎች ዘርዘሯል። ከእነዚህም መካከል ወደ ቱርካና ሐይቅ የሚፈሰው ውሃ መጠን መቀነስ።³⁷ በኢትዮጵያና በኬንያ የሚኖሩ ሕዝቦች የኑሮ መሠረቶች ላይ የሚደርሰው ጥፋት፣ የግጦሽ መሬትና ውሃ ለማግኘት በሚደረግ ፉክክር ምክንያት የጎሳ ግጭቶች ሊጨምሩ ስለመቻላቸው፣ በታችኛው የተፋሰሱ ክፍል አካባቢያዊ የስነምህዳር ስርዓት ላይ ስለሚደርሰው ሰፊ ጥፋት እና በደቡብ አም ወንዝ እና በመላው የአም ሦስትዮሽ/ዴልታ/ የሰፈሩ ሕዝቦች የሚያካሂዷቸው የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች መጥፋትና ይህንን ተከትሎ በአስር ሺዎች የሚቆጠሩ ከፊል ግብርናና ከብት ርቢ ላይ የተሰማሩ ወገኖች የሚደርሰባቸውን የኢኮኖሚ ድቀት የሚጨምር ነው።³⁸

የአፍሪካ ልማት ባንክ ያሰራውና በኋላ ሾልኮ የወጣ አንድ ጥናት ፕሮጀክቱ አስቀድሞ ምክክር ያልተደረገበት መሆኑን ይተቻል፡

በግድብ ግንባታው በጣም የሚጎዱት ወገኖች እና መንደሮች የግድብ ሰራው በሚጸድቅበት፣ ፈቃድ በሚሰጥበትና ለሰራው አስፈላጊ የሆነው ገንዘብ በሚለቀቅበት በየትኛውም ወቅት ተሳትፎአቸውን

32 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከአንድ የታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ታችኛው አም፣ ሰኔ 10, 2003
33 ሂደቱን ራይትስ ዎች የታችኛውን አም ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ
34 የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን፣ “Environmental and Social Impact Assessment”, ጃንዋሪ 2009 እና “Resettlement Action Plan: Dam and Reservoir Area”, ጃንዋሪ 2009, www.gibe3.com.et (ኤፕሪል 2, 2012 የታየ)
35 በሰፈራው የድርጊት መርሃ ግብር መሠረት ይህ ከግድቡ አካባቢ 744፣ ከኤሌክትሪክ ማስራጫ መስመሮቹ 490 እንዲሁም ከመንገድ ግንባታው 1044 ሰዎችን የሚጨምር ነው።
36 የአፍሪካ ሪሶርስስ ምርኪንግ ግሩፕ “ከዩናይትድ ስቴትስ፣ ከአውሮፓ እና ከምስራቃዊ አፍሪካ የተውጣጡ ኢትዮጵያን ጨምሮ በአፍሪካ ቀንድ በሚካሄዱት ልልቅ የውሃ ግድቦች፣ የተፋሰስ ልማት ምርመራና ፖሊሲ ጉዳዮች ላይ ሰፊ ልምድ ያላቸው ምሁራንና አማካሪዎችን ያካተተ ስብስብ ነው። በአካባቢው የሙያ ስራን ማካሄድ ባለው ፖለቲካዊ አንድምታ ምክንያት የዚህ ቡድን አባላት ማንነታቸውን ይፋ ማድረግ አልመረጡም።” አፍሪካ ሪሶርስስ ግሩፕ “Commentary on the Environmental, Socioeconomic and Human Rights impacts of the Proposed Gibe 111 Dam in the Lower Omo River Basin”, ጃንዋሪ 2009, http://www.arwg-gibe.org/uploads/ARWG_COMMENTARY/GIBE_111_DAM.downstreamEIA.pdf (ኦገስት 1/2011 የታየ)
37 የኬንያው የቱርካና ሐይቅ በዓለም ትልቁ የበረሃ ሐይቅ ሲሆን 80 በመቶ የሚሆነውን ውሃውን የሚያገኘው ከአም ወንዝ ነው። የአፍሪካ ሪሶርስስ ምርኪንግ ግሩፕ እንደሚለው የሐይቁ የውሃ መጠን ከ10-20 ሜትር ዝቅ ሊል ይችላል። ይህ ደግሞ የኑሮ መሠረታቸውን በሐይቁና ውስጡ ባለው ሐብት ላይ ያደረጉ 300,000 ኬንያውያንን ሕይወት ለአደጋ የሚያጋልጥ ነው። የአፍሪካ ሪሶርስስ ምርኪንግ ግሩፕ፣ “Commentary on the Environmental, Socioeconomic and Human Rights impacts of the Proposed Gibe 111 Dam in the Lower Omo River Basin”, ጃንዋሪ 2009, http://www.arwg-gibe.org/uploads/ARWG_COMMENTARY/GIBE_111_DAM.downstreamEIA.pdf
38 ዝኒ ከማሁ

እንዲያሳዩ የሚያስችላቸው በቂ ሕጋዊ ውክልና ያገኙ አይመስልም። የማጽደቁና ፈቃድ የመስጠቱ ሂደትም ቢሆን የጊቤ ሦስትን ፕሮጀክት ከመተግበር ጋር ተያይዞ እንጂ ራሱን ችሎ የተሰራ አልነበረም።³⁹

የኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን ያካሄደው የተጽዕኖ ግምገማ በመደምደሟቸው “እንዲወሰዱ የተጠየቁት ርዕሰ ጽሑፎች በሙሉ ተግባራዊ ከተደረጉ፣ በጊቤ ሦስት የሀይድሮኤሌክትሪክ ሃይል ማመንጫ ፕሮጀክት ምክንያት ልማዳዊ የአኗኗር ዘይቤአቸው የሚታወክባቸው ብሔረሰቦችም ሆነ ጎሳዎች አይኖሩም። ስለዚህ ለተወላጅ ሕዝቦች ልማት የሚባል ምንም ዓይነት ዕቅድ አስፈላጊ አይሆንም።”⁴⁰ ይላል።

ይህ አባባል የወንዙን ውሃ ፍሰት በታችኛው ክፍል ዓሳ በማጥመድና ከብት በማርባት የሚተዳደሩትን ማህበረሰቦች በማይጎዳ መልኩ በትክክል በመቆጣጠር ላይ የተመሰረተ ነው። ይሁን እንጂ ይህ የመስኖ መስመሮቹና የስኳር ልማቱ የሚያስከትሉትን ተጽዕኖ ከግምት ውስጥ ያስገባ አይደለም። መንግስት በቅርቡ የደቡብ ፕሮጀክቱን በሚመለከት ላነሳቸው ስጋቶች በሰጠው ምላሽ እንኳን፣ በግድቡ ምክንያት “የመንገዶች፣ የጤና ጣቢያዎች፣ የትምህርት ቤቶችና የሌሎች ልማቶችን አቅርቦቶች ጨምሮ የሚመጡ አንዳንድ ባህላዊና የአኗኗር ዘይቤ ለውጦች በርግጥ ይኖራሉ።”⁴¹ በማለት ይገልጻል። እነዚህ ለውጦች መደረግ ያለባቸው ምክክር ከተደረገ፣ የካሳ ክፍያ ከተጸመ፣ በበቂ መረጃ ላይ ተመስርቶ የሚሰጥ ስምምነት ከተገኘ በኋላ እንዲሁም የልማት አጋሮች ቡድን (ዳግ) ለኢትዮጵያ መንግስት እንዲተገብረው በሰጠው መመሪያ መሠረት ነው።⁴² የኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን ግምገማ በዚህ ሁኔታ ለተወላጅ ሕዝቦች የሚሆን ዕቅድ አስፈላጊ አይደለም ሲል መደምደሙ ትልቅ ግድፈት ነው።

የኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን ግምገማ ስለንግድ ግብርና የጠቀሰው አንድ ነገር ቢኖር “የመስኖ ስራ ሊኖር ስለመቻሉ” እና “ወደፊት ሊመጣ ስለሚችለው የንግድ እንቅስቃሴ” ብቻ ነው።⁴³ ስለታችኛው ተፋሰስ የተደረገው ጥናት፣ እንደ ስኳር ልማቱ ያለ በመንግስት የሚካሄድ ሰፊ የግብርና ልማት የሚያስከትለውን ተጽዕኖ መናገር ግምት ብቻ ይሆናል በማለት ሳያካትትው ቀርቷል።

የታቀደው ሰፊ የንግድ ግብርና ልማት በርግጠኝነት ሰፊ ለጥ ያለ መሬት ባለበት ከአሞ ወንዝ ሦስትዮሽ አጠገብ በሚገኘው የዳሰነች ወረዳ ሜዳማ አካባቢ የሚሰራ ነው። አሁን ባለበት ደረጃ የኢንቨስትመንቱ መጠን ምን ያህል ሊሆን እንደሚችል ከግምት ያለፈ ሃሳብ መስጠት አይቻልም። ይሁንና ለውይይት ያህል ቢያንስ 5000 ሄክታር መሬት እንደሚሰጠው ልማቱም የጥጥ ልማት ሊሆን እንደሚችል መገመት ይቻላል።⁴⁴

ሆኖም ግን ከአንድ ዓመት በኋላ ሂደቱን ራይትስ ዎች ባገኛቸው ያልታተሙ የመንግስት ካርታዎች (ከላይ ይመልከቱ) ላይ ለሚታየው የስኳር ልማት የሚሆን 245,000 ሄክታር መሬት መንግስት መመንጠር ጀመረ። ወንዙ የቱርካና ሐይቅን የሚቀላቀልበት የአሞ ወንዝ ሦስትዮሽ የዳሰነች ወረዳ አሁን የስኳር ልማት ከሚካሄድባቸው አካባቢዎች ራቅ ያለ ነው። በተጨማሪም የኤሌክትሪክ ኮርፖሬሽን የተጽዕኖ ግምገማ “የሚለማው ቢያንስ 5000 ሄክታር ነው” ቢልም የመንግስት ሰነዶች እንደሚያሳዩት በወረዳው 76,409 ሄክታር መሬት ለግብርና ኢንቨስትመንት ዝግጁ ተደርጓል።⁴⁵ የመንግስት ካርታዎች እንደሚያሳዩት ከተዘጋጀው መሬት ውስጥ ከ 18,000 ሄክታር በላይ እስከ 2003 ዓ.ም. አጋማሽ ድረስ ባለው ጊዜ ለአልሚዎች ተሰጥቷል።

መንግስት በቅርቡ ባወጣው መግለጫ እንደገለጸው የኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን የተጽዕኖ ግምገማ “የሚካሄደው ሰፊ የመስኖ ስራ ተጽዕኖ እንደሚኖረው ጠቁሞ ነበር።” ነገር ግን የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር ያወጣው መግለጫ እንደሚለው “መስኖ ዋና ምክንያት አይደለም።”⁴⁶ በርግጥ ግን መስኖ በነዋሪዎቹ የኑሮ መሠረት እና በአካባቢው አቀማመጥ ላይ መሠረታዊ ለውጥ የሚያስከትል ትልቅ ምክንያት ነው።

39 አንቶኒ ሚቸል፣ “Gilgel Gibe 11 dam Ethiopia: technical, engineering and economic feasibility study report”, ኤፕሪል 15, 2009 ለአፍሪካ ልማት ባንክ የቀረበ፣ http://www.slideshare.net/anthony_mitchell/gilgel-gibe-11-hydroelectric-dam-ethiopia-technical-engineering-and-economic-feasibility-study-report (ኤፕሪል 2, 2012 የታየ)

40 የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን፣ “Gibe 11 ESIA Additional Study on Downstream Impact,” ገጽ 165

41 “የየደቡብ የዓለም ቅርስ ኮሚቴ እና ግልገል ጊቤ ሦስት”፣ A Week in the Horn of Africa, የኢትዮጵያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር፣ ሴፕቴምበር 2, 2011

42 ሂደቱን ራይትስ ዎች፣ “Waiting Here for Death”, አባሪ 11 ይመልከቱ

43 የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን፣ “Gibe 11 ESIA Additional Study on Downstream Impact,” ገጽ 191

44 ዝኒ ከማሁ ገጽ 192

45 የኢትዮጵያ የፌዴራል ግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር፣ “The Best Opportunity in SNNP South Omo” ኦክቶበር 2010

46 የኢትዮጵያ የፌዴራል ግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር፣ “The Best Opportunity in SNNP South Omo”

ለማጠቃለል፣ በጊቤ ሦስት ላይ የተሰራውን የአካባቢ እና ማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ስፋት፣ ጥልቀት፣ ጥራት ያለው እና ነፃ መሆን በመጠራጠር የሚተቸ በርካታ ወገኖች አሉ። ግምገማው የመስኖ ግብርና ልማት ሊካሄድ እንደሚችል ከመግለጽ ባለፈ ልማቱ የሚያስከትለውን የአካባቢ እና ማህበራዊ ተጽዕኖ አልዳሰም። ሂደቱን ራይትስ ምች እስከሚያውቀው ድረስ የኢትዮጵያ ሕግ ይህ እንዲደረግ የሚጠይቅ ቢሆንም የሰኳር ልማቱን የሚመለከት አንድም የአካባቢ እና የማህበራዊ ተጽእኖ ግምገማ አልተካሄደም።

የገንዘብ ምንጭ

ኢትዮጵያ የአፍሪካ ልማት ባንክ፣ የዓለም ባንክ እና የአውሮፓ ኢንቨስትመንት ባንክ የጊቤ ሦስት ግድብ ስራን በገንዘብ እንዲደግፉ አቅርቦት የነበረውን ጥያቄ በሰኔ 2002 አንስታለች።⁴⁷ ለዚህ ደግሞ ምክንያቱ አልተገለጸም።⁴⁸ የአውሮፓ ኢንቨስትመንት ባንክ በኋላ ባወጣው መግለጫ “አማራጭ የገንዘብ ምንጭ ተገኝቷል።”⁴⁹ ብሏል። በግንቦት ወር 2002 ዓ.ም. ኢትዮጵያ እና ዶንግፋንግ ኤሌክትሪክ ኮርፖሬሽን የተባለው ግዙፍ የቻይና የሃይድሮ ፓወር ኩባንያ ለጊቤ ሦስት ልማት የሚውል የ450 ሚሊዮን ዶላር ስምምነት ተፈራርመዋል። ይህም የግንባታውን ወጪ ለመሸፈን ከቻይና የኢንዱስትሪና የንግድ ባንክ⁵⁰ በብድር የሚገኘውን 420 ሚሊዮን የአሜሪካ ዶላር የሚጨምር ነው።⁵¹

በቅርብ የወጡ የመገናኛ ብዙሃን ዘገባዎች እንደሚሳዩት የሕንድ ኤግዚም ባንክም ለብሔራዊ የሰኳር ኢንዱስትሪ የሚውል 640 ሚሊዮን የአሜሪካ ዶላር ብድር ለኢትዮጵያ መንግስት አቅርቧል። ይህ ብድር ከሚያስቀምጣቸው ቅድመ ሁኔታዎች ውስጥ አንዱ ለቁሳቁስ እና አገልግሎቶች ግዢ ከሚውለው ገንዘብ ቢያንስ 75 በመቶ የሚሆነው ከሕንድ ለሚገዙ ቁሳቁስ እና አገልግሎቶች መዋል አለበት የሚል ነው።⁵² ሌሎች የመገናኛ ብዙሃን ዘገባዎች ደግሞ ሕንድ የቴክኒክ ድጋፍ ለማድረግ እና በሕንድና በኢትዮጵያ ሰኳር ኮርፖሬሽን መካከል የቴክኖሎጂ ዕውቀት ሽግግር ለማድረግ ቁርጠኛ መሆኗን ዘግቦታል። የኢትዮጵያ ሰኳር ኮርፖሬሽን የኩራዝ ሰኳር ኢንዱስትሪን ጨምሮ በሃገሪቱ የሚካሄዱ የሰኳር ልማቶችን ስራ የሚመራ የመንግስት ድርጅት ነው።⁵³

ትርጉም ያለውና ተገቢ ምክክር አለመደረግ

በጊቤ ሦስት ግንባታ ከሚነኩ ወገኖች ጋር ምክክር ስለመደረግ በልዩ ልዩ የአካባቢና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ሰነዶች⁵⁴ ላይ የተገለጸ ቢሆንም፣ በመስኖ በሚካሄደው የሰኳር ልማት ከሚነኩ ማህበረሰቦች ጋር ግን ብዙም ትርጉም ያለው ምክክር አልተደረገም። በዚህ ፈንታ መንግስት በሰኳር ልማቱ መደሰታቸውን ያልገለጹ ነዋሪዎችን ማስፈራራትና ማዋከብን መርጧል።

ለምሳሌ ያህል በታችኛው የአሞ ክልል በሚገኙ የቡዲ ብሔረሰብ አባላት መኖሪያ አካባቢዎች በመጋቢት 2003 ዓ.ም ስብሰባ ተካሂዶ ነበር። የስብሰባው ተሳታፊዎች መንግስት ስለሰኳር ልማት ስላለው ዕቅድ ከተገለጸላቸው በኋላ በልማቱ የሚነኩትን ወገኖች ለማግኘት ሙከራ ተደርጎ ነበር። እነዚህ ስብሰባዎች በሃና ከተማ የተካሄዱ ሲሆን የፌደራል፣ የክልልና የወረዳ ባለስልጣናት ተሳትፈውበታል። የፖሊስ እና የጦር ሃይል አባላት ቁጥርም ከፍተኛ ነበር።⁵⁵ በመጀመሪያ እነዚህን መሰል

47 የአፍሪካ ልማት ባንክ፣ “Federal Democratic Republic of Ethiopia Country Strategy Paper 2011-2015,” ኤፕሪል 2011, <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Ethiopia-2011-2015%20CSP%20ENG1.pdf> (ኤፕሪል 2, 2012 የታየ)

48 ዝኔ ከማህ፡፡ የዓለም ባንክ ኢትዮጵያ ጥያቄዋን ስላነሳችበት ምክንያት በይፋ ያለው ነገር የለም

49 የአውሮፓ ኢንቨስትመንት ባንክ ጊቤ ሦስት የሚያስከትለውን ተጽዕኖ የሚፈትሹ በርካታ ጥያቄዎች አሰርቷል። የኢትዮጵያ መንግስት ያቀረበውን የፋይናንስ ጥያቄ ባንኩ መመልከቱን ያቆመው “የኢትዮጵያ መንግስት አማራጭ የገንዘብ ምንጭ በማግኘቱ እንጂ በጥናቱ በተገኘው ውጤት ምክንያት አይደለም” ብሏል። የአውሮፓ ኢንቨስትመንት ባንክ፣ “European Investment Bank’s clarification of involvement in Gibe 3 project and Commitment to East African energy sector,” ጁላይ 19, 2010

50 እስከ ማርች 2009 ድረስ የቻይና የኢንዱስትሪ እና ንግድ ባንክ በዓለም ትልቁ ባንክ ነበር

51 ኢንተርናሽናል ሪቨርስ፡፡ “China’s Biggest Bank to Support Africa’s Most Destructive Dam,” ሜይ 13, 2010, <http://www.internationalrivers.org/2010513/china%E2%80%99s-biggest-bank-support-africa%E2%80%99s-most-destructive-dam> (ጁላይ 6, 2011 የታየ)

52 “Exim Bank To Adjust Sugar Industry Rehabilitation In Ethiopia,” የሕንድ ኢምፖርት ኤክስፖርት ባንክ ጋዜጣዊ መግለጫ፣ ጁን 10, 2012

53 “India offers expertise to modernize sugar industry in Ethiopia,” ኤምኤስኤን ኒውስ ኢንዲያ፣ ኤፕሪል 12, 2011 እና “India offers Sugar Technology to Ethiopia,” የሕንድ መንግስት ማስታወቂያ ቢሮ ጋዜጣዊ መግለጫ 71583, ኤፕሪል 11, 2011

54 ለምሳሌ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ኮርፖሬሽን “Environmental and Social Impact Assessment,” ጃንዋሪ 2009 እና “Resettlement Action Plan: Dam and Reservoir Area,” የሚለውን ይመልከቱ

55 ሂደቱን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር የተደረገ ቃለ ምልልስ ቁጥር 14 ሰኔ 2003

ስብሰባዎች ለሁሉም ክፍት የነበሩ ሲሆን በቅርብ ጊዜ የተካሄዱት ስብሰባዎች ግን በመንግስት የተመረጡ ሰዎች ብቻ የተሳተፉባቸው ነበሩ።⁵⁶ ተሳታፊዎቹም አበል ይከፈላቸው ነበር።⁵⁷ በተወሰኑት ስብሰባዎች ላይ የሙርሲ እና የክዌጉ ብሔረሰብ አባላት የሆኑ ሰዎች ተሳታፊዎች ነበሩ።⁵⁸

በቅርብ በተደረጉት የምክክር ስብሰባዎችም ሕገወጥ እስር ለመፈጸምና ሃይል ለመጠቀም መዛት እንዲሁም ተወላጅ ማህበረሰቦቹን የማስገደድ ተግባር ቀጥሏል።⁵⁹ ለምሳሌ አንድ የአካባቢው ነዋሪ በቦይ አካባቢ በጥቅምት ወር 2004 ተካሂዶ ስለነበረ ስብሰባ ሲናገሩ፡

የመንግስት ባለስልጣናት የቦይ ብሔረሰብና የአጎራባቹን የጭሪም ብሔረሰብ አባላት ከየመኖሪያ መንደሮቻቸው እንዲሰበሰቡ ካደረጉ በኋላ ስለሸነኩራ አገዳ ፕሮጀክትና ስለሰፈራ ትልቅ ስብሰባ ተደረገ። ከስብሰባው በኋላ የቦይ እና የጭሪም ብሔረሰብ አባላቱን የሚሰፍሩበትን ስፍራ ሊያሳዩአቸው ወሲዷቸውና ከዚያን ጊዜ በኋላ በቋሚነት እዚያ እንደሚኖሩ ነገሯቸው። ቦታውን ካዩ በኋላ የቦይ እና የጭሪም ብሔረሰቦች አባላቱ እዚያ መኖር እንደማይፈልጉ በመግለጽ ወደየቤታቸው ተመለሱ...

ጥቅምት 26 ቀን 2004 መንግስት እንደገና የቦይ ብሔረሰብ አባላትን ሃና በተባለ ቦታ ለስብሰባ ጠራ። ረጅም ጊዜ ከፈጅ ስብሰባ በኋላ የቦይ ብሔረሰብ አባላቱ ፕሮጀክቱን እንደማይቀበሉ ገለጹ። መንግስትም ቦዲዎቹ እንዲሰማሙ ማግባባቱ እየታከተው መጣ። ከዚያም የጸጥታ ሃይሎችን በመጥራት ቦዲዎቹ ስብሰባው ላይ እንዳሉ እንዲከበቡ አደረገ። ተከባውም ቢሆን ወጣቶቹ ፈርተው በፕሮጀክቱ ወደመስማማት አልመጡም። ከዚያም የጸጥታ ሃይሎቹ አራት ወጣቶችን ወስደው እስር ቤት አስገቧቸው።⁶⁰

ሌሎቹ የምክክር ስብሰባዎች የተካሄዱት ደግሞ በ2003 አጋማሽ የመንግስት ባለስልጣናት የሙርሲዎች መኖሪያ የሆኑትን ሃይለውሃ እና ሞይዞ መንደሮች በጎበኙበት ወቅት ነው። በዚህ ጊዜ ሙርሲዎቹ ከዚያ በኋላ ወደ አሞ ወንዝ ዳርቻዎች እንዳይሄዱ የተነገራቸው ሲሆን መንግስት ያመጣቸውን ቅጾችም በጣታቸው እንዲፈርሙ ተደርገዋል። በዙፍም የተማሩ ባለመሆናቸው ሙርሲዎቹ ቅጾቹ ምን እንደሚሉና ስምምነታቸውን የገለጹትም በምን ጉዳይ ላይ እንደነበር አላወቁም።⁶¹

ከከተሞች ወጣ ባሉ አካባቢዎች ስለስኳር ልማቱም ሆነ ስለአማራጭ የኑሮ መሠረት ከማህበረሰቡ ጋር ትርጉም ያለው ምክክር ስለመደረጉ ሂደት ራይትስ ዎች ያገኘው ማስረጃ የለም። የመንግስትን የልማት ዕቅዶች በሚመለከት በክልሉ ባጠቃላይ የመረጃ ክፍተት ያለ ሲሆን በፕሮጀክቶቹ ከሚካኩት የማህበረሰቡ ክፍሎች ጋር የተደረጉት ምክክሮችም በጣም አናሳ ናቸው። እነዚህ ማህበረሰቦች ስለሰፋፊ የኢንዱስትሪ ልማቶች የቀደመ ተሞክሮ የሌላቸው ከመሆኑም በላይ ስለሁኔታውም መንግስትን መጠየቅ ይፈራሉ። ምክክር አስፈላጊ ስለመሆኑ በተባበሩት መንግስታት ድርጅት የተወላጁ ሕዝቦች ድንጋጌ አንቀጽ 10፣ በኢትዮጵያ ሕገ መንግስት፣ በአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ አዋጅ ቁጥር 299/1994 እና በሌሎችም ሕጎች ተደንግጓል።⁶²

በአሞ ሸለቆ በፕሮጀክቶቹ የሚካኩት ማህበረሰቦች

የኢትዮጵያ መንግስት መረጃ ባለመስጠቱ ምክንያት በመስኖ ግብርናው ምክንያት ለሚካኩት የታችኛው አሞ ተወላጅ ማህበረሰቦች አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን ለማቅረብ የታቀደ ነገር ስለመኖር አለመኖሩ በግልጽ የሚታወቅ ነገር የለም። እነዚህ ማህበረሰቦች የኑሮ መሠረታቸውን ያጡት በውዴታ አይደለም። ተወላጅ ማህበረሰቦቹ ስለዚህ ጉዳይም ሆነ ዘላቂ ወደሆነ አማራጭ የኑሮ መሠረት ስለመሸጋገር አስተያየታቸው የሚሰማበት ሁኔታ የለም።

⁵⁶ ሂደት ራይትስ ዎች ያደረገው የኢ.ሜ.ይ.ል ግንኙነት፣ መጋቢት 2004

⁵⁷ ሂደት ራይትስ ዎች ያደረገው የኢ.ሜ.ይ.ል ግንኙነት፣ ታህሳስ 2004

⁵⁸ ዝኒ ከማሁ

⁵⁹ ሂደት ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይ.ል ግንኙነት፣ ጥቅምት 20፣ ህዳር 8, 2003 እና ጥር 30, 2004

⁶⁰ ሂደት ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይ.ል ግንኙነት፣ ጥቅምት 20

⁶¹ ሂደት ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይ.ል ግንኙነት፣ ህዳር 2003

⁶² የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግስት፣ አዋጅ ቁጥር 1/1987። የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ አዋጅ ቁጥር 299/1994፣ <http://ethiopian-law.com/federal-laws/substantive-law/legislations/human-rights-and-governance/environmental-law/226-environmental-impact-assessment-proclamation-no-2992002.html?start=1>

ለሂደቱ ራይትስ ምች በጻፈው ደብዳቤ የኢትዮጵያ መንግስት እንደገለጸው በታችኛው አሞ የሚካሄደው ልማት የሥራ እድሎችንና የመሬት ኪራይን ይጋብዛል።⁶³ ይሁንና በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የተሰማሩት የአካባቢው ነዋሪዎች በትልልቅ የንግድ እርሻዎች ላይ መስራት ወይም መሬቶቻቸውን በኪራይ መስጠት ላይ። ስለመቻላቸው እንዲሁም ስላሏቸው አማራጮች የተሰጣቸው መረጃ አናሳ እንደሆነ ምንም የተገለጸ ነገር የለም።

ሂደቱ ራይትስ ምች ያገኛቸው የመንግስት ካርታዎች እንደሚያሳዩት በመንግስት ሊካሄድ የታሰበው የእርሻ ልማት የሱሪ፣ የቦዲ፣ የሙርሲ፣ የከዌጉ፣ የኖንጋቶም እና የካሮ ብሔረሰብ አባላት ከረጅም ጊዜ ጀምሮ ይዘዋቸው በኖሩት መሬቶች ላይ የሚሰሩ ሲሆን የመስኖ መስመሮቹም የእነዚህን ማህበረሰቦች ይዘታዎች አቋርጠው የሚያልፉ ናቸው። ሆኖም ግን ለሂደቱ ራይትስ ምች በጻፈው ደብዳቤ የኢትዮጵያ መንግስት “ፕሮጀክቱ የሚካሄድባቸው በደቡብ አሞ የተመረጡት አካባቢዎች ከሰው መኖሪያዎች የራቁ ናቸው።”⁶⁴ በማለት ይገልጻል። መንግስት ሲቀጥልም “ይህ ሙሉ በሙሉ ሰዎች የማይኖሩበት መሬት ነው። ሰዎች ለቀው እንዲወጡ ወይም እንዲፈናቀሉ የተደረገበት ሁኔታ የለም።” ብሏል። ይህ ደግሞ የታችኛውን አሞ ሸለቆ መኖሪያቸው አድርገው የሚኖሩትን 200,000 ዜጎች ከምንም

አለመቁጠር ነው።⁶⁵ የቦዲ ብሔረሰብ አባል የሆኑ አንዲት ሴት ሲናገሩ፡

መንግስት እዚህ ማንም የለም ይላል። ወዴት ሄዱ? ይህንን መሬት በጣም ለረጅም ጊዜ ስንመነጥር ነበር። ትንሽ ልጅ እያለሁ ከማግባቴ በፊት እዚህ ነበርኩ። አባቴም ሴት አያቴም የሚያርሱት እዚህ ነበር። አሁንም እኔ እያረከኩት ነው። እንደማሸላው እዚሁ ነው ያደግነው። አያት ቅድመ አያቶቼ እዚህ ነው የሞቱት፣ የማሸላ ዘር እንደምናበቅለው እኔም ተዘርቼ የበቀልኩት እዚህ ነው። እዚሁ ነው ያለሁት፣ የምበላውም ከዚሁ መሬት ነው። መንግስት እዚህ ማንም የለም እያለ ለምን ደገኞቹን ኢትዮጵያውያን ይልካል?⁶⁶

በቱርካና ሐይቅ ላይ የሚኖረው ተጽዕኖ

የጊቤ ሦስት የሃይድሮ ኤሌክትሪክ ሃይል ልማት ካስነሳቸው ስጋቶች አንዱ በኬንያው የቱርካና ሐይቅ ላይ የሚያስከትለው ተጽዕኖ ነው። በቱርካና ሐይቅ አካባቢ የቱርካና፣ ሳምቡሩ፣ ዳሰነች፣ ሬንዲሌ፣ ኤልሞሎ፣ እና ገብራ ማህበረሰቦችን ጨምሮ ኑሮአቸውን በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ ላይ መስርተው የሚኖሩ በግምት 300,000 ሕዝቦች ይገኛሉ። የእነዚህ ሕዝቦች ኑሮ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ በቱርካና ሐይቅ ላይ ጥገኛ ነው። እነዚህ በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የሚተዳደሩ ሕዝቦች ኑሮአቸውን ዓሳ በማጥመድና በቱርካና ሐይቅ እና በገባሮቹ ዳርቻዎች ላይ ያለውን መሬት በማረስ ይደገማሉ።⁶⁷ የቱርካና ሐይቅ በዓለም ትልቁ የበረሃ ሐይቅ ሲሆን ከሐይቁ ውሃ ከ80 በመቶ በላይ የሚሆነው ለም አፈር ይዞ ከሚፈሰው የአሞ ወንዝ የሚገኝ ነው።⁶⁸

የአፍሪካ ልማት ባንክ በጊቤ ሦስት ላይ እ.ኤ.አ በሚያዝያ 2010 ያስጠናው ጥናት በግድቡ ግንባታና ስራ ላይ መዋል ምክንያት የሐይቁ የውሀ መጠን በከፍተኛ ሁኔታ ይቀንሳል። አሁን ያለው ወቅት የጠበቀ የጎርፍ ፍሰት ይቀራል፣ ከላይ በሚሰራው የውሃ ማጠራቀሚያ ምክንያት በንጥረ ነገሮች የበለጸገው አፈር ይቀራል፣ የውሃው ጨዋማነት ይጨምራል፣ የሐይቁ የኬሚካል ሚዛን ይዛባል እንዲሁም ደረጃቸው ወደፊት የሚታወቅ ሌሎች ተጽዕኖዎች ይከሰታሉ።⁶⁹ ይህም የመስኖ ግብርና ዕቅዱ የሚያስከትላቸው ተጨማሪ ተጽዕኖዎች ከግምት ውስጥ ሳይገቡ ነው።

የስኳር (ሸንኮራ አገዳ) ሰብል ከፍተኛ መጠን ያለው ውሃን የሚፈልግ እና በደንብ እንዲያደግ ብዙ ዓይነት ኬሚካሎች የሚያስፈልጉት ነው። 245,000 ሄክታር በመስኖ የሚለማ የስኳር ልማት በኬንያው የቱርካና ሐይቅ ውሃ መጠንና ጥራት ላይ

⁶³ የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትር ሸፈራው ተክለማርያም ለሂደቱ ራይትስ ምች የጻፉት ደብዳቤ፣ ታህሳስ 9, 2004። የመሬት ኪራይ በመሬት ባለይዘታ አርሲአደሮች እና በንግድ ኩባንያዎቹ መካከል የተወሰኑ ምርቶችን በአርሲ አደሮች መሬት ላይ ለማምረት የሚደረግ ውል ነው።

⁶⁴ ዝኒ ከማሁ

⁶⁵ አኩፓማ ቻንድራሴካራን፣ “Investment in Ethiopia farming face criticism from activists,” ላይቭሚንት፣ ሴፕቴምበር 5, 2011

⁶⁶ በቪዲዮ የተቀረጸ ምስክርነት ቁጥር 3፣ ሂደቱ ራይትስ ምች ዘንድ የሚገኝ

⁶⁷ ኢንተርናሽናል ላይቭሎቶክ ሪሰርች ኢንስቲትዩት፣ “Livelihood diversification opportunities for pastoralists in Turkana, Kenya,” 2008

⁶⁸ አር. ሪኬትስ እና ቲ. ጆንሰን፣ “Climate Change in the Turkana basin as deduced from a 4000 year long 8018 record,” Earth and Planetary Science Letters, vol. 142 (1996) 70-71

⁶⁹ የአፍሪካ ልማት ባንክ ግሩፕ “Hydrological impacts of Ethiopia’s Omo basin on Kenya’s Lake Turkana Water Level and Fisheries of Gibe 111 on Lake Turkana,”

http://www.friendsoflaketurkana.org/images/docs/report_nov_2010_s_avery_turkana_small_file.pdf (ጁን 2011 የታየ)

የሚያስከትለውን ተጽዕኖ የሚፈትሽ ጥናት አለመኖሩ ከፍተኛ ስጋትን የሚፈጥር ጉዳይ ነው። የመስኖ ግብርናው፣ የጊቤ ሦስት ግድብ እና ሌሎች ይፋ የተደረጉት የልማት ሥራዎች በቱርካና ሐይቅ ላይ የሚኖራቸውን ጥምር ተጽዕኖ የሚዳስስ ምንም ጥናት የለም።

የመስኖ ግብርናው እና የጊቤ ሦስት ግድብ ጥምር ተጽዕኖ ወደቱርካና ሐይቅ የሚፈሰውን የውሃ መጠን በመቀነስ፣ ለተፈጥሮ ሃብት የሚደረግ ፋክከርን በመጨመርና የግጭቶችን የመከሰት እድል በመጨመር በሐይቁ ሥነ ምህዳር እና ይህንን ሥነ ምህዳር ተማምነው ኑሮአቸውን በመሰረቱ ሕዝቦች ህልውና ላይ ከፍተኛ እና ሊቀለበስ የማይችል ጉዳት ያደርሳል የሚል ስጋት አለ። በመስኖ የሚካሄደው ግብርና ከተፋሰሱ ግርጌ በቱርካና ሐይቅ ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ተጽዕኖ ለመረዳት የሚያስችል አስፈላጊውን ጥናትም ሆነ ግምገማ ኢትዮጵያ አላካሄደችም። ሊካሄድ የታቀደውን የመስኖ ግብርና ልማት ስፋት የሚመለከት መረጃ ያለ ቢሆንም፣ በየካቲት ወር 2004 ዓ.ም የወጣው የተባበሩት መንግስታት ድርጅት የአካባቢ ፕሮግራም ሪፖርት እንዲያው የግብርና ልማቱ በቱርካና ሐይቅ ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ተጨማሪ ተጽዕኖ አልዳሰሰም።⁷⁰

በሰኔ ወር 2003 ዓ.ም የዩኔስኮ የዓለም ቅርስ ኮሚቴ የዓለም ቅርስ በሆነው የቱርካና ሐይቅ ላይ ሊደርስ የሚችለውን ተጽዕኖ በመገንዘብ ኢትዮጵያ የጊቤ ሦስትን ግንባታ እንድታቆም ሀሳብ አቅርቧል። የዓለምን ባሕላዊና የተፈጥሮ ቅርሶች ጥበቃ በሚመለከተው ስምምነት አንቀጽ 6 መሰረት ኢትዮጵያ “በሌላ የስምምነቱ ፈራሚ ሃገር የግዛት ክልል ውስጥ በሚገኝ ባሕላዊ ወይም የተፈጥሮ ቅርስ ላይ ቀጥተኛ ወይም ቀጥተኛ ያልሆነ ጉዳት ሊያደርስ የሚችል እርምጃ እያወቀች ከመውሰድ መቆጠብ” አለባት።⁷¹ ኮሚቴው በተጨማሪም “የጊቤ አራት እና የጊቤ አምስት ግድቦች ግንባታ እና በመስኖ የሚካሄዱት ስፋፊ እርሻዎች በቱርካና ሐይቅ ሁለንተናዊ እሴት ላይ ሊያስከትሉ ስለሚችሉት ጥምር ተጽዕኖ ያለውን ስጋት የገለጸ ሲሆን፣ ኢትዮጵያ በአም ወንዝ ላይ ሊሰሩ የታቀዱት ሁሉም ግድቦችና ተያይዘው የሚሰሩት የመስኖ ግብርና ስራዎች ሊያስከትሉ የሚችሉትን የተጽዕኖ ግምገማ እንድታቀርብ” ጠይቋል። ከዚህም ሌላ “ኢትዮጵያ በአም ወንዝ ላይ ሊሰሩ የታቀዱ ሌሎች የሃይድሮኤሌክትሪክ ልማቶችና ተያይዘው የሚሰሩ ስፋፊ የመስኖ ስራዎችን የሚመለከት ዝርዝር መረጃ እንድታቀርብ”⁷² ኮሚቴው ተይቋል።

በምላሹም የኢጥዮጵያ መንግስት የጊቤ ሦስትን ፕሮጀክት የሚደግፍና በዩኔስኮ ለተነሱት ስጋቶች ምላሽ የሚሰጥ ነጻ የአካባቢና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ማካሄዱን ገልጾ “የዩኔስኮ የዓለም ቅርስ የሆነው የታችኛው የአም ሸለቆ በጣም ወደታች ወርዶ የሚገኝ በመሆኑ በግድቡ ግንባታ የሚነካ አይሆንም”⁷³ ብሏል። ከላይ እንደተብራራው በጊቤ ሦስት የተጽዕኖ ግምገማ ላይ የሚሰነዘሩ በርካታ ትችቶች ያሉ ሲሆን፣ የስኳር ልማቱ በቱርካና ሐይቅ ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ተጽዕኖ የሚዳስስ ምንም ግምገማ አልተካሄደም።

ኪንያ ለዩኔስኮ በሰጠችው ይፋዊ ምላሽ ተገቢው የተጽዕኖ ግምገማ አለመካሄዱን ያመለከተች ሲሆን “እስካሁን ድረስ የጊቤ ሦስት ፕሮጀክት የዓለም ቅርስ በሆነው የቱርካና ሐይቅ ላይ ሊያደርስ የሚችለውን ጉዳት ለማቃለል የሚያስችሉ ርምጃዎች ስለመኖራቸው የስምምነቱ ፈራሚ በሆነችው ኢትዮጵያ የቀረበ በቂ ሳይንሳዊ ማረጋገጫ የለም።”⁷⁴ በማለት ገልጸለች።

⁷⁰ የተባበሩት መንግስታት የአካባቢ ፕሮግራም፣ “Ethiopia’s Gibe 111 Dam: Its Potential Impact on Lake Turkana Water Levels,” የተባበሩት መንግስታት የአካባቢ ፕሮግራም የቅድመ ማስጠንቀቂያና ግምገማ ክፍል፣ ፌብሩዌ 2012
⁷¹ የተባበሩት መንግስታት የትምህርት የሳይንስ እና የባሕል ድርጅት(ዩኔስኮ)፣ የዓለም ባሕላዊና ተፈጥሮአዊ ቅርሶችን ለመጠበቅ የተደረገ ስምምነት፣ ኖቬምበር 16,1972፣ <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4042287a4.html> , (ጁላይ 25,2011 የታየ) አንቀጽ 6። ኢትዮጵያ ስምምነቱን ጁላይ 6,1977 አጽድቃለች።
⁷² የዩኔስኮ የዓለም ቅርስ ኮሚቴ፣ “Decisions adopted by the World Heritage Committee at its 35th session,” ጁላይ 7,2011፣ <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001899/189993e.pdf> (ጁላይ 25,2011 የታየ)
⁷³ “UNESCO World Heritage Committee and Gilgel Gibe 111,” A Week in the Horn, የኢትዮጵያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር፣ ሴፕቴምበር 2,2011
⁷⁴ የኪንያ መንግስት፣ “State Party Report in Response to the World Heritage Committee Decision WHC 35 COM 7B.3,” ፌብሩዌ 1,2012

III. በታችኛው የአሞ ሸለቆ ከሚካሄደው ኢንዱስትሪያዊ ልማት ጋር በተያያዘ የተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች

በታችኛው አሞ በሚካሄደው የንግድ ግብርና ልማት ላይ የአካባቢው ነዋሪዎች የሚያነሱት ተቃውሞ መንግስት ያለውን ሰፊ የልማት አጀንዳ ለመተግበር በሚሞክርበት ጊዜ በአካባቢው ውጥረትና የሰብአዊ መብቶች ጥሰት እያሰከተለ ነው።

ከላይ እንደተገለጸው በዛሬይቱ ኢትዮጵያ በሰብአዊ መብቶች ጉዳይ ላይ ምንም ዓይነት ጥናት ማካሄድ እጅግ አስቸጋሪ ነው። በግንቦትና ሰኔ 2003 ዓ.ም በኢትዮጵያ ምርመራ ባካሄደበት ወቅት ሂደቱን ራይትስ ሆች በታችኛው አሞ ሸለቆ ከሚኖሩ ስድስት ብሔረሰቦች የተውጣጡ እማኞችና የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች የተፈጸሙባቸው ሰዎችን አግኝቶ አነጋግሮአል። በዚህ ወቅት በተሰራው የምርመራ ሥራ የተደረሰባቸው ግኝቶች በግንቦት ወር 2004 ከአካባቢው ከተሰባሰቡ እና ከኢትዮጵያ ውጭ ከተሰበሰቡ ተጨማሪ መረጃዎች ጋር እንዲገናኙ ተደርጎባል።

ከዚህ በታች የተዘረዘሩት የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች የኢትዮጵያ መንግስት የልማት እቅዶቹን ለማስፈጸም እየፈጸማቸው ያሉትን አስገዳጅ እና ከሕግ ያፈነገጡ እጅግ ሰሜትን የሚያደፈርሱ ድርጊቶች በአጭሩ የሚያሳዩ ናቸው። ይህ ሪፖርት በታችኛው የአሞ ሸለቆ ከሚካሄደው የልማት ሥራ ጋር ተያይዞ የሚነሱ ዋና ዋና የሰብአዊ መብቶች ስጋቶችን እንደሚሳያ የሚዘረዝር እንጂ የሰብአዊ መብቶች ሁኔታውን ስዕል ሙሉ በሙሉ የሚያሳይ አይደለም። ሂደቱን ራይትስ ሆች በዚህ ሪፖርት የተዘረዘሩትን በደሎች ስፋት እና ደረጃ የሚያሳይ ተአማኒነት ያለው ተጨማሪ ምርመራ መካሄዱን በጽኑ የሚደግፍ ሲሆን የኢትዮጵያ መንግስትም ነጻ መርማሪዎች በአካባቢው ያለ ገደብ እንዲንቀሳቀሱ ድጋፍ እንዲያደርግ ጥሪውን ያቀርባል።

የስኳር ልማቱ መካሄድ በጀመረበት የታችኛው አሞ ሸለቆ ሰሜናዊ ክፍል የሚኖሩት የሙርሲ እና የቦዲ ብሔረሰብ አባላት ለሂደቱን ራይትስ ሆች በ2004 እንደገለጹት ከሚያዝያ ወር 2003 መጀመሪያ ጀምሮ የፌደራል መከላከያና የፖሊስ አባላት ወደ አካባቢው በመሄድ በመንደሮቹ ነዋሪዎች ላይ እስር፣ድብደባ እና ማስፈራራት ፈጽመዋል። ነዋሪዎቹ እንዳሉት ከሂደቱን ራይትስ ሆች ጋር ከመገናኘታቸው ከ2003 አስቀድሞ ከወራት በፊት ወታደሮቹና የፖሊስ አባላት ከላይ የተጠቀሱትን በደሎች ይፈጽሙ ነበር። ሂደቱን ራይትስ ሆች በጎበኛቸው የቦዲ እና የሙርሲ መንደሮች ያለው ሁኔታም ተመሳሳይ ነው።

አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል በመንደራቸው የሆነውን ሲናገሩ፡

ዝናብ እስካልዘነበ እና መንገዱ እስካልተበላሸ ድረስ በየቀኑ ይመጣሉ። ሲመጡም በአራትና በአምስት መኪኖች ሆነው ከ 20 እስከ 60 የሚደርሱ ወታደሮች ሆነው ነው። 'ወደ ዙሪያ አካባቢው እያመለከቱ ይህንን ቦታ ለስኳር ልማት እንፈልገዋለን ስለዚህ እናንተ እዚያ መሆን አይኖርባችሁም። እዚሁ ብቻ ቆዩ። ስለስኳር ምን ታስባላችሁ?' ይሉናል። እኛም 'አናውቅም' ወይም 'እንፈልገውም' እንላለን። ይህ ግን ትክክለኛው መልስ አይደለም። ከዚያም ይመቱናል ወይም እስር ቤት ይወስዱናል።⁷⁵

ሌላ የሙርሲ ተወላጅ በሌላ መንደር የተፈጸመውን ሲገልጹ፡

በዘጠኝ መኪኖች የተጫኑ ወታደሮች መጡ። ወደመንደሩ የተለያዩ አካባቢዎች እየሄዱ ነዋሪዎቹን ወደ ጫካው እየተከተሉ መቷቸው። 'ስለዚህ ሸንኮራ አገዳ ገነረኝ' ይሉ ነበር። መልካም ነገር ካልተናገርን እዚያው መንደሩ ውስጥ መቆየት እንዳለብን ይነግሩናል።ይመቱናል፣ይደበድቡናል።ዱላ፣ ጠመንጃ እና የሚያደነዝዝ መሳሪያ አላቸው።በየቀኑ ይመጣሉ።ከዚህ በፊት ችግር ሲኖር የሚመጡት ተራ ፖሊሶች ነበሩ።እነሱ አይማቱም ነበር።ወታደሮቹ ግን የተለዩ ናቸው፣በጣም መጥፎ ናቸው።የሆነውን ሁሉ በዐይኔ አይቻለሁ።⁷⁶

75 ሂደቱን ራይትስ ሆች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 8፣ ግንቦት 26, 2003

76 ቁጥር 15፣ ግንቦት 27, 2003

ሂዩማን ራይትስ ምች አካባቢውን ከጎበኘ ከሰኔ ወር 2003 በኋላ በደሎቹና ማስፈራራቱ እየተባባሰ እንደመጣ የአካባቢው ነዋሪዎች እና የታችኛው አሞን የጎበኙ ሰዎች ይናገራሉ።⁷⁷ ነዋሪዎች እንዳሉት የመንግስት ሰዎች በሕዝባዊ ስብሰባዎች ላይ የሚናገሯቸው እና የጦር ሃይል አባላቱ በየጊዜው ሲመጡ የሚናገሯቸው ነገሮች መንግስት ነዋሪዎችን ከስኳር ልማቱ አካባቢ ለማንሳት ሀሳብ እንዳለው የሚጠቁሙ ናቸው።⁷⁸

ለስኳር ልማቱ የሚሆን መሬት ምንጣር እና የመሠረተ ልማቶች ግንባታ ከሰሜን አካባቢዎች ጀምሮ ወደ ደቡብ እየተካሄደ ነው። ሪፖርት ከተደረጉት ጥሰቶች ውስጥ አብዛኞቹ የተፈጸሙት በቦይ፣ በሙርሲ እና በክዌጉ አካባቢዎች ነው። በተከሰቱ የተሸፈኑ መሬቶችን መመንጠሩና የመንገዶችና የካምፖች ግንባታ እንደቀጠለ ነው። ሂዩማን ራይትስ ምች ከነዋሪዎች ጋር ባደረጋቸው ቃለ ምልልሶች እንደተረዳው፣ የመንግስት እና የጦር ሃይል ባለስልጣናት ነዋሪዎቹ በአሞ ወንዝ ያላቸው ተጠቃሚነት እንደሚቀር፣ በቤተሰብ ሁለት ወይም ሦስት ከብቶች ብቻ በማስቀረት የከብቶቻቸውን ቁጥር መቀነስ እንደሚኖርባቸውና በአንድ አካባቢ መስፈር እንደሚኖርባቸው ነግረዋቸዋል።⁷⁹

የቦይ ብሔረሰብ አባል የሆኑ አንዲት ሴት ሁኔታው ያስከተለውን ብስጭት እና የሰፈራ ዕቅድን አስመልክቶ ግልጽ መረጃ አለመኖሩን እንደሚከተለው ያጠቃልሉታል፡

እኔ በአሞ እና በከብቶች ተማማኛ የምኖር ሰው ነኝ። በሰፈራ ጣቢያዎች ከብቶቹ እንዲኖሩ ይፈቀዳል ወይስ የት ነው የሚሆኑት? የሰፈራ ጣቢያውስ የት ነው? ስለሰፈራ ጣቢያው የሰማችሁት ነገር ካለ ንገሩን፣ የት ነው አሉ? ተነሱ፣ ተነሱ፣ ተነሱ ይሉናል። እኛ ቦይዎች የትም አንሄድም። አንገታችንን እዚህ ይቆረጡት እንጂ እዚህ ነው የምንቆየው። እዚህ እንኖራለን፤ ከብቶቻችንም የአያቶቻችን ከብቶች የጋጡትን ሣር ይግጣሉ።⁸⁰

ሕገ ወጥ እስር

በተለያዩ መንደሮች የሚኖሩ አስር እማኞች እንደገለጹት ወደ መንደሮቹ የመጡ የፌዴራል መንግስት ጦር ሃይል አባላት የቦይ እና የሙርሲ ብሔረሰብ አባላት የሆኑ ሰዎችን በዘፈቀደ አስረዋል። እማኞቹ እንደገለጹት አስሩን የሚፈጽሙት ወታደሮች ለአስሩ የተለያዩ ምክንያቶችን ያቀርባሉ፤ ይሁንና የስኳር ልማቱን መቃወም በተደጋጋሚ የሚጠቅሱት ተጨማሪ ምክንያት ነው።⁸¹

ታስረው ከሚቆዩት ብዙዎቹ በጣም ፈጣን በሆነ የፍርድ ሂደት ጥፋተኛ ይባላሉ። አንዳንድ ውሳኔዎች በታሰሩ በ24 ሰዓት ውስጥ ይሰጡ ነበር።⁸² አንዳንድ ነዋሪዎች እንደሚሉት አንዳንድ እስረኞች በእስር ላይ እያሉ ከባድ ድብደባ ስለሚፈጸምባቸው ቤተሰቦቻቸው እንዳይጠይቁቸው ተከልክለው ነበር።⁸³ የተካሰሹ ሰዎች ለሂዩማን ራይትስ ምች እንደነገሩት ተከሳሾቹ ጠበቃ አልነበራቸውም፤ የጋራ መግባቢያ ቋንቋ ባለመኖሩም ለተከሰሱበት ጉዳይ መከላከያ መልስ ለማቅረብ ይቅርና በፍርድ ሂደቱ ወቅት ብዙዎች መግባባት የሚችሉበት ሁኔታ አልነበረም።⁸⁴ ይሁንና የእነዚህን ክሶች እውነተኛነት ለማረጋገጥ ሂዩማን ራይትስ ምች በአካባቢው ያሉ አስር ቤቶችን መጎብኘት አልቻለም። ባለስልጣናቱ ፈቃድ ሰጥተው የነበረ ቢሆንም፣ በአካባቢው አቀማመጥ አስቸጋሪነት እና በነበረው ከባድ ዝናብ ምክንያት ጎብኝቱን ማድረግ አልተቻለም። ሆኖም ግን የኢትዮጵያ ባለስልጣናት የአካባቢው ነዋሪዎች ያነሷቸውን ክሶች ማጣራት አለባቸው።

በደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች ክልል እና በፌዴራል መንግስቱ የሚገኙ ሁለት ምንጮች ተመሳሳይ ሕገ ወጥ እስሮች በአሞ ወንዝ ምዕራባዊ ዳርቻ በሚገኘው የሱሪ አካባቢም ይፈጸም እንደነበር ለሂዩማን ራይትስ ምች ገልጸዋል።⁸⁵

77 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ እና የኢ.ሜይል ግንኙነት፣ ሐምሌ እና ነሐሴ 2003
78 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ግንቦት-ሰኔ 2003
79 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ግንቦት-ሰኔ 2003
80 በቪ.ዲ.ዮ የተቀረጸ ምስክርነት ቁጥር 4፣ ሂዩማን ራይትስ ምች ዘንድ የሚገኝ
81 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ሰኔ 2003
82 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜይል ግንኙነት፣ ሰኔ 2003
83 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ እና የኢ.ሜይል ግንኙነት፣ ግንቦት-ሰኔ 2003
84 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 14፣ ግንቦት 26, 2003
85 ሂዩማን ራይትስ ምች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 15 እና 16፣ ግንቦት 2003

ወደአካባቢው ተጉዞ የነበረ አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ ሰው ይህንን አባባል የሚያጠናክር መረጃ ሰጥቷል።⁸⁶ ሂደቱን ራትስ ዎች አካባቢውን ከጎበኘ በኋላ በቦዲ፣ በሱሪ እና በሙርሲ አካባቢዎች ሕገ ወጥ እስሮች መፈጸም መቀጠላቸውን የታመኑ ምንጮች ገልጸዋል።⁸⁷

በጥቅምት ወር 2004 አካባቢውን ለጎበኘ አንድ ሰው አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል እንደነገሩት፡

አንዳንዶቹ እስረኞች በጄንካ፣ አንዳንዶቹም በባስኬቶ ሌሎቹም በወላይታ እስር ቤቶች ታስረዋል። አንዳንዶቹ ምንም ሳያጠፉ ነው የታሰሩት። ብዙ ሰዎች ታስረዋል... ባለፉት ጊዜያት መንግስት እንደዚህ አያስረንም ነበር። አንድ ሰው ሰው ገድሎ እንደሆነ ሙርሲዎች በራሳቸው ባሕላዊ መንገድ ጉዳዩን ይፈቱታል... አሁን ግን በስኳር ልማቱ ምክንያት ልማቱን የማይፈልጉ ሰዎች እየታሰሩ ነው።⁸⁸

ድብደባ እና ማንገላታት

በቦዲ እና በሙርሲ አካባቢዎች የሚገኙ መንደሮች ነዋሪዎች ለሂደቱን ራይትስ ዎች እንደነገሩት ወታደሮች ወደ መንደሮቹ በመጡ ቁጥር ለማስፈራራት በሚመስል ሁኔታ ነዋሪዎችን ይደብድባሉ።

በመንደሩ የሚኖሩ አንድ የሙርሲ ተወላጅ ሲናገሩ፡

ይመጡና “ስኳር አትፈልጉም?” ይላሉ፤ ከዚያም በጠመንጃ ሰደፍ ይመቱናል። “ይህ የመንግስት መሬት ነው። የእናንተ አይደለም።” ይላሉ።⁸⁹

ሌላ የሙርሲ ተወላጅ ለሂደቱን ራይትስ ዎች እንደገለጹት የመንደሮቹን ነዋሪዎች ለማጥቃት ወታደሮቹ ከፍተኛ የኤሌክትሪክ ሃይል ያላቸው ማደንዘዣ ሽጉጦች ይጠቀማሉ።

ማደንዘዣውን ሁሉም ይጠቀማሉ፤አንድ ጊዜ ወታደሮቹ አንዱን ሰው “ስለ ስኳር ምን ታስባለህ?” ብለው ጠየቁት። “አላውቅም... አላውቅም፤” ብሎ መለሰ። “አታውቅም?” ብለው አደነዘዙት።⁹⁰

ነዋሪዎቹ ወታደሮቹን ምን ያህል እንደሚፈሩ የሚያሳይ አንድ ምሳሌ ለመጥቀስ፤ የሂደቱን ራይትስ ዎች መኪና ወደ አንድ የታችኛው አም መንደር ሲቃረብ ነዋሪዎቹ ወደ ጫካው ሸሽተው ሄዱ። በኋላ የሸሽቡትን ምክንያት ለሂደቱን ራይትስ ዎች መርማሪ ሲናገሩ መኪናው እንደተለመደው ወታደሮቹን ጭኖ የመጣ መስሎአቸው ነው። ሂደቱን ራይትስ ዎች የታችኛውን አም አካባቢ በ2003 ከጎበኘበት ጊዜ በኋላ የጦር ሃይሉ የቦዲ እና የሙርሲ ተወላጆችን መደብደብና ማጥቃት መቀጠሉን የሚያሳዩ ተአማኒነት ያላቸው የዐይን እማኝ ዘገባዎች ወጥተዋል።⁹¹

በፍራቻ እና በማሸበር ማስተዳደር

መንግስት እንደ ቡልዶዘር ነው። የልማት ፕሮጀክቶቹን የሚቃወም ማንኛውም ሰው ከሚንቀሳቀስ ቡልዶዘር ፊት እንደቆመ ሰው ይጨፈላል።

--አንድ የታችኛው አም ነዋሪ የደቡብ ክልል ዋና ከተማ ከሆነችው አዋሳ የመጡ የፖሊስ አዛዥ በሰኔ ወር 2003 ሃና ከተማ ተካሂዶ በነበረው ሕዝባዊ ስብሰባ ላይ ከተናገሩት ውስጥ የጠቀሰው።⁹²

86 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት ፣ ሐምሌ 9, 2003

87 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት ፣ ሐምሌ እና ነሃሴ 2003

88 በቪ.ዲ.ዮ የተቀረጸ ምስክርነት ቁጥር 16፣ ታህሳስ 2004፣ ሂደቱን ራይትስ ዎች ዘንድ የሚገኝ

89 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 4፣ ግንቦት 26, 2003

90 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 15፣ ግንቦት 27, 2003

91 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ እና የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት፣ ታህሳስ እና ጥር 2004

92 በስብሰባው ላይ የተገኙ የማህበረሰቡ አባል ለሂደቱን ራይትስ ዎች እንደነገሩት፣ ግንቦት 25, 2003

በታችኛው አም የሚካሄደውን ልማት በመቃወም የሚነሳ ተቃውሞ ለማፈን መንግስት፣ የፖሊስና የጦር ሃይሉ ባለስልጣናት ማስፈራራትን፣ ዛቻን እና ሕገ ወጥ እስርን እየተጠቀሙ ናቸው።ይህ ዘዴ ተቃውሞን ለመግታት መንግስት በስፋት የሚጠቀምበት ነው።⁹³

ብዙዎቹ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች የሚፈጸሙት በአደባባይ እና በግልጽ ነው። ይህም ለስኬት ልማቱ ዕቅድ ሙሉ ድጋፍን የማይሰጡ በሙሉ የሚጠብቃቸው ተመሳሳይ ዕጣ እንደሆነ ለማሳየት ነው። ነዋሪዎች እተፈጸመባቸው ያለው የሃይል ጥቃት በጣም ያስፈራቸዋል። አንድ የቦዲ ብሄረሰብ ተወላጅ እንደገለጹት፡

በስኬት [ልማት] ላይ ከመንግስት ጋር የማይስማሙ ሰዎች አሉ፤ ነገር ግን መንግስት በሃይል አስገድዶ በሌላ ቦታ ሊያሰፍራቸው እንደሚችል በመፍራት ብዙም አይናገሩም። እዚህ መንግስትን በጣም ነው የምንፈራው። ስጋትህን ከገለጽህ፣ እስር ቤት መግባትህ ነው።⁹⁴

በመንግስት ውስጥም ቢሆን የልማት እቅዱን አስመልክቶ የሚነሱ የተለዩ ሃሳቦች በትዕግስት አይታሉም። አንድ የፌዴራል መንግስት ሠራተኛ ሲናገር፡

በሕገ መንግስቱ መሠረት የአካባቢውን ነዋሪዎች ማማከር ያስፈልጋል የሚል ሃሰብ ስነዘርኩ። ከዚያ ጊዜ ጀምሮ የታችኛውን አም በሚመለከት በሚደረግ ስብሰባም ሆነ የውሳኔ አሰጣጥ ሂደት እንዳልሳተፍ ተደረገ። በጉዳዩ ላይ ውሳኔ የሚሰጠው በጥቂት ሠዎች ነው፤ ስለዚህ አንድ ዕቅድ እስከሚተገበርበት ጊዜ ድረስ ስለ ዕቅዱ ማንም ሰው አያውቅም።⁹⁵

በመፈጸም ላይ ስላሉት የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች እና የንግድ ግብርናው በዘላቂ የወደፊት ሕይወታቸውና የኑሮ መሰረታቸው ላይ ስለሚያስከትለው ተጸእኖ ያላቸውን ጥልቅ ስጋት ነዋሪዎቹ ለሂደቱ ራይትስ ዎች ገልጸዋል። ስለ ሰፈራ፣ የከብቶችን ቁጥር ስለመቀነስ እና በአም ወንዝ ላይ ያላቸውን ተጠቃሚነት ስለማጣት ጭምጭምታዎች ሰምተዋል፤ነገር ግን የተረገው እዚህ ግባ የማይባል ምክክር ግን ነዋሪዎቹ ማብራሪያ ከየት እንደሚያገኙና በጉዳዩ ላይ የሚኖራቸውን የተለየ ሃሳብ የት እንደሚገልጹ እንዳያውቁ ስላደረጋቸው ከፍተኛ መደናገር ተፈጥሮአል።⁹⁶

የስኬት ልማቱን በሚመለከት የተሰራ የአካባቢ ተጸዕኖ ግምገማ እንኳን ለሕዝብ እይታ እና ምክክር መቅረቡን ቀርቶ ግምገማው ተሰርቶ በኢትዮጵያ የአካባቢ ጥበቃ ኤጀንሲ መጽደቁን የሚያሳይ አንድም ማስረጃ ሂደቱን ራይትስ ዎች ማግኘት አልቻለም። ሕጉ ግን ይህ መደረግ እንዳለበት ይገልጻል።⁹⁷የኢትዮጵያ መንግስት ለሂደቱ ራይትስ ዎች በጻፈው ደብዳቤ ለማመላከት እንደሚከረው ለግድቡ የተሰራው አሁን ያለው የተጸዕኖ ግምገማ የስኬት ልማቱንም ያካትታል።⁹⁸ ከላይ እንደታየው ይህ ግምገማ ግን የስኬት ልማቱን ያካተተ አይደለም።

በአካባቢው ከሚንቀሳቀሱ የሙብት ተሟጋቾች የወጡ የቅርብ ጊዜ ዘገባዎች እንደሚያመለክቱት የቦዲ ብሔረሰብ አባላት የሆኑ አምስት ሰዎች በስኬት ልማቱ መኪናች ተጨፍለው የሞቱበትን ጨምሮ በርካታ አደጋዎች ደርሰዋል።⁹⁹ እነዚህ አደጋዎች ድንገተኛ አልነበሩም ለማለት የሚያስችል ማስረጃ ባይኖርም በቦዲ ብሔረሰብ አባላትና ከመሃል ሃገር በሙሉት

⁹³ የሂደቱን ራይትስ ዎችን “One Hundred Ways of Putting Pressure”: Violations of Freedom of Expression and Association in Ethiopia, ማርች 2010 <http://www.hrw.org/reports/2010/03/24/one-hundred-ways-putting-pressure> ይመልከቱ

⁹⁴ የሂደቱን ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 12፣ ታችኛው አም፣ ግንቦት 24, 2003

⁹⁵ ሂደቱን ራይትስ ዎች ከፌዴራል የመንግስት መስሪያ ቤት ሠራተኛ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 16፣ ግንቦት 14, 2003

⁹⁶ የሂደቱን ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 12፣ ታችኛው አም፣ ግንቦት/ሰኔ 2003

⁹⁷ በግብርና ኢንቨስትሜንትና በኢትዮጵያ መንግስት መካከል የሚደረጉት ስምምነቶች ኢንቨስተሩ ስምምነቱ ስራ ላይ በዋለ በሥነት ራት ጊዜ ውስጥ የአካባቢ ተጸዕኖ ግምገማ እንዲያቀርብ ይጠይቃል።(አንቀጽ 4(1)(መ))። በታችኛው አም አካባቢ ባሉ መራቶች ላይ ከተፈጸሙት ይህንን መሰል ወሎች መካከል ስድስቱ በኢትዮጵያ መንግስት ‘አግሪካልፕራል ፖርታል’ ድረ ገጽ <http://www.eap.gov.et/index.php?q=node/835> . እነዚህ ወሎች የሥነት ወሩ የጊዜ ገደብ አልፎባቸዋል።ሂደቱን ራይትስ ዎች ያነጋገራቸው የአካባቢው ነዋሪዎች የዚህ ዓይነት ግምገማ ስለመኖሩ ያዩትም የሰሙትም ነገር የለም።

⁹⁸ የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትር ሽፌራው ተክለማርያም ለሂደቱን ራይትስ ዎች የጻፉት ደብዳቤ፣ ታህሳስ 9, 2004

⁹⁹ ሂደቱን ራይትስ ዎች የታችኛውን አም አካባቢ ከገበያ ሰው ጋር ያደረገው የኢሜይል ግንኙነት፣ ታህሳስ 2004፤ከአካባቢው የተገኙ ሌሎች ምስክርነቶች እንደሚያሳዩት በስኬት ልማቱ ሃላፊዎችና በቦዲ ብሔረሰብ አባላት መካከል ስብሰባ ከተካሄደ በኋላ በአደጋው ሕይወታቸውን ያጡት ሰዎች ባለቤቶች 50000 ብር በካሳ መልክ እንዲከፈላቸው ተደርጓል። ሂደቱን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኙ ማስታወሻዎች።

ሰራተኞች እንዲሁም በቦይዎቹና በጦር ሃይሉ መካከል የነበረው ውጥረት እንዲባባስ ምክንያት ሆነዋል። ከዚያም በኋላ በቦይ ብሄረሰብ አባላት እና በጦር ሃይሉ መካከል በርካታ አነስተኛ ግጭቶች ተከስተዋል።¹⁰⁰

በታህሳስ ወር 2004 በአሞ ወንዝ ዳርቻ እያረሰ የሚኖር አንድ የከዌጉ ብሔረሰብ አባል ለልማት ስራው በመጡ ሰራተኞች የንብ ቀፎቶቹ ወድመውበታል። እሱንና እሱን መሰል ሰዎች ይህንን መሰሉን የመንግስት ድርጊት እንዳይቃወሙ ስላደረጋቸው የምክክር አለመኖርና የፍርሃት መስፈን ሲናገር እንዲህ ብሏል፡

ሲመጡ አየኋቸው፣ግን ፈራሁ። ሄጄ ባናግራቸው ይደበድቡኝና ምናልባት እሞታለሁ። አንድ ተራ ከዌጉ ነኝ... እንዴት ብዬ ነው የማናግራቸው? ፈራሁ... ከተናደዱ ምናልባት እኔንም አንድ ትልቅ የንብ ቀፎ ውስጥ ይከቱኛል። እዚያ ውስጥ ይደብቁኛል። ምንም ማድረግ አልቻልኩም። ምንድነው ማድረግ ያለብን?¹⁰¹

በኢኮኖሚ፣ በማህበራዊና በባሕር መብቶች ላይ የተፈጸሙ ጥሰቶች

ተገዶ መፈናቀል፣ በአንድ አካባቢ ተወስኖ መኖር እና የታችኛው አሞ

ሂዩማን ራይትስ ሆቶ በሰኔ ወር 2003 አካባቢውን በጎበኘበት ወቅት የታችኛው አሞ ተወላጅ ነዋሪዎችን ከመኖሪያቸው አስገድዶ ማፈናቀል በሙሉ እና በቦይ አካባቢዎች ገና መጀመሩ ነበር። በየስብሰባዎቹ የሚሰጡት የመንግስት መግለጫዎች ሰዎችን ወደ ሌሎች አካባቢዎች ወስዶ የማስፈሩ ስራ በሰፊው እንደሚካሄድ የሚመለከቱ ቢሆንም የሰፈራ ቦታዎቹ የት እንደሚሆኑ ግልጽ አይደለም። ግልጽ የሆነ ነገር ቢኖር የሰፈራ ሂደቱ የሚካሄደው በፈቃደኝነት አለመሆኑ ብቻ ነው። አንድ የሙሉሲ ተወላጅ እንደገለጹት ፣ “በግድ ነው፣ ምንም ፈቃደኝነት የለበትም። ይህ የምንፈልገው ነገር አይደለም።”¹⁰² በዚያ ጊዜ የመንገድ ግንባታ እና የመሬት ምንጣፎ ገና መጀመሩ ነበር።

ሊካሄድ ስለታሰበው ሰዎችን በሌሎች አካባቢዎች የማስፈር ስራ ተደጋግሞ የሚሰጠው ምክንያት ማስፈሩ ለስኳር ልማት ስራው አስፈላጊ በመሆኑ ነው የሚል የነበረ ቢሆንም መንግስት ብሔራዊ ፓርኮችንም በምክንያትነት ያቀርብ ነበር። ሂዩማን ራይትስ ሆቶ በማን ብሔራዊ ፓርክ ውስጥ የተለቀቁ የሙሉሲ መንደሮችን ለማየት የቻለ ሲሆን ነዋሪዎቹም ከማን ሸለቆ ከፍ በሎ በሚገኘው ደረቅ እና በረሃማ ቦታ ከሳምንታት በፊት እንዲሰፍሩ ተደርጎ ነበር።¹⁰³ ባለስልጣናት ፓርኩ ለአራዊት ወይም ለቱሪስቶች እንጂ ለአነሱ እንዳልሆነ ነግረዋቸዋል። ፓርኩ እንዴት በምክንያትነት እየቀረበ እንዳለ በማን ወንዝ አካባቢ በሚገኝ አንድ የሙሉሲ መንደር የሚኖሩ አንድ ሰው ሲናገሩ፡

‘ይህ ፓርክ ነው፣ ክፍታው ቦታ ላይ ወዳለው መንደር መሄድ አለባችሁ።’ ይሉናል። ለምን እንደሆነ አናውቅም። ይህ የሙሉሲ መሬት ነው። ሁሌም ቢሆን የሙሉሲ መሬት ነበር። አባቴም፣ አያት ቅድመ አያቶቼም እዚህ ነበሩ። ፖሊሶች ይመጡና ይነግሩናል፣ ይመቱናል፣ ወደጫካ ስንሸሸ ከመሃላችን አንዱ ላይ ጥይት ተኮሱበት። ጥይቱ ከንዱን ጨርፎታል።¹⁰⁴

በማን እና በአሞ ብሔራዊ ፓርኮች የሚገኝ ሰፊ መሬት ለስኳር ልማቱ ሊመነጠር ተከልሏል [በብሔራዊ ፓርኮቹ እና ለታቀደው የስኳር ልማት የታሰበው መሬት አንድ ቦታ ላይ የሚያርፉ መሆኑን ለማየት ካርታ 3ን ይመልከቱ]።¹⁰⁵ መንግስት በቅርቡ ነዋሪዎችን ከአሞ እና ከማን ብሔራዊ ፓርኮች አስገድዶ አፈናቅሎአል።¹⁰⁶

¹⁰⁰ በታችኛው አሞ አካባቢ የሚኖሩ ተወላጅ ሕዝቦች “ደገኛ” የሚለውን ቃል ከደጋግሞ የሃገሪቱ ክፍሎች የሚመጡ ሰዎችን ለመግለጽ ይጠቀሙበታል። ቃሉ በተለይም የአማራ፣ የትግራይ እና የአርሞ ብሔሮች አባላትን ለመግለጽ ይውላል።

¹⁰¹ በቪዲዮ የተቀረጸ ምስክርነት ቁጥር 24፣ ሂዩማን ራይትስ ዘንድ በፋይል የሚገኝ

¹⁰² ሂዩማን ራይትስ ሆቶ ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 8፣ ግንቦት 24, 2003

¹⁰³ የማን ብሔራዊ ፓርክ አብዛኛው ክፍል የሚገኘው በሙሉሲ እና በከዌጉ አካባቢዎች ከታችኛው የአሞ ሸለቆ በስተምስራቅ ነው። ካርታ 2ን ይመልከቱ

¹⁰⁴ ሂዩማን ራይትስ ሆቶ ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 3፣ ግንቦት 24, 2003

¹⁰⁵ የኢትዮጵያ ዱር አራዊት ጥበቃ ባለስልጣን የስኳር ልማቱ የሚካሄድበትን አካባቢ ከፓርኮቹ ድንበር የመከለል ስራ የተሰራው በ2003 ነው በማለት ይገልጻል። ባለስልጣኑ እንደሚገልጸው የማን ብሔራዊ ፓርክ ስፋት በ30000 ሄክታር የተቀነሰ ሲሆን የአሞ ብሔራዊ ፓርክ ደግሞ በ42885 ሄክታር ተቀንሷል። ችሬ እናውጋው፣ ደርቤ ደክሲዎስ እና ግርማ ቲመር፣ “Existing Challenges,” የኢትዮጵያ ዱር አራዊት ጥበቃ ባለስልጣን፣ ሴፕቴምበር 2010

¹⁰⁶ በኢትዮጵያ የታችኛው አሞ አካባቢ የሚካሄደው የማፈናቀል ተግባር ዓለማዊ ጉዳይ ትኩረት ያገኘው በ1997 የአፍሪካን ፓርክ ኔትዎርክ ከኢትዮጵያ መንግስት ጋር የአሞ ፓርክን ለማስተዳደር ስምምነት በፈረመበት ወቅት ነው። ዋናው ጉዳይ በስምምነቱ ውስጥ ለተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ጥበቃ የሚያደርግ እና ማፈናቀል እንደማይፈጸም ዋስትና የሚሰጥ ድንጋጌ አለመኖሩ ነበር። (ከዚያ በፊት ኔትዎርኩ እዚያው አካባቢ የሚገኘውን የጭሳር ብሔራዊ ፓርክ ለመረከብ ከመንግስት ጋር ስምምነት በፈረመበት ወቅት

ከማን ብሔራዊ ፓርክ ውጭ በሚገኙ ሌሎች ሁለት የተለያዩ የሙርሲ መንደሮች የሚኖሩ ሰዎች ለሂደቱ ራይትስ ዎች እንደገለጹት ከመኖሪያቸው እንደሚነሱ ከወራት በፊት የመንግስት ባለስልጣናት ነግረዋቸዋል። ነገርግን የሚነሱበት ጊዜ እና ወዴት እንደሚወሰዱ አልተነገራቸውም። በሌሎች ሁለት መንደሮች የሚኖሩ የሙርሲ ማህበረሰቦች ግን ስለመነሳቱና በሌላ አካባቢ ስመስፈሩ የሰሙት ወታደሮች ወደ መንደሮቻቸው መጥተው በሃይለውሃ አካባቢ በቋሚነት እንደሚሰፍሩ በነገሯቸው ጊዜ ነው።(በአንድ አካባቢ ሰፍረው የሚኖሩት ማህበረሰቦች ግን ቀደም ብሎ ተነግሯቸዋል)።¹⁰⁷

የታችኛው አሞ ነዋሪዎች እንደተነገራቸው ከሆነ በሌሎች አካባቢዎች ሲሰፍሩ የሚጠበቅባቸው ዋና ዋና ጉዳዮች በአንድ አካባቢ በቋሚነት መስፈር እና የከብቶቻቸውን ቁጥር በከፍተኛ መጠን መቀነስ ነው።¹⁰⁸ ይህ ደግሞ ማህበረሰቦቹ ያላቸውን የኑሮ መሠረት እና ባሕላዊ እሴቶቻቸውን የሚጎዳ ሲሆን የምግብ ዋስትናቸውን አደጋ ላይ በመጣል በተለይ ህጻናት ተፈላጊውን የምግብ ንጥረ ነገር እንዲያገኙ ሊያደርግ ይችላል። ባለፈው አንድ ዓመት ጊዜ ውስጥ የመንግስት እና የጦር ሃይል ባለስልጣናት ይህንን መልእክት በተደጋጋሚ ጊዜ ለታችኛው አሞ ነዋሪዎች አስተላልፏል።¹⁰⁹

ከአካባቢው የወጡ ዘገባዎች እንደሚያመለክቱት ለ 1700 የቦዲ ብሔረሰብ ቤተሰቦች መስፈሪያ የሚሆን 1700 ሄክታር (4200 ኤከር) መሬት ተመንጥሮ ተዘጋጅቷል። ይህ ዝግጅት በአካባቢው ይገኝ የነበረን ማንኛውም ተክል ሙሉ በሙሉ ማውደምን እና ለእያንዳንዱ የቦዲ ቤተሰብ ቤት መስሪያ የሚሆን መሬት መከለልን የሚጨምር ነበር። ቃል ከተገቡት እንደ ቤት፣ክሊኒኮች እና ትምህርት ቤቶችን የመሳሰሉ የመሰረተ ልማት አውታሮች ውስጥ እስካሁን ድረስ አንዱም አልተሰራም። አዲሱ የመስፈሪያ ቦታ የመስኖ ውሃ የሚያገኝ ሲሆን ከአሞ ወንዝ እና ከመስኖ መስመሮቹ በስተምስራቅ ይገኛል። ለቤቶቹ መስሪያ የሚሆን እንጨት ከጥቂት ዓመታት በፊት በቦዲ አካባቢዎች እንዲሰፍሩ በተደረጉት የኮንሶ ማህበረሰቦች ክፍያ ያልተደረገበት የጉልበት እርዳታ ተሰብስቧል።¹¹⁰

በርካታ ነዋሪዎች በአካባቢው ያለው የውሃ እጥረት በከብቶቻቸው እና በኑሮአቸው ላይ የሚያስከትለውን ተጽዕኖ በመፍራት ያላቸውን ስጋት ገልጸዋል።ከማን ወንዝ ሸለቆ እንዲነሱ ተደርገው በማዳገማው አካባቢ እንዲሰፍሩ የተደረጉ አንድ የመንደር ነዋሪ ሲናገሩ፡

እዚህ ለመንደራችን የሚሆን ውሃ የለም። መንግስት ለእኛ እና ለከብቶቻችን የሚሆን ውሃ እንደሚያቀርብልን ነግሮናል።የትም እንዳንሄድ እዚሁ እንድንቆይ ነግረውናል።በየጫካው ያሳድዱናል፤ ከዚህ በኋላ ወደ አሞ ወንዝ ደለል መሄድ አትችሉም ብለውናል።¹¹¹

ሌላ የሙርሲ መንደር ነዋሪ ሲናገሩ፡

ወቅቱ ደረቅ በሚሆንበት ጊዜ ችግር ይፈጠራል። አሁን ውሃ አለ፤ነገር ግን ውሃ በማይኖርበት ወቅት ወደ አሞ ወንዝ የማንመለስ ከሆነ መንግስት ውሃ እንዲያቀርብልን እንፈልጋለን፤ የማያቀርብልን ከሆነ ግን እኛም ከከብቶቻችንም እንሞታለን። ሆኖም ቀረ ግን ወደ አሞ ወንዝ እንሄዳለን፤ አለዚያ እንሞታለን፤ ከፈለጉ እዚያ ሊገድሉን ይችላሉ።¹¹² ብለዋል።

ሂደቱ ራይትስ ዎች የጎበኛቸው ሁለት የሙርሲ እና ሁለት የቦዲ ማህበረሰቦች በስኳር ልማቶቹ እንደሚሰሩ በወታደሮቹ እንደተነገራቸው ተናግረዋል። ይህም የሚሰፍሩት ነዋሪዎች እንደመሬት አከራይ ሆነው እንደሚሰሩ የሚጠቁም ነው። አንድ የቦዲ አርብቶ አደር ሲናገሩ፡

ማፈናቀል ተፈጽሞ ነበር)።መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች በዓለማዊ ደረጃ ባደረጉት ከፍተኛ ግፊት የአፍሪካ ፓርክስ ኔትዎርክ ፓርኮቹን ለማስተዳደር ከፈረመው ውል ውስጥ “በገንዘብ ምክንያት” በሚል ለመውጣት ወስኗል።ኔትወርኩ ከወጣ ጊዜ ጀምሮ አሞ እና ማን ብሔራዊ ፓርኮች አናሳ አስተዳደር እንዲኖራቸው የተደረገ ሲሆን በነጋሪት ጋዜጣ ባለመታወጃ ያላቸው ሕጋዊ አቋም በግልጽ የሚታወቅ አይደለም።

¹⁰⁷ ሂደቱ ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 3፣4እና8። ግንቦት 25፣26 እና 27 2003

¹⁰⁸ ሂደቱ ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 3፣4እና8። ግንቦት እና ሰኔ 2003

¹⁰⁹ ሂደቱ ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር3፣4፣8እና16። ግንቦት እና ሰኔ 2003

¹¹⁰ ሂደቱ ራይትስ ዎች ከአባቢው ነዋሪ እና አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረጋቸው የኢ.ሜይል ግንኙነቶች፣ የካቲት 2004

¹¹¹ የሂደቱ ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 4፣ ታችኛው አሞ፣ ግንቦት 26፣ 2003

¹¹² የሂደቱ ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 4፣ ታችኛው አሞ፣ ግንቦት 25/ 2003

ከመንግስት የሚወጡ ሁለት መልእክቶች አሉ፡ በስኳር ልማቱ ተቀጥረን እንደምንሰራ እና በዶማ ሳይሆን በበሬ የሚታረሱ ትንንሽ እርሻዎች ማዘጋጀት እንደምንጀምር የሚገልጹ።¹¹³ ብለዋል።

አንድ የደቡብ ብሔር ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች ክልላዊ መንግስት ባለስልጣን “ሰዎች እንዲሰፍሩ እየተደረገ ያለው ለልማቶቹ ስራ የሚውል የሰው ጉልበት ለማቅረብ ነው።” በማለት በብዙ የታችኛው አም የሚሰነዘረውን ፍርሃት ትክክለኝነት አረጋግጠዋል።¹¹⁴ ባለስልጣኑ ጨምረው እንደገለጹት፡

ይህ ለሕዝባችን አዲስ ጉዳይ ነው። በጣም መጥፎ እንደሆነ ይሰማኛል። ደገኞቹ (የመሃል ሀገር ሰዎች) የጉልበት ስራ ለመስራት ወደዚህ መጥተው የሚሰፍሩ ከሆነ፣ መጠጣት ይኖራል፣ ከብቶቻችንን ቀስ በቀስ እንሸጣለን፣ የሚቀጥለው ነገር ወደ ልመና መግባት ነው። ራሳችንን ችለን መኖራችን ይቀራል። ደገኞቹ ሲመጡ ባሕላችን ይጠፋል። ይህ በደቡባዊ ኢትዮጵያ አርብቶ አደርነትን የሚያጠፋ ነው።¹¹⁵

ሂዩማን ራይትስ ሾች አካባቢውን ከጎበኘ በኋላ ከነዋሪዎችና አካባቢውን ከጎበኙ ሰዎች የሚወጡ ዘገባዎች እንደሚጠቁሙት የስኳር ልማቱ ሠራተኞቹ በሙርሲ፣ በቦዲ እና በክዌጉ አካባቢዎች የሚያካሂዱት የመሬት ምንጣር በከፍተኛ ሁኔታ ጨምሯል፤ ነዋሪዎቹ ከጎርፍ ለመሸሸ እና ለእርሻ የሚጠቀሙባቸው አካባቢዎችም ተመንጥረዋል።¹¹⁶ የታችኛውን አም የጎበኙ አንድ ሰው እንደገለጹት በስኳር ልማቱ ላይ በከባድ ማሸኖች ላይ ከሚሰሩ ሠራተኞች ጋር ወታደሮች ብዙ ጊዜ ቁጭ ብለው ይታያሉ።¹¹⁷

የአካባቢው ነዋሪዎች ለምን ዓላማ እየተጠቀሙበት እንዳለ ከግምት ውስጥ ሳይገባ መሬቱ እየተመነጠረ ያለ ይመስላል። የአም ወንዝን ይዞ የሚገኘው ጫካ በአካባቢው ለእርሻ የዋለው መሬት፣ ከጎብ ቀፎዎች እና በባሕላዊ መንገድ ተክሎችን ለመሰብሰብ ከሚውለው መሬት ጋር አብሮ እየተመነጠረ መሆኑ ተዘግቧል።¹¹⁸

¹¹³ ሂዩማን ራይትስ ሾች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 11። ግንቦት 25/2003

¹¹⁴ ሂዩማን ራይትስ ሾች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 17። ግንቦት 2003

¹¹⁵ ሂዩማን ራይትስ ሾች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 16። ግንቦት 25/ 3003

¹¹⁶ ሂዩማን ራይትስ ሾች አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረጋቸው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ ጥር-መጋቢት 2004

¹¹⁷ ሂዩማን ራይትስ ሾች አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረጋቸው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ ጥር 2004

¹¹⁸ ሂዩማን ራይትስ ሾች አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረጋቸው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ ጥር 2004 እና በቪ.ዲ.ዮ የተቀረጸ ምስክርነት ቁጥር 17 ሂዩማን ራይትስ ሾች ዘንድ የሚገኝ።

IV. የምግብ ዋስትና እና የኑሮ መሠረቶች

በከፊል ግብርናና ከብት ርቢ የሚተዳደሩት የቦዲ እና የሙርሲ ብሔረሰቦች

የቦዲ እና የሙርሲ ብሔረሰብ አባላት የምግብ ዋስትና እና የኑሮ መሠረት የተመሰረተው በከብት ርቢ እና በአም ወንዝ ዳርቻዎችና በሌሎች ለም አካባቢዎች በሚካሄድ እርሻ ላይ ነው። አም ወንዝን እና ገባሮቹን ተከትሎ ያለው ጎርፍ ባመጣው አፈር እና በዝናብ ወቅት ለግብርና የሚጠቀሙበት መሬት ለንግድ ግብርና ተብሎ መወሰዱ እና የከብቶቻቸውን ቁጥር በግዴታ እንዲቀንሱ መደረጉ የነዋሪዎቹን የምግብ ዋስትና የሚያዳክም ሲሆን የኑሮ መሠረታቸውንም የሚያጠፋ ነው።

ሂዩማን ራይትስ ዎች አካባቢውን በጎበኘበት ወቅት ይህ ሂደት ገና መጀመሩ የነበረ ሲሆን እስካሁንም ቀጥሎአል። ነዋሪዎች ለሂዩማን ራይትስ ዎች እንደገለጹት እስከ የካቲት 2004 ባለው ጊዜ ውስጥ የቦዲ ብሔረሰብ አባላት መኖሪያ የነበሩ ሰፋፊ መሬቶች ተመንጥረዋል። የመስኖ መስመሮች ግንባታ እየተካሄደ ነው መሬት ተቆፍሮ በተሰሩ ግድቦች አማካይነት ውሃ ከአም ወንዝ ወደ መስኖ ተጠቃቹ እንዲገባ እየተደረገ ነው። ሰዎች ከሚሰፍሩባቸው ጣቢያዎች አንዱም በመዘጋጀት ላይ ይገኛል።¹¹⁹ ከግድቡ በታች ወደሚገኙ አካባቢዎች የሚፈሰው የውሃ መጠን በጣም ቀንሷል (ከታች ያሉትን ምስሎች ይመልከቱ)። ነዋሪዎች እንደገለጹት ከግድቡ የላይኛው አካባቢ በተከሰተ ድንገተኛ የወንዝ ውሃ ሙላት ቢያንስ 25 የቦዲ በሂረሰብ አባላት ማሳዎች ላይ የነበረ ለአጨዳ የደረሰ ማሽላ በጎርፍ ተጥለቅልቋል። አብዛኛው ሰብልም ወድሟል።¹²⁰

የታችኛውን አም አካባቢ ለጎበኘ አንድ ሰው አንዲት የአም ሴት እንደነገሩት፡

በቀደም ዕለት ወደ አም ወንዝ ሄጄ ነበር። መንግስት በሰራቸው አዲስ መንገዶች ነበር የሄድኩት... እህል ለማውጣት ወደ ጎተራዬ ስሄድ ጎተራው አልነበረም። ጎተራዬ በቡልዶዘር ታርሶ ጠፍቷል። አም ወንዝ ላይ የነበረን ቦታ ልጆቻችንን ለማሳደግ የምንመካበት ነበር። አሁን የት ልንኖር ነው? መንግስት ራሱ መንደር ሆኖ የራሱን ምግብ አይበላም? ለምን መጥቶ እዚህ የእኛ የሙርሲዎች ጫካ ውስጥ ይቀመጣል? ከዚህ በፊት አብረን ኖረናል?

እያደረጉ ያሉት ነገር ደስ አይለኝም። የሄድኩ ጊዜ አለቀሰኩ። ጎተራችን ጠፍቷል... እህል ይዘን መመለስ አንችልም። ጎተራዎቻችን የነበሩበት ቦታ ጠፍቷል። ምናልባት እንሞት ይሆናል። ይኸው ነው።¹²¹ ብለዋል።

ሌላ የቦዲ ብሔረሰብ አባል የሆኑ ሰው ሲናገሩ ደግሞ፡

ቡልዶዘሩ ያጠፋው እህል የዘራንበትን መሬት ጭምር ነው። እህል ዘርተንበት የነበረውን ቦታ መንጥረው ሻይጊታን ወደተባለ ቦታ የሚወስድ ቀጥ ያለ መንገድ ስርተዋል።¹²² ብለዋል

አካባቢውን በቅርብ ጊዜ የጎበኙ ሰዎች እንደሚያረጋግጡት የመንገድ እና የካምፖች ግንባታ እንዲሁም የመሬት ምንጣርው ተጠናክሮ ቀጥሏል።¹²³

ለቦዲ እና ለሙርሲ ብሔረሰብ አባላት ማንነት፣ የኑሮ መሠረት እና የምግብ ዋስትና ከብቶች ቁልፍ ሚና አላቸው። ከብቶቻቸውን መተው እንዳለባቸው በመንገር የመንግስት ሃይሎች የእነዚህን ሕዝቦች ኢኮኖሚያዊ ነጻነት እና ባሕላዊ ዕሴቶች ለማጥፋት እየሞከሩ ያሉ ይመስላል።

አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል ከብቶች የምግብ ዋስትናን ለማረጋገጥ ስላላቸው ሚና ለሂዩማን ራይትስ ዎች ሲገልጹ፡

ምን ልበላ ነው? ከብቶቼን በሙሉ ወስጄ እንድሸጥና አንድ ብቻ ከቤቴ እንዳስቀር ነገሩኝ። አንዱን ከብት ምን ላደርገው ነው? እኔ ሙርሲ ነኝ። ረሃብ ቢመጣ የላም አንገት ወግቼ ደም እጠጣለሁ።

¹¹⁹ ሂዩማን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት፣ የካቲት 2004
¹²⁰ ሂዩማን ራይትስ ዎች አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረጋቸው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ የካቲት 21/2004
¹²¹ በቪ.ዲ.ዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 10፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹²² በቪ.ዲ.ዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 2፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹²³ በቪ.ዲ.ዮ የተሰጠ ምስክርነቶችና ከታችኛው አም ነዋሪዎች ጋር የተደረገ የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ ነሃሴ 2003-መጋቢት 2004

ከብቶቹን ሁሉ ለገንዘብ ከሸጥናቸው እንዴት ነው የምንበላው? ጋብቻ ስንፈጽም የምንሰጠው ከብት ነው። በምን እንጋባ? ምን እንብላ? ረሃብ ሲመጣ ልጆቻችንን ምን ልናበላቸው ነው? ዶሮ ብቻ ብናረባ መረቃቸውን እንጠጣለን ወይስ እናልባቸዋለን...? 'ይህ የኔ መሬት ነው [እናንተ] እንደ ዝንጀሮ ወደ ጫካ ሂዱ።' ይላሉ ደገኞቹ ኢትዮጵያውያን።¹²⁴

አንድ የቦዲ ብሔረሰብ አባል ደግሞ የከብቶችን አስፈላጊነት ሲያጠናክሩ፣ “የምናመርተው ምግብ ሁሉ ከከብቶች የሚገኝ ነው። ተጨማሪ ምግብ ስንፈልግ ይህንኑ እንሸጣለን። ስለዚህ፣ የከብቶቻችን ቁጥር ቀነሰ ማለት ደኸየን ማለት ነው።” ብለዋል።¹²⁵

በርካታ የመንደሮቹ ነዋሪዎች ወታደሮች ከብቶቻቸውን እንደሚሰርቁቸው እና በአዳዲሶቹ የሰፈራ ጣቢያዎች ከብቶች እንደሚያስፈልጓቸው እንደሚነግሯቸው ገልጸዋል። አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል ወታደሮች ስምንት ላሞችን ከመንደራቸው እንደወሰዱ ተናግረዋል።¹²⁶ አንድ ሌላ ሰው ደግሞ በሙርሲ ከሚገኙ አካባቢዎች የተወሰዱትን “10 ከማኪ፣ 10 ከማጌንቶ፣ 10 ከሙረጃ፣ 10 ከጎንጉሎቢቢ፣ 7 ከአሪሆሊ እና 10 ከቢዮጎልካሬ” ጨምሮ መንግስት ከብቶቻቸውን እንደወሰደ ተናግረዋል።¹²⁷

በርካታ የአካባቢው ነዋሪዎች ከሰጡት ምስክርነት መረዳት እንደሚቻለው በቅርቡ የመንግስት ባለስልጣናት እና የጦር ሃይሉ አባላት የቦዲ እና የሙርሲ ብሔረሰብ አባላት የከብቶቻቸውን ቁጥር በከፍተኛ መጠን ቀንሰው አንድ ቤተሰብ ጥሩ የሰጋ ምርት የሚሰጡትን ሁለት ወይም ሦስት የቦረና ከብቶች እንዲገዙ ነግረዋቸዋል።¹²⁸

በአካባቢው የሰፈነውን ስጋት አንድ የቦዲ ብሔረሰብ አባል በታህሳስ ወር 2004 ሲያጠቃልሉ እንደተናገሩት፡

ጫካ እና ደኖቻችንን እየቆረጡ፣ ማሳችንን በቡልዶዘር እያወደሙ ነው። ከብቶቻችን በሙሉ እንድንሸጥ ይፈልጋሉ። ማንም ከብቱን አይሸጥም። እነሱ ከዚህ መሄድ አለባቸው። ደኖችን እኛው በእጃችን እንድናለማው ሊተወልን ይገባል።¹²⁹

የከዌጉ (ሙጉጂ) ብሔረሰብ

ከዌጉዎች የአሞ ወንዝን ዳርቻዎች ይዘው ከቦታ ቦታ ሳይዘዋወሩ በአንድ አካባቢ ሰፍሮ የመኖር ልማድ ያላቸው ማህበረሰቦች ናቸው። በወንዙ ሁለቱም ዳርቻዎች ማሸላ የሚያበቅሉ ሲሆን ዓሳም ከዚያው ያጠምዳሉ። ከጥር ወር 2004 ጀምሮ ባለው ጊዜ በሁለቱም የወንዙ ዳርቻዎች የሚገኘው የከዌጉዎቹ መሬት ተመንጥሯል። በዚህ ምክንያት በጠፋባቸው ሰብል ምክንያት በማህበረሰቡ አባላት ላይ የሚሰተዋለውን ስጋት አንድ የብሔረሰቡ ተወላጅ “ከዌጉዎች አሁን ተርበዋል። ከብቶችም ወተትም የላቸውም። ቡልዶዘሩም ሰብላቸውን በሙሉ አውድሞታል።”¹³⁰ በማለት አጠቃለውታል። ሌላ የከዌጉ ተወላጅ በአሞ ወንዝ ዓሳ እንዳይጠምዱ ሊከለከሉ እንደሚችሉ ያደረገባቸውን ስጋት አስመልክቶ በታህሳስ ወር 2004 ሲገልጹ፡ “የእኔ ውሃ ነው። ዓሳ እበላለሁ። የእኛ ምግብ ነው።”¹³¹ ብለዋል።

በየካቲት ወር 2004 በአሞ ወንዝ ላይ የተሰራው ውሃ ማስቀየሻ ግድብ የአሞ ወንዝን ፍሰት ወደ ጠብታ መጠን ቀንሶታል። ነዋሪዎቹ እንደሚገልጹትም በታችኛው የተፋሰሱ ክፍል የሚኖሩት ከዌጉዎች የሚያጠምዱት ዓሳ መጠንም ወዲያውኑ ቀንሷል።¹³² ይህ በዓሳዎች የመኖሪያ ስፍራ እና በሚጠመዱት ዓሳዎች የታየው መቀነስ በከዌጉዎች የኑሮ መሠረት ላይ ጎጂ የሆነ ተጽዕኖ ይኖረዋል።¹³³

አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል የከዌጉ እና የሙርሲ ማህበረሰቦች ሲጠቀሙባቸው የነበሩ የእርሻ መሬቶች መመንጠራቸውን አስመልክቶ በታህሳስ ወር 2004 ሲናገሩ፡

¹²⁴ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 11፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹²⁵ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 10፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹²⁶ ሂዩማን ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ ቁጥር 15፣ ግንቦት 27/2003
¹²⁷ ሂዩማን ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት፣ ነሃሴ 29/2003
¹²⁸ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 1፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹²⁹ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 2፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹³⁰ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 6፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹³¹ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 22፣ ሂዩማን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹³² ሂዩማን ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነት፣ የካቲት 22/2004
¹³³ ሂዩማን ራይትስ ዎች አካባቢውን ከጎበኘ ሰው ጋር ያደረገባቸው የኢ.ሜ.ይል ግንኙነቶች፣ የካቲት 21/2004

የመንግስት ባለስልጣናት የክዌጉ እና የቦዲ ብሔረሰብ አባላትን ማሳ መነጠሩ። ሰፊ ቦታ መንጥረው ማሸላቸውን ነቃቀሉባቸው። ማሸላው እየደረሰ ነበር፤ ተሸከርካሪ አምጥተው ማሳውን ከገለበጡ በኋላ ማሸላውን ወረወሩት። የክዌጉዎቹ ማሳዎች ተገልብጠዋል። አንዳንድ ክዌጉዎች አሁን ምንም የላቸውም። ማሸላቸው ከተገለበጠ ምን ሊበሉ ነው? ለልጆቻቸውስ ምን ይሰጧቸዋል?¹³⁴ ብለዋል።

ወደፊት የሚኖረው ሁኔታ

መንግስት ዜጎችን ያለፈቃዳቸው ወደሌላ አካባቢ ለማስፈረስ እና የኑሮ መሠረታቸውን እንዲለውጡ ለማድረግ እያደረገ ያለው ጥረት በአካባቢው ልዩ ልዩ ማህበረሰቦች መካከል እና በማህበረሰቦቹ እና በመንግስት መካከል ግጭቶች ሊከሰቱ የሚችሉበትን እድል ይጨምረዋል። አንድ ሰው በሰኔ ወር 2003 እንዳስጠነቀቁት “የከብቶቻችንን ቁጥር ለመቀነስ የሚሞከሩ ከሆነ ከአርብቶ አደሮች ጋር ወደፊት ችግር ሊከሰት ይችላል።”¹³⁵

መንግስት የኑሮ መሠረት እና የአኗኗር ዘይቤን አስገድዶ ለማስቀየር እየሞከረ ነው የሚለው ስጋት የጦር ሃይል አባላቱ በሚናገሯቸው ንግግሮች እየተጠናከረ ነው። አንድ ነዋሪ አንድ የመንግስት ወታደር እንዲህ ብሎ እንደነገረው ይገልጻል፡ “ምናልባት ማሰብ ያለባችሁ ስለከብቶቻችሁ ነው። ከብቶቻችሁ የሚበሉት ነገር አይኖራቸውም። ሳር አይኖርም። ብዙም ሳይቆይ ስለከብቶቻችሁ ማሰብ ትጀምራላችሁ፤ ከብቶቻችሁን መሸጥ ይኖርባችኋል።”¹³⁶

የማህበረሰቦቹ አባላትም ወደሰፈራ ጣቢያዎች ከተወሰዳችሁ በኋላ መንግስት በሚያቀርብላችሁ ምግብ ብቻ ትኖራላችሁ በማለት የመንግስት ባለስልጣናት ነግረውናል በማለት በፍርሃት ተውጠዋል። የሙርሲ ብሔረሰብ ተወላጆች ለሂደቱ ራይትስ ዎች እንደገለጹት መንግስት የሚያቀርበውን የምግብ ዕርዳታ በአንድ ቦታ ሰፍረው እንዲኖሩ እንደማበረታቻ እየተጠቀመበት ነው። አንድ የሙርሲ አርብቶ አደር እንዳሉት፡

በሚቀጥሉት ዓመታት የከፋ ረሃብ ሊከሰት ይችላል። ምን እንደሚፈጠር አናውቅም። እየተራብን ስለሆነ ካሁኑ ላሞቻችንን [አርድን] መብላት ጀምረናል። መንግስት በዚህ መንደር ማሸላ የሚሰጠው በአንድ አካባቢ ሰፍረን እንድንኖር እንደ ማበረታቻ ነው።¹³⁷

ወደፊት ሊከሰት የሚችለውን የምግብ ዋስትና ስጋት አስመልክቶ አንድ የሙርሲ ተወላጅ ሲያጠቃልሉ፡

ከብቶቹ በሙሉ ለመንግስት ከተሰጡ በአካባቢዎቹ ትልቅ ችግር ይፈጠራል። ድርቅ የአፍሪካን ቀንድ አካባቢ እንዲህ ክፉኛ በመታወቅ በአሁኑ ወቅት እነዚህ ሰዎች ምን ይበላሉ? አሁን ግድቡ ተገንብቷል፤ ወንዙ ምንም ውሃ የለውም፤ መሬቱ ተወስዷል፤ ከብቱ ለመንግስት ተሰጥቶ እነዚህ ምስኪን ሰዎች በችጋር ጊዜ ምን ይሆናሉ? ከብት አርቢዎችን ለማጥፋት የሚፈልጉት ሰዎች በቀን ሦስት ጊዜ የሚበሉ ናቸው። ረሃብ ቢመጣ ምን ይኮናል?¹³⁸ ብለዋል።

¹³⁴ በቪዲዮ የተሰጠ ምስክርነት ቁጥር 20፣ ሂደቱን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ
¹³⁵ የሂደቱን ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 9፣ ታችኛው አሞ፣ ግንቦት 26/ 2003
¹³⁶ የሂደቱን ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 15፣ ታችኛው አሞ፣ ግንቦት 25/ 2003
¹³⁷ የሂደቱን ራይትስ ዎች ቃለ ምልልስ ቁጥር 4፣ ታችኛው አሞ፣ ግንቦት 25/ 2003
¹³⁸ ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ደ.ል ግንኙነት፣ ነሃሴ 2003

V. ከኢትዮጵያ መንግስት እና ከሊጋሾች የተሰጡ ምላሾች

ከላይ እንደተገለጸው የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትሩ ሊቃለ መጠይቅ እንዲገኙ ለቀረበላቸው ጥያቄ ምላሽ አልሰጡም። የመንግስት ኮሚዩኒኬሽን ጉዳዮች ሚኒስትሩ በረከት ስምዖን ደግሞ የሂደቱን ራይትስ ምች መርማሪ ሀገሪቱን ከለቀቀ ከአንድ ሳምንት በኋላ ሊቃለ መጠይቅ መስማማታቸውን ገልጸዋል። የግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ባለስልጣናት የመርማሪዎቹን ጥያቄዎች በልማት ዕቅዶቹ ላይ እና በታችኛው አም ስለሚፈጸሙ የሙብቶች ጥሰቶች ምንም መረጃ ወደሌላቸው የሕዝብ ግንኙነት ሠራተኞች በማስተላለፍ ምንም አስተያየት ሳይሰጡ ቀርተዋል።

ስማቸው እንዳይገለጽ በመጠየቅ ከሂደቱ ራይትስ ምች ጋር የተነጋገሩ አንድ የደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች ከልል ባለስልጣን በታችኛው አም የሚኖሩ ተወላጅ ማህበረሰቦችን ወደሌሎች አካባቢዎች ማስፈር ያስፈለገው ለስኳር ልማቱ መሬት በማስፈለጉ ነው ብለዋል። በሰፈራው ምክንያት የሚፈጠረው መከፋት ወደ ግጭት ሊያመራ እንደሚችል ስጋት እንዳላቸው ባለስልጣኑ ጨምረው ገልጸዋል።¹³⁹

ሂደቱን ራይትስ ምች በዚህ ሪፖርት የተደረሰባቸውን ዋና ዋና ነጥቦች የያዘ ማጠቃለያ ለኢትዮጵያ መንግስት በህዳር ወር 2004 አቅርቦ ነበር። መንግስትም የምርመራውን ውጤቶች ሁሉ በማጣጣል “ፕሮጀክቱ የሚካሄድበት አካባቢ ሰዎች ከሚኖሩበት አካባቢ የራቀ በመሆኑ ምንም የሚያውከው የኑሮ ዘይቤ የለም።”¹⁴⁰ በማለት በአጽንኦት ገልጸዋል።

ከዚህ ሪፖርት ጋር በአባሪነት በተያያዘው ምላሹ የኢትዮጵያ መንግስት ለሂደቱን ራይትስ ምች እንደገለጸው ለ2050 ቤተሰቦች 0.75 ሄክታር በመስኖ የሚለማ መሬት፣ “በተሻሻሉ የግብርና ዘዴዎች፣ የቴክኖሎጂ ግብአቶች እንዲሁም በከብቶች አያያዝ ላይ (የተከለለ መሬትን ጨምሮ) ላይ ስልጠና ይሰጣል።” በተጨማሪም በስኳር ልማቱ ላይ መሬት የማከራየት እድሎች እና “የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ እንዲሁም የመሰረተልማት ተቋማት አቅርቦቶች”¹⁴¹ እንደሚኖሩ መንግስት በምላሹ ገልጿል።

የኢትዮጵያ መንግስት ጨምሮ እንደገለጸው እነዚህ የሪፖርቱ ድምዳሜዎች “የመነጨት ወደኢትዮጵያ የመጣው የሂደቱን ራይትስ ምች የምርመራ ቡድን የኢትዮጵያ የጸጥታ ሃይሎች ያላቸውን ዲሲፕሊን ሆነ ብሎ ላለማወቅ በመምረጡ ነው።”¹⁴² ሂደቱን ራይትስ ምች በኢትዮጵያ የጸጥታ ሃይሎች አባላት ሪከትሮ ላይ ያለው ስጋት በአም ሽለቆ ባሳይት ጸባይ ላይ ብቻ የተመሰረተ አይደለም። ሂደቱን ራይትስ ምች በሌሎች የኢትዮጵያ አካባቢዎች እና ሰማሊያ ውስጥ ያካሄዳቸው ምርመራዎች ዓለማዊና የሰብአዊ መብቶችና የሰብአዊነት ሕጎችን የሚጠሱ ግልጽ ጥሰቶች መፈጸማቸውን፣ የጦር ወንጀሎች እና በሰብአዊ ፍጡር ላይ የሚፈጸሙ ወንጀሎች የተፈጸሙባቸው ሁኔታዎችም እንዳሉ የሚያሳዩ ናቸው።¹⁴³ የተባበሩት መንግስታትን ጨምሮ ሌሎች ድርጅቶችና ተቋማትም የኢትዮጵያ ጦር ሃይል በሰላማዊ ሰዎች ላይ የሚፈጽመው መንደሮችን ማቃጠል፣ ሕገወጥ እስር፣ ማስቃየት እና ርሽና ያሳስባቸው መሆኑን በመግለጽ መግለጫ አውጥተዋል።¹⁴⁴ ኢትዮጵያ እነዚህን ስጋቶች ለመቀበል ወይም ለመመርመር ፈቃደኛ ሳትሆን ቀርታለች።¹⁴⁵

ከሂደቱን ራይትስ ምች ጋር በተደረጉ ስብሰባዎች በልማት አጋሮች ቡድን (ዳግ) ውስጥ የሚገኙ ሊጋሾች በታችኛው አም ሊካሄድ ስለታቀደው ልማት ወይም በዚህ ሪፖርት ላይ ስለተገለጹት የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ያላቸው ዕውቀት አናሳ ሆኖ

¹³⁹ ሂደቱን ራይትስ ምች ከደቡብ ክልል ባለስልጣን ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ
¹⁴⁰ የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትር ሽፌራው ተክለማርያም ለሂደቱን ራይትስ ምች የጻፉት ደብዳቤ፣ ታህሳስ 9, 2004
¹⁴¹ ዝነ ከማሁ
¹⁴² ዝነ ከማሁ
¹⁴³ የሂደቱን ራይትስ ምችን “Collective Punishment; Shell-Shocked: Civilians Under Siege in Mogadishu, August 2007” <http://www.hrw.org/reports/2007/08/12/shell-shocked> እና Targeting the Anuak: Human Rights Violations and Crimes against Humanity in Ethiopia’s Gambella Region, March 2005, <http://www.hrw.org/reports/2005/03/23/targeting-anuak> ሪፖርቶች ይመልከቱ
¹⁴⁴ ዓለማቀፋን የጸረ ስቃይ ስምምነት አፈጻጸም የሚከታተለው የተባበሩት መንግስታት ኮሚቴ በህዳር ወር 2003 እንዳለው። “በፖሊስ፣ በወህኒ ቤቶች ሃላፊዎች፣ በሌሎች የጸጥታ ሃይሎች አባላት እና በመከላከያ ሰራዊቱ የተቃውሞ ሃሳባቸውን የሚሰነዝሩና ተቃዋሚ ፓርቲዎች አባላት የሆኑ ሰዎችን፣ ታሪካዎችን፣ የሽብር ወንጀል ተጠርጣሪዎችን እና ሽምቅ ተዋጊዎችን ይደግፋሉ የሚባሉ ሰዎችን አላማ ያደረገ የማስቃየት ድርጊት በስፋት የሚፈጸም መሆኑን የሚገልጹ በርካታ፣ በየጊዜው የሚወጡና ተደጋጋሪነት ያላቸው ከሶች መኖር ኮሚቴውን በእጅጉ ያሳስቡታል።” UN Committee Against Torture (CAT), List of issues prepared prior to the submission of Ethiopia’s periodic report (CAT/C/TCD/2): Committee Against Torture, 45th Session 1-19 November 2010, 15 February 2011, CAT/C/TCD/Q/2, <http://unhcr.org/refworld/docid/4f213332.html>
¹⁴⁵ የሂደቱን ራይትስ ምችን Collective Punishment, Shell-Shocked; Targeting the Anuak ሪፖርቶች ይመልከቱ

ታይቲል።¹⁴⁶ በደቡብ አም ዞን በቀጥታ የለጋሾች ድጋፍ የሚካሄዱ ፕሮግራሞች በጣም ጥቂት ናቸው፤ እናም ስለሚፈጸሙት ጥሰቶች መረጃ የሚያገኙበት መንገድ የለም። በጥር ወር 2004 በዩናይትድ ስቴትስ ዓለማዊ የልማት ድርጅት (ዩኤስኤይድ) እና በእንግሊዝ ዓለማዊ የልማት ድርጅት (ዲኤኤይዲ) የተመራ የለጋሾች ቡድን በታችኛው አም ግምገማ ማድረግ አበረታች ቢሆንም፣ የዚህ ግምገማ ውጤት ግን እስካሁን ይፋ አልሆነም።¹⁴⁷

በዓለም ባንክ፣በአውሮፓ ህብረት፣በብሪታንያ እና በሌሎች ለጋሾች ከሚደገፈው እና የመሠረታዊ አገልግሎቶች ጥበቃ (ፕሊኤስ) በመባል ከሚታወቀው በኢትዮጵያ ትልቁ የለጋሾች የእርዳታ ፕሮግራም የሚገኝ ገንዘብ በተዘዋዋሪ በታችኛው አም በመካሄድ ላይ ያለውን የሰፈራ እና የልማት እንቅስቃሴዎች ሊደግፍ የሚችልበት ሁኔታ ሊኖር ይችላል። ይህም ሊሆን የሚችለው ፕሊኤስ እና ተከታዩ ፕሊኤስ ሁለት በኢትዮጵያ ሁሉም ወረዳዎች ለሚቀርቡ መሠረታዊ አገልግሎቶች የገንዘብ ድጋፍ ስለሚያደርጉ ነው።¹⁴⁸ ስለሆነም ሰላማን ወረዳን ጨምሮ በታችኛው አም በሚገኙ ወረዳዎች የፕሊኤስ ፕሮግራም ቁልፍ ዘርፎች በሆኑት በጤና፣ትምህርት፣ውሃ፣ መንገዶች እና የግብርና ልማት በወረዳ ደረጃ ለሚከናወኑ ትግበራዎች የሆነ ድጋፍ እንደሚያደርግ ርገጠኛ ሆኖ መናገር ይቻላል።¹⁴⁹ በመስከረም ወር 2005 ፕሊኤስ ሦስት የዓለም ባንክ ቦርድ እንዲወያይበት እንደሚቀርብ ይጠበቃል።ሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ በፕሊኤስ የሚደገፉት ፕሮግራሞች ግልጽነት እና ተጠያቂነት የጎደላቸው መሆኑን በመግለጽ በተደጋጋሚ ጊዜ ስጋቱን ለለጋሾች አሳውቆአል፤ገር ግን ከእነዚህ ስጋቶች ውስጥ አንዱም እንኳ ለፕሊኤስ ሦስት በተዘጋጀው የፕሮጀክት መረጃ ሰነድ ውስጥ ምላሽ አላገኘም።¹⁵⁰

ከፕሊኤስ የሚገኘው ገንዘብ ለወረዳዎች የሚደርሰው በፌዴራል ገንዘብ ሚኒስቴር እና በክልል መንግስታት በኩል በጥቅል እርዳታ መልክ ነው።¹⁵¹ የኢትዮጵያ መንግስት ለሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ ደብዳቤ እና በተደጋጋሚ በይፋ በወጡ መግለጫዎቹ እንደሚገልጸው በዚህ ዘርፍ መሠረታዊ አገልግሎቶችን ማቅረብ ግድቡ እና ተያይዘው የሚካሄዱት የግብርና ልማቶች ዋነኛ አካል ነው።እንዲያውም የፕሮጀክቱን መካሄድ በመደገፍ ከሚቀርቡት ቁልፍ መከራከሪያዎች አንደኛው ነው።¹⁵² የአካባቢው እማኞች ለሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ እንደገለጹት የስኳር ልማቱን እና የሰፈራ ፕሮግራሙን አስመልክቶ በሚደረጉት ሁሉም ስብሰባዎችና ምክክሮች ላይ የወረዳ ባለስልጣናት ይገኛሉ።¹⁵³ የፕሊኤስ ፕሮጀክት ሰነዶች አንደኛው የሆኑት መንግስት በወረዳዎች ለሚቀርባቸው መሰረታዊ አገልግሎቶች ከሚያስፈልገው ገንዘብ ውስጥ አንድ ሦስተኛው ከፕሊኤስ

¹⁴⁶ ዳግ በኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኙት 26 ለጋሽ ድርጅቶች ስብስብ ነው። www.dagethiopia.org ሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ በመስከረም ወር 2004 ከእነዚህ ለጋሽ ድርጅቶች ውስጥ የአሰሩን ሃላፊዎች አግኝቶ አነጋግሯል።

¹⁴⁷ አንድ የዐይን እማኝ እንደተናገሩት ገምጋሚ ቡድኑ በሙርሲ እና በዲ አካባቢዎች የቆየው ለአንድ ቀን ብቻ ነው።

¹⁴⁸ ፕሊኤስ በብዙ ለጋሾች ከሚደገፉ የዓለማዊ ትልልቅ የእርዳታ ፕሮግራሞች አንዱ ሲሆን ለኢትዮጵያ ሁሉም ወረዳዎች በጤና፣ትምህርት፣በመንገዶች፣በግብርና እና በውሃ ዘርፎች የበጀት ድጋፍ ያደርጋል። የዓለም ባንክን “Protection of Basic Services, Project Information Document, February 17, 2006, http://www.dagethiopia.org/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=14&Itemid=16 (ኤፕሪል 4/2012 የታየ) እና Protection of Basic Services 11, Project Information Document, March 8, 2009, http://www.google.ca/url?sa=t&rct=j&q=%22pbs%20ii%22%20project%20information%20document&source=web&cd=1&ved=0CE8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww-wds.worldbank.org%2Fexternal%2Fdefault%2FWDSCContentServer%2FWDSP%2FIB%2F2009%2F03%2F11%2F000104615_20090312140745%2FOriginal%2FPIDoAppraisalStage1Macho802009.doc&ei=JM_MT-mmKOTi2AWq_tCoCw&usq=AFQjCNF7ejt3RdwcsCCYct2ZRh7zPVu_ow&cad=rja (ጁን 4/2012 የታየ)

¹⁴⁹ የፕሊኤስ ፕሮጀክት ሰነድ እንደሚለው “ለፕሊኤስ ዓለማዊ መሰረታዊ አገልግሎቶች የሚባሉት ከብሔራዊ ደረጃ ገቢ ብሎ የሚሰጡ አገልግሎቶች ሆነው ለድህነት ቅንሳ አስተዋጽኦ የሚያደርጉ ወይም በጎ ማህበራዊ ተጽዕኖ ያላቸውን እንደ የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት፣ጤና፣የውሃ አቅርቦት እና የጤና አጠባበቅ፣የገጠር መንገዶች፣ የግብርና ኤክስቴንሽን፣ የሥራ እና የማህበራዊ ዋስትና ያሉትን እንዲያካትት ተደርጎ ሰፊ ትርጓሜ ተሰጥቷቸዋል።” የዓለም ባንክ፣ Protection of Basic Services, Project Information Document, February 17, 2006, ገጽ 3

¹⁵⁰ ፕሊኤስ ላይ የሚነሱ ትችቶችን ለማየት ሂዩማን ሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ Development Without Freedom: How Aid Underwrites Repression in Ethiopia, October 2010, <http://www.hrw.org/reports/2010/10/19/development-without-freedom-o> ይመልከቱ። PBS 111 Project Information Document, http://www.google.ca/url?sa=t&rct=j&q=%22pbs%20iii%22%20project%20information%20document&source=web&cd=1&ved=0CE8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww-wds.worldbank.org%2Fexternal%2Fdefault%2FWDSCContentServer%2FWDSP%2FAFR%2F2012%2F04%2F03%2F6ED2AA6FD2B4EC38852579D5001CD070%2F1_0%2FRendered%2FPDF%2FPIDoPrintoP12889100403201201333430083402.pdf&ei=59PMT-fAG8W42wWHH6ieCw&usq=AFQjCNEDHVPcGVfZatHK6yplUR7Ck7XEg&cad=rja

¹⁵¹ የዓለም ባንክ፣ Protection of Basic Services, Project Information Document, ገጽ 5

¹⁵² የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስትር ሽፌራው ተክለማርያም ለሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ የጻፉት ደብዳቤ፣ ታህሳስ 9, 2004። የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴርም ለአካባቢው ይገኛል ተብሎ የሚጠበቀውን የክሊኒክት፣ የትምህርት ቤቶች፣የመሠረተ ልማት አውታሮች እንዲሁም የወንዙን ፍሰት መቆጣጠር፣ አውዳሚ ጎርፍንና በ1970ዎቹ አጋማሽ ላይ ተከስቶ የነበረውን ዓይነት ችግር ማስቀረት፣የኢኮ ቱሪዝም ልማት፣የአካባቢ ጥበቃ ትምህርት፣የስራ እድሎች እና ዋስትና ያለው በተመጠነ ጎርፍ የሚሰራ ግብርና የመሳሰሉትን ይጠቅሳል። “UNESCO’s World Heritage Committee and Gilgel Gibe 111”, A Week in the Horn, የኢትዮጵያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር፣ ሴፕቴምበር 2/2011

¹⁵³ የሂዩማን ራይትስ ምክር ቤቱ የኢ.ሜ.ዲ. ግንኙነቶች፣ህዳር 8/2004

የሚገኝ ነው።¹⁵⁴ በልማቱ ስራ የሚነኩት በደቡብ አሞ ዞን የሚገኙት ወረዳዎች ከፒቢኤስ የሚገኘውን ገንዘብ የማይቀበሉ ካልሆነ በስተቀር የሊጋሾቹ ገንዘብ ከስኳር ልማቱ ጋር ተያይዞ የሚካሄደውን የሰፈራ ፕሮግራም እየደገፈ አይደለም ለማለት አስቸጋሪ ነው።

ዳግ እና ለፒቢኤስ ድጋፍ የሚያደርጉ ሁሉም ለጋሾች በታችኛው አሞ በግዴታ ሊካሄድ የሚችለው የሰፈራ እንቅስቃሴ ሊያሳስባቸው ይገባል። የዓለም ባንክ የባንኩን ገንዘብ ሰፈራን ለሚያካትቱ ፕሮጀክቶች የሚጠቀሙ የልማት አጋሮቹ (እዚህ ላይ ኢትዮጵያ) የግድ ሊከተሏቸው የሚገባ መስፈርቶችን የሚዘረዝር አሰገድዶ ማስፈርን የሚመለከት መመሪያ አለው።¹⁵⁵ ኢትዮጵያ ውስጥ ሰፈራው መቀጠሉን፣ ማስተባበሩም በወረዳ ደረጃ የሚካሄድ መሆኑንና ቢያንስ በይፋ ባንኩ ድጋፍ የሚያደርግላቸውን የአምስቱን መሠረታዊ አገልግሎቶች አቅርቦት የሚያካትት መሆኑን በመመልከት ባንኩ እና ሌሎች የፒቢኤስ ለጋሾች የሚሰጡት ገንዘብ የተወላጅ ሕዝቦችን መሬት ከሕግ ውጭ ለመውረስ እና አሰገድዶ ለማስፈር አለመዋሉን ለማረጋገጥ ሚና መጫወት ያለባቸው መሆኑ ግልጽ ነው።

ለጋሾች በግዳጅ የማፈናቀሉን ድርጊት በጥልቀት መመርመር፣ የኢትዮጵያ መንግስት ለዓለማቀፍ የሰብአዊ መብቶች ሕጎች ተገዢ እንዲሆንና የሰፈራ ፕሮግራም በሚያካሂድበት ጊዜ ዓለማቀፋዊ በጎ ተሞክሮዎችን እንዲተገብር ግፊት ማድረግ እንዲሁም በታችኛው አሞ አሰገድዶ ከማፈናቀል ጋር ለተያያዙ ማናቸውም እንቅስቃሴዎች ምንም ድጋፍ አለመስጠቱን ማረጋገጥ አለባቸው። በታችኛው አሞ ለሚካሄድ ማናቸውም ፕሮግራም ድጋፍ ከማድረግ በፊት ለጋሾች ትርጉም ያለው ምክክር መደረጉን፣ ተገቢው የአካባቢና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ መደረጉንና ለሕዝብ ውይይት በይፋ መቅረቡን እንዲሁም ከታችኛው አሞ ተወላጅ ሕዝቦች ጋር አማራጭ የኑሮ መሠረቶችን አስመልክቶ ውይይት መደረጉን ማረጋገጥ አለባቸው። በተገቢና ግልጽነት ባለው መንገድ እንዲሁም ከኢትዮጵያ ሕጎችና ሀገሪቱ በዓለማቀፍ የሰብአዊ መብቶች ሕጎች መሠረት ካሉባት ግዴታዎች ጋር በተጣጣመ መልኩ መካሄድ እስኪችሉ ድረስ የሰፈራ ፕሮግራሞቹን እንዲያቆም ለጋሾች ለኢትዮጵያ መንግስት ጥሪ ማቅረብ አለባቸው።

¹⁵⁴ የዓለም ባንክ፣ “Additional Financing for the Second Phase of the Protection of Basic Services Project,” Project Information Document, October 6/2010, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/12/16/000020953_20101216105936/Rendered/PDF/585030PIDoETHoprotectionoofobasicorev.pdf

¹⁵⁵ የዓለም ባንክ፣ “OP 4.12 – Operational Policy on Involuntary Resettlement,” December 2001 (revised February 2011), <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/EXTPOLICIES/EXTOPMANUAL/0,,contentMDK:20064610~menuPK:64701637~pagePK:64709096~piPK:64709108~theSitePK:502184,00.html> (ፌብሩዌሪ 28/2012 የታየ)

VI. አርብቶ አደርነት፣ የመሬት ይዘታ እና የታችኛው አሞ ተወላጅ ሕዝቦች መብቶች

በአሞ ሸለቆ የሚካሄደው የልማት እንቅስቃሴ ተጠናክሮ እየቀጠለ በመሆኑ የኢትዮጵያ መንግስት በሸለቆው የሚኖሩ ተወላጅ ነዋሪዎች መብቶች መከበራቸውን እና ነዋሪዎችን ከመኖሪያቸው የማፈናቀል ስራ መሰራት ያለበት ከዓለማዊ ስራ ከኢትዮጵያ ሕጎች ጋር በተጣጣመ መልኩ መሆኑን ማረጋገጥ አለበት።

የኢትዮጵያ ሕገ መንግስት፣ ዓለማዊ ስምምነቶች እንዲሁም በየጊዜው እየጨመሩ የመጡት በፍርድ ቤቶችና በልዩ ልዩ ተቋማት የሚሰጡ ውሳኔዎች ተወላጅ ማህበረሰቦች ለዘመናት ከኖሩባቸው መሬቶች ተገደው እንዳይፈናቀሉ የሚያስችሏቸውን መብቶች መጠበቅ አስፈላጊ መሆኑን የሚያረጋግጡ ናቸው። በእነዚህ መርሆች መሰረት ተወላጅ የመሬት ባለይዘታዎች በመሬታቸው ላይ የባለቤትነት መብት ያላቸው ሲሆን ከመሬታቸው ሊነሱ የሚችሉትም ጉዳዩን በተገቢው ሁኔታ ተረድተው ስምምነታቸውን ተጠይቀው ሲሰማሙ ብቻ ነው። ለሚያጡት መሬትም ተመጣጣኝ የካሳ ክፍያ ሊከፈላቸው ይገባል። መሬትን መውረስ (የካሳ ክፍያ ፈጽሞም ቢሆን) የመጨረሻ አማራጭ መሆን ያለበት ሲሆን መፈጸም ያለበትም ሕጉን ተከትሎ ብቻ መሆን ይኖርበታል።

የመሬት እና ንብረት የመያዝ መብት

በታችኛው አሞ የሚኖሩት ተወላጅ ሕዝቦች የየራሳቸው ቋንቋ፣ ማንነት እና ድንበሮች ያሏቸው ሕዝቦች ናቸው። ከላይ በካርታ 2 እንደተመለከተው ነዋሪዎቹ እነዚህን አካባቢዎች ይዘው ሲጠቀሙባቸው የነበሩ መሆኑ በሥነ ሰብዕ አጥኝዎች ተረጋግጧል።¹⁵⁶

የኢትዮጵያ ሕገ መንግስት ሁሉም መሬት የመንግስት መሆኑን ይገልጻል።¹⁵⁷ ይሁንና መሬቱ ከጥንት ጊዜ ጀምሮ የተያዘ በመሆኑ በዓለማዊ ሕግ መሠረት ባለይዘታዎቹ መሬቱን በንብረትነት የመያዝ መብት አላቸው። ምንም ዓይነት ልማትና የማፈናቀል ተግባር ከመፈጸሙ በፊት የመሬቱን ነባር ባለቤቶች ሳያማክሩ እና ባለቤቶቹም በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ ነጻ ስምምነታቸውን ሳይሰጡ እንዲሁም የካሳ ክፍያ ሳይፈጸም የመሬቱን አጠቃቀም መቀየር ወይም መሬቱን መውሰድ ሕገወጥ ድርጊት ነው። ተለዋጭ መሬት እና የኑሮ መሠረቶችን አስመልክቶም ግልጽ ምርጫዎች ሊቀርቡላቸው ይገባል።

በዓለማዊ ደረጃ በተወላጅ መብቶች ሕዝቦች ላይ የተሰጡ የተቋማት እና የፍርድ ቤቶች ውሳኔዎች ለተወላጅ ሕዝቦች መብቶች እና የኑሮ መሠረቶች የሚደረገው ጥበቃ እንዲሰፋና እንዲጠናከር አድርገዋል። ለምሳሌ ያህል የበይነ አሜሪካ የሰብአዊ መብቶች ፍርድ ቤት እና የአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን ተወላጅ ሕዝቦች በመሬቶቻቸው ላይ ያላቸው ነባር ይዘታ በመሬቱ ላይ የባለቤትነት መብት እንዳላቸው ተደርገው እንዲቆጠሩ ያደርጋቸዋል ብለው ያምናሉ። እ.ኤ.አ በየካቲት ወር 2010 የአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን የኬንያን ኢንዶርይ ሕዝቦች በሚመለከት የሰጠው ውሳኔ በአፍሪካ የሚገኙ ተወላጅ ሕዝቦች በነባር መሬቶቻቸው ላይ የሚኖራቸውን መብቶች ለማጠናከር የተወሰደ ወሳኝ ርምጃ ነው።¹⁵⁸

የኢንዶርይ ጉዳይ በኬንያ የሚገኙ አርብቶ አደር ተወላጅ ሕዝቦች ለብሔራዊ ፓርቲ ተብሎ ከመሬታቸው እንዲፈናቀሉ የተደረገበትን ሁኔታ የሚመለከት ነው። ይህ ጉዳይ አፍሪካ ውስጥ ተወላጅ ማህበረሰብ የሚባሉት የትኞቹ እንደሆኑ ለመወሰን

¹⁵⁶ “ተወላጅ ሕዝቦች” የትኞቹ እንደሆኑ የተደረሰበት ሕጋዊ ትርጓሜ የለም። ይሁንና የተባበሩት መንግስታት የተወላጅ ጉዳዮች ቋሚ መድረክ የሚከተለውን ማብራሪያ አውጥቷል፡ በግለሰብ ደረጃ ራስን እንደ ተወላጅ መቁጠር እና በማህበረሰብም እንደአባል ተቀባይነት ማግኘት፣ ከቅድመ ቅኝ ግዛትና ከቅድመ ሰፋሪ ማህበረሰቦች ጋር ቀጣይ የሆነ ግንኙነት፣ ከግዛትና በአካባቢው ካለ የተፈጥሮ ሃብት ጋር ጠንካራ ቁርኝት፣ መለያ የሆነ ማህበራዊ፣ አካባቢያዊ ወይም ፖለቲካዊ ስርዓት፣ የራስ የሆነ ቋንቋ፣ ባህልና እምነት፣ የበላይ ያልሆነ ማህበረሰብ መፍጠር፣ የአዎንቅ ቅድመ አያት ተደርገው የሚወሰዱ አካባቢዎችን ስርዓቶችን በቁርጠኝነት መጠበቅ መለያ ባሕሪዎች ናቸው። የተባበሩት መንግስታት ድርጅት እንደሚለው የበለጠ ውጤታማው ዘዴ ተወላጅ ሕዝቦችን ትርጉም ለመስጠት መሞከር ሳይሆን መለያ ባሕሪያቱን መዘርዘር ነው። ይህም ራስን በተወሰነ መልክ ማየት የሚለውን መሠረታዊ መስፈርት መሰረት ያደረገ ነው። UN Permanent Forum on Indigenous Issues, Factsheet: Who are Indigenous Peoples,” http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf (ማርች 25/2012 የታየ)

¹⁵⁷ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት፣ አዋጅ ቁጥር 1/1987፣ አንቀጽ 40(3)

¹⁵⁸ የበይነ አሜሪካ የሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን፣ “Indigenous and Tribal Peoples’ Rights over their Ancestral Lands and Natural Resources,” 2009, <http://www.cidh.org/countryrep/Indigenous-Lands09/Chap.VI.htm> (ኦገስት 30/2011 የታየ)፣ እና “Kenya: Landmark Ruling on Indigenous Land Rights,” Human Rights Watch news release, February 4, 2010, <http://www.hrw.org/en/news/2010/02/04/kenya-landmark-ruling-indigenous-land-rights>

ከመርዳቱም በላይ ለልማዳዊ የመሬት ይዘታ እውቅና ሰጥቷል፤ከዚህም በላይ የልማት ስራዎች በተለይም ብሔራዊ ፓርኮችን የማስፋፋት ስራ ተወላጅ ሕዝቦችን በጅምላ ለማፈናቀል በቂ ምክንያት ሊሆን እንደማይችል አረጋግጦአል።¹⁵⁹

ኮሚሽኑ በውሳኔው እንደገለጸው አንድን አርብቶ አደር ተወላጅ ማህበረሰብ ከአያት ቅድመ አያቶቹ መኖሪያ እና የመቃብር ቦታ ማፈናቀል እና ይህም በአርብቶአደርነት የሕይወት ዘይቤ ላይ የሚያስከትለው ተጽዕኖ የባሕል እና የሃይማኖት መብቶችን መጣስ ነው። በተጨማሪም ማፈናቀሉ ለራሳቸው እና ለከብቶቻቸው በመድሃኒትነት የሚጠቀሙባቸውን ተክሎች እንዲያጡ ስለሚያደርጋቸው የጤና መብታቸውን የሚጥስ ሲሆን በአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ቻርተር የተረጋገጠውን በተፈጥሮ ሃብቶች [የመጠቀም] መብታቸውንም የሚጥስ ነው።

ውሳኔው የልማት መብት ላይ የተሰጠ የመጀመሪያው ዓለማዊ ሕጋዊ ውሳኔ ነው።ኬንያ የማህበረሰቡን መብቶች ጥሳለች ሲል የወሰነው ኮሚሽኑ መብት ሁለት ክፍሎች እንዳሉት ገልጾ እነሱም የመልማት እና የኑሮ ሁኔታን የማሻሻል ናቸው ብሏል። ማፈናቀሉ በኢንዱስትሪ ላይ ባስከተለው አሉታዊ ተጽዕኖ፣ልልማት ተብሎ ከተወሰደው መሬታቸው ላይ ምንም ኢኮኖሚያዊ ጥቅም ሳይሰጣቸው በመቅረቱ እንዲሁም መሬታቸውን እና መፈናቀላቸውን አስመልክቶ በተሰጠው ውሳኔ ላይ እነሱን ያሳተፈ በቂ ምክክር ባለመደረጉ ሳቢያ እነዚህ መብቶች ተጥሰዋል።

የኢትዮጵያ ሕገ መንግስትም ለአርብቶ አደር ሕዝቦች እውቅና የሚሰጥ ጠንካራ መሠረት ያለው ሲሆን ይህም ለአሞ ሸለቆ ሕዝቦች ተፈጻሚ ሊሆን ይችላል። የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 40(5) “የኢትዮጵያ አርብቶ አደሮች ለግጥሽም ሆነ ለእርሻ የሚጠቀሙበት መሬት በነፃ የማግኘት፣ የመጠቀም እና ከመሬታቸው ያለመፈናቀል መብት አላቸው። ዝርዝር አፈጻጸሙ በሕግ ይወሰናል።”¹⁶⁰ በማለት ይገልጻል።መንግስት ለልማት ግቦቹ በሚስማማ መልክ ሕገ መንግስቱን አላሻሻለም።አስካሁንም የአርብቶ አደር ሕዝቦችን መብቶች አላከበረም።

በአብዛኛው የሃገሪቱ ክፍል የሚታየው የመሬት ይዘታ ስርዓት እጅግ አናሳ ነው። ከዘጠኙ ክልሎች የሚታወቅ የመሬት ይዘታ ስርዓት ያላቸው አራቱ (አማራ፣ትግራይ፣አሮሚያ እና ደቡብ ሕዝቦች) ብቻ ናቸው።¹⁶¹ እንደሌሎች ክልሎች ሁሉ በደቡብ ክልልም ያለው የመሬት ይዘታ ስርዓት በአንድ ቦታ ሰፍሮ በሚሰራ ግብርና ላይ ያተኮረ ነው።የታችኛው አሞ ተወላጅ ማህበረሰቦችን የመሬት ይዘታ ዋስትና የሚያጠናክር የመሬት ምዝገባ ሂደት ቦታችኛው አሞ ተካሂዶ አያውቅም።

ከአርብቶ አደሮች የመሬት ይዘታ እና ከጋራ መጠቀሚያ መሬቶች ጋር የተያያዙ ጉዳዮች ፈታኝና በባሕሪያቸውም ውስብስብ መሆናቸው ቢታወቅም ለመሬት መብት እውቅና መስጠት አንድ ዓይነት የመሬት ይዘታ ዋስትናን በማረጋገጥ በሕገ መንግስቱ የተጠቀሱትን መሬትን የመውረስ እና ካሳ ክፍያን የመሳሰሉ ጉዳዮች ተግባር ላይ ለማዋል ያግዛል። መሬታቸው ስለተወረሰባቸውና ከመሬታቸው ስለተፈናቀሉ ግለሰቦች እና ቡድኖች ወቀሳ ሲሰነዘርበት የኢትዮጵያ መንግስት “የባለቤትነት ማረጋገጫ ሰነድ ያላቸው ሁሉ ካሳ ተከፍሎአቸዋል።” በማለት መግለጹን ቀጥሎአል። ይህም በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት የኢትዮጵያ አርብቶ አደሮች በመሬታቸው ላይ የባለቤትነት ማረጋገጫ ሰነድ የላቸውም የሚለውን የጉዳዩን ዋነኛ ነጥብ ሆን ብሎ መሳት ነው።¹⁶²

የኤስኤአይዲ እ.ኤ.አ በጥር ወር 2009 የጊቤ ሦስትን ግድብ አስመልክቶ ያወጣው ሪፖርት መንግስት የታችኛው አሞ ተወላጅ ማህበረሰቦችን በሚመለከት ያለውን አመለካከት እንዲህ በማለት ያጠቃልለዋል፡

እነዚህ ተወላጅ ማህበረሰቦች በኢትዮጵያ መንግስት ተዘንግተዋል፣ በመሃል ሃገር ሰዎችም አድልዎ ይፈጸምባቸዋል፤ሌሎች ደግሞ አኗኗራቸውን እና አለባበሳቸውን በማየት “ኋላቀር” ናቸው ብለው ያስባሉ።የክልሉ መንግስት እንኳን ስለእነዚህ ሕዝቦች ያለው እውቀት በጣም አናሳ ነው።¹⁶³

¹⁵⁹ ሉሲ ከላሪጅ፣ “Landmark ruling provide major victory to Kenya’s indigenous Endorois,” Minority Rights International, August 26, 2010, <http://www.minorityrights.org/download.php?id=1009> (ዲሴምበር 10/2011 የታየ)
¹⁶⁰ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት፣ አዋጅ ቁጥር 1/1987፣ አንቀጽ 40(5)
¹⁶¹ ከላውስ ዴይንገር፣ “Implementing low-cost Rural Land Certification: The Case of Ethiopia.” Agriculture and Rural Development Notes Land Policy and Administration, issue 34, February 2008, <http://siteresources.worldbank.org/EXTARD/Resources/Note34.pdf> (ሴፕቴምበር 3/2011 የታየ)
¹⁶² ከኢሊያስ ከቢደ፣ የግብርና ኢንቨስትመንት ድጋፍ ዳይሬክቶሬት ጋር የተደረገ የግል ግንኙነት፣ ህዳር 2003
¹⁶³ ሌሲሊ ጆንሰን፣ የኤስኤአይዲ፣ “Ethiopia–Gibe III Hydropower Project Trip Report – January 12–30, 2009”, January 2009.

ኢትዮጵያ እ.ኤ.አ በሰኔ 1993 ተቀብላ ያደቀችው ዓለማቀፉ የሲቪል እና የፖለቲካ መብቶች የቃልኪዳን ስምምነት “አንድ ሕዝብ በምንም ምክንያት የኑሮ መሠረቱን ሊነፈግ አይገባም።”¹⁶⁴ በማለት ይገልጻል። በተጨማሪም ኢትዮጵያ እ.ኤ.አ በሰኔ ወር 1976¹⁶⁵ ያደቀችውን ዓለማቀፉን የዘር እና ሌሎች መድልዎች ለማስወገድ የወጣውን ስምምነት አተገባበር የሚከታተለው የተባበሩት መንግስታት ኮሚቴ “ተወላጅ ሕዝቦች ላሏቸው ልማዳዊ የመሬት ይዘታ እውቅና የማይሰጡ መንግስታት የዘር መድልዎ በመፈጸም ጥፋተኞች ናቸው።” በማለት አረጋግጧል። ኮሚቴው ሁሉም መንግስታት “ተወላጅ ሕዝቦች የመሬት ባለቤት የመሆን፣ የማልማት፣ የመቆጣጠር እና የጋራ መሬቶችን እና የተፈጥሮ ሃብቶችን የመጠቀም መብቶች እውቅና እንዲሰጡና እነዚህ በነገር ይዘታነት የያዘቸው ወይም በሌላ መልክ ያገኛቸው መሬቶች ነጻና በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ ስምምነታቸውን ሳይሰጡ ሲወሰዱባቸው ለማስመለስ የሚያስችሏቸውን እርምጃዎች እንዲወስዱ።”¹⁶⁶ ጥሪውን አቅርቧል።

ዓለማቀፉ የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና የባሕል መብቶች የቃል ኪዳን ስምምነት ከአስገድዶ ማፈናቀል እና ቤት ከማግኘት መብት ጋር የተያያዙ ድንጋጌዎችን ይዟል።¹⁶⁷ በተለይም በአንቀጽ 2(i) በቂ የሆነ ቤት የማግኘት መብትን ለማስፈጸም መንግስታት “ተገቢውን መንገድ” ሁሉ እንዲጠቀሙ ግዴታ ያስቀምጣል። የዚህን የቃል ኪዳን ስምምነት አተገባበር በሚከታተለው ኮሚቴ የተሰጠው ማብራሪያ ቁጥር 7 ከማፈናቀል እና አስገድዶ ይዘታን ከማስለቀቅ ጥበቃ እንዲደረግ እና የስምምነቱ ፈራሚ ሃገራት “በተለይ ብዛት ያላቸውን ሰዎች ከመሬታቸው የሚያፈናቅል እርምጃ ከመውሰዳቸው በፊት ከሚፈናቀሉት ወገኖች ጋር በመመካከር ሃይል የመጠቀምን አማራጭ ሊያስቀሩ የሚችሉ መፍትሄዎችን ማፈለግ አለባቸው።” በማለት አስቀምጧል።¹⁶⁸

የተወላጅ ሕዝቦችን መብቶች የሚመለከተው የተባበሩት መንግስታት ድንጋጌ እ.ኤ.አ በ2007 አራት የምዕራብ ሃገራት መንግስታት ብቻ ተቃውመውት (በኋላ ሁሉም ድጋፋቸውን ገልጸዋል) የወጣ ነው።¹⁶⁹ አስገዳጅ ስምምነት ባይሆንም የተባበሩት መንግስታት ድርጅት “ድንጋጌው በዓለማችን ላይ የሚኖሩትን 370 ሚሊዮን የሚሆኑ ተወላጅ ሕዝቦችን አያያዝ በሚመለከት ጠቃሚ የሆኑ መመዘኛዎችን የሚያስቀምጥ ሲሆን የሚፈጸሙባቸውን የመብት ጥሰቶች ለማስወገድ የሚያግዝ ዋጋ ያለው መሳሪያ ሆኖ ሊያገለግል ይችላል፤ እነዚህ ሕዝቦችም አድልዎን እና ማግለልን እንዲጠጉ ያግዛቸዋል።”¹⁷⁰ በማለት ገልጾታል። ድንጋጌው “መንግስታት የተወላጅ ሕዝቦችን መሬቶች፣ ግዛቶችና ሃብቶች የመውሰድ ዓላማ ወይም ውጤት ያለውን ማናቸውም እርምጃ እንዲከለከሉ”¹⁷¹ ያሳሰባል።

ነፃ፣ በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ እና አስቀድሞ የሚሰጥ ስምምነት

የተባበሩት መንግስታት ድርጅት የተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ድንጋጌ መንግስት ተወላጅ ማህበረሰቦችን ከመሬታቸው ከማስነሳቱ በፊት ሊወስዱቸው የሚገባውን እርምጃዎች በግልጽ ይዘረዝራል። ይህም በኢትዮጵያ ሕገ መንግስት አንቀጽ 43 ላይ ስለልማት መብት በተደነገጉት ድንጋጌዎች የተንጸባረቀ ነው።¹⁷²

ድንጋጌው ተወላጅ ነዋሪዎችን ከመሬታቸውና ከአካባቢያቸው አስገድዶ የማፈናቀልን ማናቸውም እርምጃ በቀጥታ የሚያወግዝ ነው። በምትኩም ነፃ እና በበቂ መረጃ ላይ ተመስርቶ አስቀድሞ የሚሰጥ ስምምነት፣ ትክክለኛ እና ተመጣጣኝ የካሳ ክፍያ ላይ

¹⁶⁴ ዓለማቀፉ የሲቪል እና የፖለቲካ መብቶች የቃል ኪዳን ስምምነት አንቀጽ 1(2)፣ ዲሴምበር 16/1966 የወጣ። G.A. Res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171 ስራ ላይ የዋለው ማርች 23/1976። ኢትዮጵያ ተቀብላ ያደቀችው ጁን 11/1993

¹⁶⁵ ዓለማቀፉ ሁሉንም ዓይነት የዘር መድልዎን ለማስወገድ የተደረገ ስምምነት፣ የወጣው ዲሴምበር 21/1965፣ G.A. Res. 2106, annex, 20 U.N. GAOR Supp. (No. 14) at 47, U.N. Doc. A/6014 (1966), 660 U.N.T.S. 195፣ ስራ ላይ የዋለው ጁን 4/1969

¹⁶⁶ የተባበሩት መንግስታት የሰብአዊ መብቶች ከፍተኛ ኮሚሽን ጽ/ቤት General Recommendation No. 23: Indigenous Peoples (Fifty-first session, 1997)

¹⁶⁷ ዓለማቀፉ የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና የባሕል መብቶች የቃል ኪዳን ስምምነት፣ ዲሴምበር 16፣ 1966 የወጣ G.A. Res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 49, U.N. Doc. A/6316 (1966), 993 U.N.T.S. 3፣ ጁን 3/1976 ስራ ላይ የዋለ። ኢትዮጵያ ተቀብላ ያደቀችው ጁን 11/1993

¹⁶⁸ የተባበሩት መንግስታት የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና የባሕል መብቶች ኮሚቴ፣ ማብራሪያ ቁጥር 7፣ The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions, 20 May 1997, E/1998/22, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47a70799d.html>

¹⁶⁹ የተቃውሙት መንግስታት አሜሪካ፣ ካናዳ፣ አውስትራሊያ እና ኒው ዚላንድ ነበሩ።

¹⁷⁰ የተባበሩት መንግስታት የተወላጅ ጉዳዮች ቋሚ መድረክ፣ “Frequently Asked Questions: Declaration on the Rights of Indigenous Peoples,” <http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/FAQsindigenousdeclaration.pdf> ኢትዮጵያ በዚህ ድንጋጌ ላይ አቋሟን ያልገለጸች ሲሆን ድንጋጌው በጠቅላላ ጉባኤው ሲጸድቅም አልተገኘችም።

¹⁷¹ ይህ አንቀጽ የዓለም የስራ ድርጅት ስምምነት ቁጥር 169 አንቀጽ 18ን የሚደግፍ ነው።

¹⁷² የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት፣ አዋጅ ቁጥር 1/1987፣ አንቀጽ 43

የሚደረግ ስምምነት እንዲሁም የሚቻል ሲሆን ወደቀድሞ መኖሪያ የመመለስን አማራጭ በመስፈርትነት ያስቀምጣል።¹⁷³ በተጨማሪም ተወላጅ ሕዝቦች በውሳኔ አሰጣጥ ሂደቱ ተሳትፎ እንዲኖራቸው እና ለልማዳዊ የመሬት ይዞታ ስርዓታቸው እውቅና እንዲሰጥ እንዲሁም መንግስት የልማት ስራዎችን ከመጀመሩ አስቀድሞ “ነፃ እና በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ ስምምነታቸውን”¹⁷⁴ ማግኘት እንዳለበት ይደነግጋል። ሌላው ቁልፍ ስምምነት ኢትዮጵያ እ.ኤ.አ በሰኔ ወር 1998 ተቀብላ ያጸደቀችው ያፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ቻርተር በተለይም የቻርተሩ አንቀጽ 14፣20፣21፣22 እና 24 ናቸው።¹⁷⁵

ነፃ፣በበቂ መረጃ ላይ የተመሰረተ እና አስቀድሞ የሚሰጥ ስምምነት አንድ ሕዝብ መሬቱን፣አካባቢውን፣ሃብቱን ወይም በአጠቃላይ መብቱን ሊነኩ በሚችሉ ውሳኔዎች አሰጣጥ ሂደት ውስጥ የመሳተፍና መሬቱና አካባቢው በሚሰጡት ጥቅም ላይ ምንም ዓይነት ለውጥ ከመደረጉ በፊት ስምምነቱን ለመግለጽ ያለው የጋራ መብት መገለጫ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ሕዝቡ ያሉትን አማራጮች በሚመለከት ሙሉ መረጃ ሊቀርብለት እና በቅድሚያ በሚገለጹ ስምምነት ላይ የተመሰረተ ምትክ መሬት፣የኑሮ መሠረቶች ወይም የካሳ ክፍያ ሊከፈለው ይገባል። የልማት መብት በኢትዮጵያ ሕገ መንግስት “ዜጎች በብሔራዊ ልማት የመሳተፍ በተለይም አባል የሆኑበትን ማህበረሰብ የሚመለከቱ ፖሊሲዎችና ፕሮጀክቶች ላይ ሃሳባቸውን እንዲሰጡ የመጠየቅ መብት አላቸው።”¹⁷⁶ ተብሎ ተደንግጓል። በዚህ ሪፖርት እንደተብራራው በታችኛው አም ይህ የመሳተፍ እና የምክክር እድል አናሳ ነበር።

ሕገ መንግስቱ በተጨማሪም ንብረታቸው ከሚወረሰባቸው ዜጎች ጋር ምክክር ማድረግ (አንቀጽ 43) የካሳ ክፍያ መፈጸም (አንቀጽ 44) አስፈላጊ መሆኑን ይደነግጋል። ይሁንና ግን እነዚህ ድንጋጌዎች በአርብቶ አደር አካባቢዎች ተግባራዊ አልተደረጉም፤ ለዚህም ምክንያቱ መንግስት በእነዚህ አካባቢዎች የሚኖሩ ሕዝቦች በመሬታቸው ላይ ባለቤትነት አላቸው ብሎ ስለማይቀበል ነው ተብሎ ይገመታል። ሕገ መንግስቱ የሚያስቀምጣቸው እነዚህ ጥበቃዎች እስካሁን ተግባራዊ የተደረጉት በጣም ውሱን በሆነ ሁኔታ አርብቶ አደር ባልሆኑ አንዳንድ አካባቢዎች ነው።¹⁷⁷ የኤስኤአይዲ በጊቤ ሦስት ላይ ያወጣው ሪፖርት እንደሚገልጸው፡

በፕሮጀክቱ ላይ ተገቢው ምክክር አለመደረግ ዜጎች በቀጥታ በሚመለከቷቸው አካባቢያዊ ፖሊሲዎችና ፕሮጀክቶች ዝግጅት እና ትግበራ ላይ ሀሳባቸውን የመግለጽ መብት አላቸው በማለት በኢትዮጵያ ሕገ መንግስት የተደነገገውን የሚጻረር ነው።¹⁷⁸

በታችኛው አም የሚኖሩት ተወላጅ ማህበረሰቦች በዓለማዊ ሕግ መሠረት ለዘመናት በያዙት መሬት ላይ የንብረት ባለቤትነት መብት ያላቸው በመሆኑ በቅንነት ሃሳባቸውን ሊጠየቁ እና ካሳ ሊከፈላቸው ይገባል።

የአካባቢ እና የማህበራዊ ተጽዕኖ ግምገማ ስለማዘጋጀት ኢትዮጵያ ጠንካራ የሕግ መሠረት አላት። በ 1994 ዓ.ም የወጣው የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ አዋጅ ቁጥር 299/1994 ማናቸውም ፕሮጀክት ከመተግበሩ በፊት የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ መሰረት እንዳለበት ይደነግጋል። አዋጁ ምክክር፣ ሂደቶች እና ፕሮጀክቶች ሕግ በሚጠይቀው መሰረት የሚከናወኑ መሆኑን ለማረጋገጥ የሚያስችሉ ስልቶች መኖር ያለባቸው መሆኑን ያስቀምጣል። አንቀጽ 15 የሕዝብ ተሳትፎ መኖር እንዳለበት እና ይህም “የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ ሪፖርቶች ለሕዝብ ክፍት መሆን ያለባቸው” መሆኑን የሚጨምር ነው። የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ ጥናቶች በዓለማዊ ደረጃ ተቀባይነት ያላቸው የልማት ፕሮጀክቶች መተግበር ከመጀመራቸው በፊት የሚያስከትሉትን የአካባቢና ማህበራዊ ተጽዕኖዎች መገምገሚያ እና ማቃለያ ዘዴዎች ናቸው። በዙ ላይ የዓለማዊ የፋይናንስ ተቋማት ብድር ከመፍቀዳቸው በፊት የአካባቢ ተጽዕኖ ግምገማ መሰራቱን ያረጋግጣሉ።¹⁷⁹

¹⁷³ የተባበሩት መንግስታት ድርጅት የተወላጅ ሕዝቦች መብቶች ድንጋጌ፣ አክቶበር 2/2007 የጸደቀ፣ A/RES/61/295
¹⁷⁴ ዝኒ ከማሁ፣ አንቀጽ 19፣26፣30
¹⁷⁵ የአፍሪካ ህብረት፣ የአፍሪካ የሰብአዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተርን የፈረመና ያጸደቁ ሃገሮች ዝርዝር፣ <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/List/African%20Charter%20on%20Human%20and%20Peoples%20Rights.pdf> (ኦገስት 15/2011 የታየ)
¹⁷⁶ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት፣ አዋጅ ቁጥር 1/1987፣ አንቀጽ 43
¹⁷⁷ አክላንድ ኢንስቲትዩት፣ “Understanding Land Investment Deals in Africa: Country Report: Ethiopia”, 2011, <http://media.oaklandinstitute.org/understanding-land-investment-deals-africa-ethiopia> (ኦገስት 1/2011 የታየ)
¹⁷⁸ ሌሲሊ ጆንሰን፣ የኤስኤአይዲ፣ “Ethiopia–Gibe III Hydropower Project Trip Report – January 12–30, 2009”, January 2009.
¹⁷⁹ የዓለም ባንክ፣ “Operational Policy 4.01: Environmental Assessment,” <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/EXTPOLICIES/EXTOPMANUAL/o,,contentMDK:20064724~menuPK:64701637~pagePK:64709096~piPK:64709108~theSitePK:502184,00.html> (ኤፕሪል 4/2012 የታየ)፣ “Bank Procedure 4.01: Environmental

ንብረት የመያዝ፣የልማት፣ ነፃ እና በመረጃ ላይ የተመሰረተ ስምምነትን የመግለጽ፣ ሃሳብን የመጠየቅ እና ካሳ የማግኘት መብቶች የኢትዮጵያ መንግስት በአጠቃላይ ለማከናወን ያቀዳቸውን የልማት ስራዎች በሚመለከት ከተወላጅ ሕዝቦቹ ጋር በሚያደርጋቸው ግንኙነቶች ሁሉ መሰረታዊ መርሆች ሆነው ማገልገል አለባቸው። ይህ ሳይሆን ሲቀር የአፍሪካ የሰብአዊ እና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን ኬንያን በሚመለከት ያወጣቸውን መርሆች እዚህም ተግባራዊ ሊያደርጋቸው ይገባል።

የቻርተሩ ፈራሚ ሀገር እንደመሆኗ ኢትዮጵያ በአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ቻርተር በተደነገገው መሠረት እና የሁሉንም ሰዎች የንብረት ባለቤት የመሆን መብት ማክበርና መጠበቅ ይኖርባቸዋል። ቀደም ሲል እንደተብራራው የአፍሪካ የሰብአዊና የሕዝቦች መብቶች ኮሚሽን በግልጽ እንዳስቀመጠው ይህ መብት ተወላጅ ማህበረሰቦች በልማት ይዘው በኖሩት መሬት ላይ ያላቸውን መብት በሚመለከትም ተፈጻሚነት ያለው ነው። በተጨማሪም ኢትዮጵያ የሕዝቦችን የባሕል፣ የሃይማኖት፣ የጤና እና የተፈጥሮ ሃብት እንዲሁም የልማት መብቶች ማክበር አለባት።

ኮሚሽኑ በኢንዱስትሪ ጉዳይ ያስቀመጣቸው መርሆች ማለትም በቂ ምክክር ሳይደረግ፣ ስምምነት ሳይኖር እና ካሳ ሳይከፈል የታችኛው አጠቃላይ ነፃነታቸው ከመኖሪያቸው እንዲለቁ የሚደረግ ከሆነ እነዚህ ሁሉ መብቶች ሊጣሱ የሚችልበት ሁኔታ ይፈጠራል።

የሰብአዊ መብቶች ክትትል እና ምክክር ቦታችኛው አጠቃላይ

የኢትዮጵያ እና ዓለማዊ ሕጋት በሚጠይቁት መሠረት የሚካሄድ የምክክር ሂደት ቦታችኛው የአጠቃላይ ተካሂዷል ማለት አይቻልም። በርካታ የመንግስት ሠራተኞች ለሂደቱ ራይትስ ምች እንደነገሩት በመንግስት ውስጥም እንኳ ቢሆን ቦታችኛው አጠቃላይ ሊካሄዱ ስለታቀዱት የልማት ስራዎች የሚያውቁት ሰዎች በጣም ጥቂት ናቸው።¹⁸⁰

አፋኝ ሕጎች፣ በሲቪል ማህበረሰቡ እና በመገናኛ ብዙሃን ላይ የተጣለው ገደብ እና ባለጠቃላይ አካባቢው በልማት ወደኋላ የቀረ መሆኑ፣ ማህበረሰቡ፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ መገናኛ ብዙሃን እና ለጋሾች ቦታችኛው አጠቃላይ በመካሄድ ላይ ያለውን ሁኔታ በትክክል መገምገም እንዳይችሉ አስቸጋሪ ሁኔታን ፈጥሮባቸዋል።¹⁸¹ አካባቢው ለመድረስ አስቸጋሪ መሆኑ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ መገናኛ ብዙሃን ወይም የውጭ ዲፕሎማቶችን የመሳሰሉ ነጻ ታዛቢዎች ሊያውቁ በማይችሉበት ሁኔታ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ያለምንም ተጠያቂነት መፈጸማቸው እንዲቀጥል ሊያደርግ ይችላል።

በሲቪል ማህበረሰቡ ላይ በሚኖረው ተጸእኖ ምክንያት ከተለያዩ ወገኖች ከፍተኛ ስጋት ቢያስነሳም መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችን እንቅስቃሴ ለመቆጣጠር አፋኝ የበጎ አድራጎት ድርጅቶችና ማህበራት ሕግ በ2001 ዓ.ም ወጥተዋል። በተመሳሳይ ጊዜ በደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል ይንቀሳቀሱ የነበሩ 41 መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች “የግብርና ፖሊሲውን በሚጻጸር ሁኔታ አርሶ አደሮች የግብርና ግብአቶችን እና ማዳበሪያ እንዳይጠቀሙ እንዲሁም ባሕልን እንደሸፋን በመጠቀም ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለማስወገድ የሚደረገውን እንቅስቃሴ በመቃወም ሕገ ወጥ ዘመቻ አካሂደዋል”¹⁸² ተብለው ፈቃዳቸው እንዲሰረዝ ተደርጓል። በአሁኑ ሰዓት ቦታችኛው አጠቃላይ የሚንቀሳቀሱ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ቁጥር በጣም ጥቂት ነው።

የውጭ ጋዜጠኞች የስኳር ልማቱ የሚካሄድበትን አካባቢ እንዳይጎበኙ ስለመከላከላቸውና የውጭ ቱሪስቶች እና ሌሎች ጎብኝዎችም ወደአካባቢው ለመግባት ከጊዜ ወደጊዜ አስቸጋሪ እየሆነባቸው እንደመጣ ሂደቱን ራይትስ ምች ከተለያዩ

Assessment,” <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/EXTPOLICIES/EXTOPMANUAL/o,,contentMDK:20064614~menuPK:64701637~pagePK:64709096~piPK:64709108~theSitePK:502184,00.html> (ኤፕሪል 4/2012 የታየ)፣ African Development Bank, “African Development Bank Group’s Policy on the Environment,” <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/10000027-EN-BANK-GROUP-POLICY-ON-THE-ENVIRONMENT.PDF> (ኤፕሪል 4/2012 የታየ)፣ “Integrated Environmental and Social Impact Assessment Guidelines,” <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/Integrated%20Environmental%20and%20Social%20Impact%20Assesment%20Guidelines.pdf> (ኤፕሪል 4/2012 የታየ)፣ Asian Development Bank, “Safeguard Policy Statement,” 1. Environmental Safeguards, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2009/Safeguard-Policy-Statement-June2009.pdf> (ኤፕሪል 4/2012 የታየ) ገጽ 16

¹⁸⁰ ሂደቱን ራይትስ ምች ከደቡብ ክልል መንግስት ሠራተኞች ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ግንቦት 2003

¹⁸¹ የበጎ አድራጎት ድርጅቶችና ማህበራት አዋጅ፣ የመገናኛ ብዙሃንና የመረጃ ነጻነት አዋጅ እና የፀረ ሽብርተኝነት አዋጅ ጨምሮ

¹⁸² ከደቡብ ክልል መንግስት ፈቃዳቸው ለተሰረዘው መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የተጻፈው ደብዳቤ፣ ቅጂው ሂደቱን ራይትስ ምች ዘንድ የሚገኝ

ምንጮች መረጃዎችን አግኝተዋል።¹⁸³ ወደታችኛው አም እና የሰኳር ልማቱ ወደሚካሄድበት አካባቢ ወደሚወስደው መንገድ ለመግባት ሲሞከር ያጋጠመውን ሁኔታ አንድ ጎብኚ ሲገልጽ፡

መንግስት እንዲህ ሲል ጠየቀኝ፣ “ለምንድነው ወደዚያ የምትሄደው? እዚያ ለመሄድ ማን ፈቃድ ሰጠህ? እዚያ የሚሰሩ የመንግስት ስራዎች አሉ ማንም ያንን ቦታ ሄዶ እንዲያይ አይፈቀድም።” ከጥቂት ሳምንታት በፊት መንግስት ማንም የውጭ ዜጋ ወደዚያ እንዲሄድ እንደማይፈቀድለት ነግሮኛል።¹⁸⁴ ብሏል።

አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል የሆኑ ሰው እንደተናገሩት፡

ወታደሮቹ አይፈቅዱም... ሰዎች ቱሪስቶች እዚያ መሄድ የለባቸውም ይላሉ። ከሄዱ የሰኳር ልማቱን አካባቢ ፎቶ ያነሳሉ። ከዚያም ሀገራቸው ሄደው ለሁሉም ሰው ያሳያሉ። እንደዚያ ነው መንግስት የሚለው።¹⁸⁵

ሌላ የአካባቢው ነዋሪ በጥቅምት ወር 2004 ሲናገሩ፡

በደቡብ አም አካባቢ በተለይም ደግሞ በሙርሲ እና በቦዲ አካባቢዎች አሁን ሁሉም ነገር በመንግስት ቁጥጥር ስር ነው። በቦዲ ግዛት የሚገኘው ወደ ሃና የሚወስደው መንገድ አሁን ጋዜጠኞችን ለማስቆም የፍተሻ ኬላ ተሰርቷል... በሙርሲ አካባቢ ያለውም ተመሳሳይ ሁኔታ ነው። ቱሪስቶች እንኳ ወደተቀረው የሙርሲ አካባቢና ወደአም ወንዝ ዘልቀው እንዲገቡ አይፈቀድላቸውም።¹⁸⁶ ብለዋል።

ሃና ላይ በተካሄደው ስብሰባ በመንግስት ባለስልጣናት የተነገራቸውን አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል ሲገልጹ፡

አንድ ሰው መረጃ ፈልጎ ወደናገሩ ቢመጣ ምንም ነገር እንዳትነግሩት። የውጭ ዜጋ ከሆነ የሚነግራችሁን እንዳትሰሙት። መንግስት በጣም ሃይለኛ ነው። አኛ እንደ ዝሆን ትልቅ ነን። የውጭ ዜጎች ደካሞች ናቸው እንደ ሚዳቆ። የሚነግሯችሁን እንዳትሰሟቸው፣ ዝም ብላችኋቸው ሂዱ። ከመንግስት ጎን ሁኑ።¹⁸⁷ ብለዋል።

ከልማት ስራው ጋር ተያይዞ እያደገ የመጣው ውጥረት ለብጥብጥ መነሻ ምክንያት ሊሆን ይችላል የሚል ስጋት አለ። ተወላጅ ነዋሪዎቹን ትጥቅ ለማስፈታት በማሰብ መንግስት የጦር የመሳሪያ ምዝገባ በማካሄድ ላይ ይገኛል።

በታችኛው የአም ሸለቆ የጠመንጃ ባለቤትነት ለኑሮ እጅግ አስፈላጊ የሆኑትን ከብቶች ለመጠበቅ እና ውሱን የሆነውን የግጦሽ መሬት ለማስከበር ካለ ፍላጎት ጋር የተያያዘ ነው። ብዙ ነዋሪዎች ትጥቅ ማስፈታቱን የሚመለከቱት መንግስት መሬታቸውን ለመውረስ እና አካባቢውን “ለኢንቨስትመንት ተስማሚ” ለማድረግ ካለው ፍላጎት ጋር አቆራኝተው ነው።

ባለስልጣናቱ ነዋሪዎቹን ትጥቅ ቢያስፈቱም፣ ትጥቅ የማስፈታቱ ሂደት በትክክለኛው መንገድ የማይካሄድ ከሆነ በአካባቢው ያለውን የግጭት ሁኔታ ያባብሰዋል ሲሉ በርካታ ግለሰቦች ያላቸውን ስጋት ገልጸዋል። እስካሁን ድረስ የጠመንጃ ምዝገባን አስመልክቶ መንግስት የተወያየው ከቦዲ፣ ከሙርሲ እና ከሱሪ ማህበረሰቦች ጋር ብቻ ነው። የተወሰኑ ብሔረሰቦችን ትጥቅ አስፈትቶ ሌሎቹን ዝም ብሎ መተው ትጥቅ የፈቱትን ማህበረሰቦች ከሌሎቹ ማህበረሰቦች ለሚሰነዘር ጥቃት ተጋላጭ ያደርጋቸዋል።

በታችኛው አም ሸለቆ ትጥቅ ማስፈታት የሚካሄድበትን መንገድ አስመልክቶ ዘወትር የሚነሳው ስጋት ትጥቅ ማስፈታቱ የግጭቶችን ቁጥር ከመቀነስ ይልቅ እንዲጨምሩ ሊያደርግ ይችላል የሚል ነው።¹⁸⁸ ኢትዮጵያ ማናቸውም ትጥቅ የማስፈታት ሂደት እያንዳንዱ ማህበረሰብ የሚፈታውን ትጥቅ እና የሚፈታበትን ጊዜ በተመለከተ ተመጣጣኝነት ያለው መሆኑንና ዓለማቀፍ የሰብአዊ መብቶች መርሆችን ባከበረ መልኩ የሚካሄድ መሆኑን ማረጋገጥ አለባት።

183 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ደ.ል ግንኙነት፣ ጥቅምት 22 እና ነሃሴ 29/2003

184 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የኢ.ሜ.ደ.ል ግንኙነት፣ ነሃሴ 29/2003

185 ሂደቱን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ ምስክርነት

186 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው የጽሁፍ ግንኙነት፣ ጥቅምት 20/2003

187 ሂደቱን ራይትስ ዎች ዘንድ በፋይል የሚገኝ ምስክርነት

188 ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አም ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፣ ሰኔ 2003

የአብዛኞቹን ሙርሲዎች አመለካከት እወክላለሁ የሚሉ አንድ የሙርሲ ብሔረሰብ አባል ሲናገሩ፡

መሬታችንን በማስፈራራትና በሃይል እየወሰዱብን ነው፤ ለምን እንደሆነ አናውቅም። ነገር ግን አንሄድም።
እዚሁ ተዋግተን አስፈላጊ ከሆነ እዚሁ እንሞታለን እንጂ አንሄድም።¹⁸⁹

¹⁸⁹ሂደቱን ራይትስ ዎች ከታችኛው አሞ ነዋሪ ጋር ያደረገው ቃለ ምልልስ፤ ግንቦት 26/2003

ምስጋና

የአፍሪካ ክፍል አማካሪ የሆነው ፊሊክስ ሆርን የአፍሪካ ክፍል ተመራማሪ የሆነው ላቲሽያ ቤድር በሰራችው ምርመራ ላይ ተመስርቶ ይህንን ሪፖርት አዘጋጅቷል። የአፍሪካ ክፍል ከፍተኛ ተመራማሪ ቤን ራውላንስ እና የአፍሪካ ክፍል ምክትል ዳይሬክተር ሌሰሊ ሌፍኮ የአርትኦት ስራ ሰርተዋል። ሪፖርቱ በከፍተኛ የሕግ አማካሪው ክላይቭ ቦልድዊን፣ የቢዝነስ እና ሰብአዊ መብቶች ፕሮግራም ከፍተኛ ተመራማሪ በሆነችው ጄሲካ ኢቫንስ እና በፕሮግራም ቢሮ ከፍተኛ አርታኪ ዳኒየል ሃስ ተገምግሟል።

ጆን ብራያንት ከማሞት ማገንገጫ ካርታዎቹን የማሳደግ ስራ ሰርቷል። ጆን ኤመርሰን የአቨርቪውን ካርታ አዘጋጅቷል። ብሬንት ሰቲርተን እና ራንዲ አልሰን ፎቶግራፎቹን አቅርበዋል። ጄሚ ቨርናልድ፣ ግሬስ ሾይ እና ፊትዝሮይ ሄፕኪንስ ሪፖርቱን ለህትመት አዘጋጅተዋል።

ለሂዩማን ራይትስ ዎች ተመራማሪዎች የግል ገጠመኞቻቸውን በድፍረት ላካፈሉት ኢትዮጵያ ውስጥ ለሚገኙ ግለሰቦች ልዩ ምስጋና እናቀርባለን።

አባሪ አንድ፡ሂዩማን ራይትስ ዎች ደቡብ አሞን አስመልክቶ ለኢትዮጵያ መንግስት
የጻፈው ደብዳቤ

November 16, 2011
Dr. Shiferaw Teklemariam
Minister of Federal Affairs
Ministry of Federal Affairs
PO Box 5718
Addis Ababa, Ethiopia

Via email: shiferawtmm@yahoo.com

RE: Human Rights Violations in South Omo Valley

Dear Dr. Shiferaw,

Human Rights Watch is an international organization conducting research and advocacy on human rights in over 80 countries worldwide.

We would like to share with you the key findings of research we have carried out in the South Omo Valley of Ethiopia in May and June 2011.

The Ethiopian government is undertaking major industrial development projects in the South Omo Valley that are likely to have important implications for the human rights of the area's inhabitants, particularly its indigenous populations. These include the Gibe III dam project; a 245,000 hectare state-run irrigated sugar plantation; 100,000 hectares of private commercial agriculture; major road infrastructure; and oil exploration.

Human Rights Watch is particularly concerned about human rights abuses as a result of the planned establishment of state-run sugar plantations in South Omo. We found that state military units were regularly sent to indigenous villages to intimidate and suppress any dissent ahead of the sugar plantation's development. Soldiers reacted to anything less than full support for sugar development with beatings, intimidation, and arrests. They stole or killed cattle. Reports of sexual assaults by military personnel were common. These military incursions spread fear throughout the indigenous community.

The government and armed forces told agro-pastoral communities that they must reduce their cattle numbers, settle in one place, and likely lose access to the Omo River – all of which are critical for livelihoods and existing food security in South Omo. Communities are concerned about these abuses, but fears of the future are even greater. There are widespread and we believe justified concerns about the resultant loss of livelihoods, food security, and cultural heritage. Forced displacement from lands of traditional occupation or use or involuntary loss of livelihoods without consultation and compensation and alternative livelihood provision would violate internationally protected rights of indigenous populations.

The development projects also appear to be being undertaken without regard to the requirements of Ethiopian law. No environmental or social impact assessment, or analysis of the impacts have been carried out for the sugar plantations.

Consultations that have been carried out with the indigenous groups of South Omo appear to be limited to notifying the populations of upcoming developments. Much of what the communities know about these projects comes via word of mouth or from the military's visits to the communities.

In an area with chronic food insecurity, a history of small-scale conflict over land and water, and, at present, a preponderance of small arms, the impacts of a rapid and involuntary shift to an unknown livelihood are potentially severe. Given Ethiopia's record elsewhere in repressing dissent against unpopular natural resource development in Ogaden, these rights violations against the indigenous populations in South Omo heighten concerns for further serious abuses in the future. There are even possible cross-border implications due to the anticipated effect of the Gibe III dam on the Lake Turkana ecosystem and the livelihoods of indigenous populations in Kenya.

We urge the Government of Ethiopia to live up to its international human rights obligations in South Omo, including by ensuring that access to the region is maintained for independent domestic and international nongovernmental organizations and the media.

Human Rights Watch would welcome your response to the above findings and on the following questions:

1. In line with Environmental Impact Assessment Proclamation #299/2002, has an independent environmental or social impact assessment been carried out in any of the projects noted above? If so, are copies of the assessments available?
2. Why has Ethiopia not implemented a land tenure security system in Southern Nations, Nationalities, and People's Region (SNNPR) for pastoralist peoples, which would provide some tenure security for the region's inhabitants, as outlined in the constitution? Compensation procedures in the constitution do not differentiate between pastoralists and sedentary agriculture; why has compensation not been given to pastoralists?
3. Ongoing access to the South Omo River is critical for secure livelihoods. Has or will access to the South Omo Valley be restricted for the region's indigenous groups?
4. Has Ethiopia discussed with the Government of Kenya the social and environmental impact of the damming of the Turkana River? What steps are being taken by the two governments to ensure that the project does not violate internationally protected indigenous rights, including the anticipated impact on loss of livelihoods?
5. When do you expect the new sugar plantations in South Omo will become operational? Who is responsible for building these and from where will the labor for these plantations come?

6. How will Ethiopia ensure that future involuntary displacement does not occur during these projects? What kind of reparations will Ethiopia provide to residents who have been forcibly displaced from their traditional grazing lands, riverside farms, or other traditional lands?
7. What steps will the Government of Ethiopia take to ensure independent monitoring of these projects by civil society groups and donor agencies?

We would appreciate your response to these questions by December 15, 2011 so that it can be reflected in our published report. We would also be pleased to discuss these questions in person with you at your earliest convenience.

Sincerely,

Rona Peligal
Deputy Director, Africa Division
Human Rights Watch

Cc:
Bereket Simon, Minister for Government Communications
Wondirad Mandefro, Minister for Agriculture
Shimeles Kemal, Chief Prosecutor
Ambassador Girma Birru, Special Envoy to the United States